

Riksdagens protokoll



Nr 125

20 november 1974

Debatter m. m.

Onsdagen den 20 november

Fyllnadsval till utskott m. m.	5
Motionen nr 1950 av herr Helén m. fl. med anledning av det förräddade läget i de svältdrabbade länderna	5
Trafiksäkerheten m. m.	8
Företagsetablering inom charterflyget, m. m.	28
Upphandlingen av sjöfartstjänster	37
Välfärdsmätningar m. m.	39
Utredning om det enskilda sparandet m. m.	46
Översyn av konkurslagstiftningen	54
Reglering av försvarets transportflygningar för civila ändamål Behörighetsbestämmelser för ålderdomshemsföreståndare, m. m.	58
Rundradio- och andra massmediefrågor	60
Rundradio- och andra massmediefrågor	61
Forskning om smärtlindring vid förlossning	90
Lantbruksnämndernas verksamhet, m. m.	97
Luftvård	107
Ändringar av miljöskyddslagen	112
Meddelande ang. plena	117
Vissa frågor rörande skogsindustrin	118
Interpellation nr 160 av herr Sjönell (c) om användning av jord- värmens som energikälla	132
Meddelande ang. enkla frågor:	
nr 360 av herr Pettersson i Lund (s) om sekretesskydd för vissa personuppgifter	133
nr 361 av herr Henmark (fp) ang. folkpensionärens rätt till bostadstillägg	134
nr 362 av herr Larsson i Staffanstorps (c) om åtgärder med anledning av det höjda sockerpriset	134
nr 363 av herr Berndtson (vpk) om åtgärder mot övergrepp mot värnpliktiga	134
nr 364 av herr Rämgård (c) om vidgade möjligheter att an- vända taxi för färdtjänst för handikappade	134

nr 365 av herr Olsson i Stockholm (vpk) ang. tillämpligheten av lagen om tillfälligt omhändertagande.....	134
nr 366 av fru Fränkel (fp) ang. bestämmelserna om jordfästning.....	134
nr 367 av herr Nilsson i Agnäs (m) ang. projekteringen av ostkustbanan Härnösand-Umeå.....	134

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 november

Val av suppleant i civilutskottet.....	5
Val av suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.....	5

Trafikutskottets betänkanden

Nr 22 ang. trafiksäkerheten m. m.....	8
Nr 23 om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge-Mora...	28
Nr 24 ang. dels företagsetablering inom charterflyget, dels den interkontinentala chartertrafiken.....	28
Nr 25 ang. vissa medicinska körkortskrav m. m.....	36

Finansutskottets betänkanden

Nr 31 ang. upphandlingen av sjöfraktstjänster.....	37
Nr 32 ang. välfärdsmätningar m. m.....	39
Nr 33 om utredning angående det enskilda sparandet m. m.	46
Nr 34 om minskning av statligt och kommunalt egenregibyggande.....	54
Nr 35 ang. dataverksamhet.....	54

Justitieukskottets betänkanden

Nr 30 om ändring av bestämmelserna rörande delgivning...	54
Nr 31 om utbyggnad av sjöpolisverksamheten.....	54

Lagutskottets betänkanden

Nr 32 om en översyn av konkurslagstiftningen.....	54
Nr 33 ang. reglerna om skadestånd på grund av brott.....	57

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 28 om en reglering av försvarets transportflygningar för civila ändamål.....	58
Nr 29 om kompletterande yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning i anslutning till rekryttjänstgöringen, m. m.....	60
Nr 30 om en permanent sjukvårdsskola inom försvaret....	60

<i>Socialutskottets betänkanden</i>	
Nr 36 om behörighetsbestämmelser för ålderdomshemsföreståndare och om planering av åldringsvården.....	60
Nr 37 ang. individens okränkbarhet.....	61
Nr 39 ang. godkännande av vissa avtal med landstingskommunerna m. fl. om bidrag till psykiatrisk sjukvård.....	61
<i>Kulturutskottets betänkanden</i>	
Nr 20 ang. rundradio- och andra massmediefrågor.....	61
Nr 21 om kostnadsfri polisbevakning vid idrottsarrangemang	90
<i>Utbildningsutskottets betänkande</i>	
Nr 34 ang. forskning om smärtlindring vid förlossning....	90
<i>Jordbruksutskottets betänkanden</i>	
Nr 41 ang. vissa frågor rörande lantbruksnämndernas verksamhet, m. m.....	97
Nr 42 ang. luftvård.....	107
Nr 45 ang. ändringar av miljöskyddslagen.....	112
<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
Nr 45 om lagstiftning mot brandfarliga textilier.....	117
Nr 47 ang. vissa frågor rörande skogsindustrin.....	118

Onsdagen den 20 november

Kl. 10.00

§ 1 Fyllnadsval till utskott m. m.

Företogs val av en suppleant i civilutskottet och en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Herr TALMANNEN yttrade:

De på föredragningslistan upptagna valen är föranledda dels av att ersättaren för herr Olof Johansson i Stockholm skall beredas plats i utskott, dels av att herr Gunnar Richardson avsagt sig uppdraget som suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

För valen har valberedningen enhälligt godkänt och till kammaren överlämnat gemensamma listor.

De för valen avlämnade listorna, båda med partibeteckningen "Den gemensamma listan", upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn upptagits på respektive listor, utsetts att vara

suppleant i civilutskottet

herr Grabö (c)

suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

för återstående del av valperioden 1971-1977

personlig suppleant för herr Mundebo (fp)

herr Nyquist (fp)

§ 2 Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 183 till näringsutskottet.

§ 4 Motionen nr 1950 av herr Helén m. fl. med anledning av det förvärrade läget i de svältdrabbade länderna

Föredrogs motionen nr 1950.

Herr TALMANNEN yttrade:

Motionen nr 1950 av herr Helén m. fl. har väckts med stöd av bestämmelsen i 55 § riksdagsordningen om motioner i frågor som ome-

Onsdagen den
20 november 1974

Motion med anledning av det förvärrade läget i de svältdrabbade länderna

Onsdagen den
20 november 1974

*Motion med an-
ledning av det
förvärrade läget i
de svältdrabbade
länderna*

delbart föranleds av någon under riksdagen inträffad händelse. Jag finner emellertid inte de av motionärerna åberopade händelserna vara av sådan art att de kan utgöra grund för motionsrätt enligt ifrågasvarande stadgande. Jag anser mig därför förhindrad att framställa proposition på yrkande om remiss till utskott av motionen nr 1950 av herr Helén m. fl.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! För sex månader sedan sade riksdagen att Sverige bör vara berett att under det här året göra en insats utöver den framlagda statsbudgeten för att bistå de svältdrabbade människorna i fattigvärlden, ja, att en sådan insats borde göras på ett tidigt stadium. Det var ett enhälligt riksdagsuttalande.

Sedan riksdagen i maj fattade detta beslut har tre viktiga saker inträffat.

1. Svältläget har dramatiskt förvärrats, särskilt i länder som Bangladesh och Indien. Barnen drabbas allra hårdast. Bedömningen av det akuta behovet av spannmål i de mest svältdrabbade länderna varierar något, men det ligger kring 10 miljoner ton. Det motsvarar mat åt 40 miljoner människor.

2. Det nödhjälpsbistånd som hittills har utlovats inom ramen för den internationella katastrofaktion som FN beslöt om i våras täcker nu bara hälften av det akuta behovet under återstoden av 1974 och 1975. Arbetet med den särskilda fonden för de hårdast drabbade u-länderna, som avsåg att täcka detta behov, har helt kört fast.

3. Sverige får i år ett stort överskott av spannmål. Det beräknas bli lika stort som det underskott som Bangladesh drabbats av genom de nu aktuella översvämningarna. Fortfarande återstår ca 300 000 ton vete i överskott som inte har bundits för försäljning. Samtidigt som fattigvärlden alltså ropar efter mat.

Svält döden kan såvitt jag förstår inte vänta. Den skördar nya offer för varje dag som den rika världen sitter passiv. Det enda rimliga är att få beslut om ytterligare insatser nu, i dessa dagar, i dessa veckor. Liksom det var en "inträffad händelse" 1971 och 1972 att arbetslösheten i Sverige steg med något tiotusental jämfört med tidigare år är det en "inträffad händelse" att i år hungerdödens offer nu växer med något tiotusental varje dag, långt utöver vad man före sommaren kunde förutse.

Liksom det var rätt och riktigt att den gången låta riksdagen ta ställning till framställda yrkanden borde det också vara det nu. Vi har, herr talman, inom folkpartiet alltid varit medvetna om att 55 § måste brukas med största återhållsamhet för att riksdagens arbete inte skall förtryckas. Ingen kan rubba vår djupa övertygelse att vi den här gången har sakligt rätt när vi åberopar paragrafen.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

I praxis har stadgandet om motionsrätt med anledning av under riksdagen inträffad händelse tillämpats synnerligen restriktivt. Det har varit helt naturligt med tanke på att man vill undvika sent väckta motioner.

Doktrinen har ställt sig bakom denna restriktiva praxis.

I den nya riksdagsordningen som träder i kraft nästa år sägs att motion med anledning av "händelse av större vikt" får väckas gemensamt av minst tio ledamöter, "om händelsen ej har kunnat förutses eller beaktas" under den allmänna motionstiden. Den nya formuleringen är ett uttryck för de tankegångar som legat till grund för hittillsvarande praxis. Vad som är att betrakta som en "händelse av större vikt" och vad som "ej har kunnat förutses eller beaktas" kan alltid bli föremål för delade meningar. En uppmjukning av hittillsvarande praxis skulle kunna medföra att ett stort antal motioner väcktes efter den allmänna motionstidens utgång. Jag vill erinra om att dessa farhågor föranledde grundlagberedningen att motsätta sig att någon motionsrätt med anledning av under riksdagen inträffad händelse över huvud taget medgavs. I det grundlagsförslag som sedermera antogs infördes emellertid det stadgande jag nyss nämnde. Bestämmelsens undantagskaraktär poängterades dock starkt.

De i den nu föreliggande motionen åberopade händelserna kan inte anses vara av sådan art att de utgör grund för motionsrätt enligt 55 § riksdagsordningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Kammaren godkände herr talmannens vägran att framställa proposition på remiss till utskott av ifrågavarande motion.

Motionen lades till handlingarna.

§ 5 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1951 och 1952 till socialförsäkringsutskottet,
nr 1953 och 1954 till näringsutskottet,
nr 1955–1957 till skatteutskottet,
nr 1958 till finansutskottet,
nr 1959–1961 till jordbruksutskottet,
nr 1962–1967 till skatteutskottet,
nr 1968 och 1969 till näringsutskottet,
nr 1970 och 1971 till inrikesutskottet,
nr 1972 och 1973 till näringsutskottet,
nr 1974 till socialutskottet,
nr 1975 till justitieutskottet,
nr 1976 till jordbruksutskottet,
nr 1977–1985 till skatteutskottet,
nr 1986 till näringsutskottet samt
nr 1987 till skatteutskottet.

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

Motion med anledning av det förvärrade läget i de svältdrabbade länderna

Onsdagen den
20 november 1974

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 22 i anledning av motioner rörande trafiksäkerheten m. m.

Trafiksäkerheten
m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:318 av herr Sjöholm (fp),

1974:493 av herr Komstedt m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära en översyn av gällande bestämmelser och en uppmjukning av förbudet mot extra strålkastare vid körning på halvljus,

1974:495 av fru Olsson i Helsingborg (c) och fröken Pehrsson (c),

1974:782 av herr Hernelius (m) vari föreslagits att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att straffbestämmelsen i 164 § p. 7 vägtrafikkungörelsen ändrades så att gående som gick mot rött ljus icke ovillkorligen skulle straffas,

1974:798 av herr Polstam m. fl. (c),

1974:1069 av herrar Eriksson i Arvika (fp) och Carlström (fp),

1974:1090 av herr Strömberg i Botkyrka (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till stadgande i vägtrafikförordningen att vid färd med motorcykel förare och passagerare obligatoriskt skulle bära skyddshjälm,

1974:1093 av herr Winberg m. fl. (m),

1974:1421 av fru Fränkel (fp),

1974:1423 av herrar Fransson (c) och Andersson i Nybro (c),

1974:1430 av herr Hermansson m. fl. (vpk), såvitt nu var i fråga (yrkandet 3),

• 1974:1431 av herrar Hyltander (fp) och Enlund (fp),

1974:1432 av fröken Hörlén m. fl. (fp) samt

1974:1448 av fru Thunvall (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1974:318,

2. avslå motionen 1974:1432,

3. avslå motionen 1974:493,

4. avslå motionen 1974:1431,

5. avslå motionerna 1974:495, 1974:798 och 1974:1069,

6. avslå motionen 1974:1093,

7. avslå motionen 1974:1448,

8. i anledning av motionen 1974:782 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om en översyn av reglerna för signalsystem och av de bestämmelser som i övrigt gällde i fråga om övergångsställen för fotgängare,

9. i anledning av motionen 1974:1090 hos Kungl. Maj:t begära skyndsamma åtgärder i syfte att införa ett stadgande i vägtrafikkungörelsen

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

av innehåll att vid färd med motorcykel förare och passagerare obligatoriskt skulle bära skyddshjälm,

10. som sin mening ge Kungl. Maj:t till kännna vad utskottet anfört beträffande behörighet att föra motorcykel,

11. avslå motionen 1974:1421,

12. avslå motionen 1974:1423,

13. avslå motionen 1974:1430, yrkandet 3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande extra strålkastare av herrar Clarkson (m), Sellgren (fp) och Komstedt (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen skulle i anledning av motionen 1974:493 som sin mening ge Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört beträffande extra strålkastare vid körning på halvljus m. m.,

2. beträffande fotgängare som går mot rött ljus av herrar Clarkson (m) och Komstedt (m) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa, att riksdagen skulle i anledning av motionen 1974:782 som sin mening ge Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört beträffande straff för fotgängare som gick mot rött ljus m. m.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Som vanligt vittnar ett stort antal motioner om trafiksäkerheten om kammarledamöternas stora intresse för detta område. Trafikutskottet har i sitt betänkande nr 22 till större delen avstyrkt dessa motioner under hänvisning till pågående utredningar. Ett par reservationer föreligger dock: nr 1 beträffande extra strålkastare, nr 2 beträffande fotgängare som går mot rött ljus.

Min kollega herr Komstedt kommer strax att plädera för reservationen 1, och jag uppehåller mig därför nu enbart vid reservationen 2.

Vi har alla upplevt den smått förödmjukande situationen att stå vid en röd gubbe på en otrafikerad gata. Vi vet också att tiotusentals gångtrafikanter dagligen bryter mot gällande bestämmelse och korsar gatan mot rött ljus. Polisens resurser medger på intet sätt tillräcklig övervakning av bestämmelsens efterföljande. Det kan i längden inte vara befrämjande vare sig för laglydigheten eller trafiksäkerheten över huvud taget att lagar och förordningar massöverträds på detta sätt. Inte heller kan vi ge polisen resurser för bättre övervakning – det skulle säkerligen få negativa konsekvenser på andra områden. För närvarande finns det inte tekniska möjligheter att ordna en smidigare anpassning av trafikljusregleringar till gångtrafikanternas förmån. Jag tycker att det vore rimligt att i uppenbart trafikofarliga fall tillåta gångtrafikanten att korsa en gata mot rött ljus och att i varje fall en överträdelse av den nu gällande bestämmelsen i sådana situationer inte ovillkorligen skall straffas.

I följd samlade denna uppfattning 108 av kammarens röster. 11 leda-

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

möter avstod från att rösta. Trots de försök till sammanskrivning som nu ägt rum i utskottet är det angeläget att återigen få ett klart ställningstagande från kammarens sida även i en sådan här relativt bagatellartad fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till såväl reservationen 1 som reservationen 2 vid trafikutskottets betänkande nr 22 år 1974.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Trafiksäkerhetsarbetet intresserar och engagerar allt fler människor i vårt land, och det tar sig uttryck i att vi varje år i riksdagen får att behandla ett stort antal motioner som berör just trafiksäkerheten. Detta är ganska naturligt med tanke på den utveckling som trafiken genomgår i vårt land.

En del av årets motioner har utskottet kunnat hänvisa till sittande trafiksäkerhetsutredning, naturligtvis med förhoppningen att man där så snart som möjligt skall kunna komma fram till konkreta ståndpunkter i delbetänkanden, som kan vara till gagn för det fortsatta trafiksäkerhetsarbetet i Sverige. Övriga motioner har behandlats av utskottet, och jag skall under några minuter beröra en av dessa, nämligen motionen 493, som har föranlett reservationen 1 vid utskottets betänkande.

Jag vill uttala min uppskattning av utskottet, som har velat lyssna på företrädare för organisationer som berörs av den i motionen 493 upptagna frågan. Men därmed måste mitt beröm till utskottet stanna, ty om utskottet menar allvar med att man skall lyssna på företrädare som på ett seriöst sätt försöker framföra sina synpunkter och skall ta intryck av dem, har inte utskottet lyckats i det uppsåtet. Den opinion som dessa organisationer företrädde inför utskottet var enig och kompakt. Ändå har utskottet och troligen därmed också Sveriges riksdag inte tillmötesgått dessa organisationers önskemål, som syftar till att yrkesförarna ur trafiksäkerhetssynpunkt bättre skall kunna fullgöra sitt arbete. Deras krav är att förarna med hjälp av extrastrålkastare skall kunna få en effektivare ljusflod från sina stora och tunga fordon och därigenom under bättre och drägligare förhållanden kunna framföra dessa under dygnets mörka timmar.

Vilka är då de organisationer som jag tillmäter så stor betydelse i dessa frågor? Ja, det är de organisationer som har uppvaktat utskottet, nämligen Svenska transportarbetareförbundet, Bilpersonalens yrkesorganisation, Statsanställdas förbund, Svenska kommunalarbetareförbundet, Svenska busstrafikförbundet, Svenska lokaltrafikföreningen, Stockholms lokaltrafik, Näringslivets trafikdelegation, Svenska petroleuminstitutet och Svenska åkeriförbundet.

Det är organisationer som i allra högsta grad sysslar med de här problemen. Utskottet har inte, tycker jag, velat lyssna på rätt sätt till företrädare för de här organisationerna, vilkas medlemmar till ett mycket stort antal är de som utövar den yrkesmässiga trafiken i vårt land.

Företrädare för Svenska transportarbetareförbundet har inför utskottet

beskrivit hur svårt det kan vara att fullgöra sitt arbetspass på åtta timmar under mörker och på ganska starkt trafikerade vägar, där man hela tiden tvingas åka på halvljus. Är det inte rimligt att de här människorna får en chans att ur trafiksäkerhetssynpunkt bättre utöva sitt yrke? Är det inte ur trafiksäkerhetssynpunkt riktigt att bussföraren, som har ansvaret för 50 människoliv – ibland många fler – får effektivaste möjliga halvljus? Jag ställer frågan till utskottet, därför att utskottet har fattat ett politiskt beslut och inte ett beslut i syfte att förbättra trafiksäkerheten.

Att hänvisa till argument som att det är besvärligt att anbringa ljusen är nonsens, det vet alla som sysslar med de här frågorna. Inom den yrkesmässiga delen av trafiken, som det här gäller, har det under lång tid inte varit några som helst problem att anbringa sådana ljus på ett tillfredsställande sätt.

Vi är endast tre reservanter, och det gör förmodligen – vilket är att beklaga – att kammaren kommer att följa utskottets förslag och därmed inte ta den skäligen hänsyn också till trafiksäkerheten som det enligt min mening skulle innebära om man gav de här kategorierna människor en bättre möjlighet att ur trafiksäkerhetssynpunkt utöva sitt yrke.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Med stor oro hör vi rapporter om att två människor har dött på grund av ett giftigt ämne som förekommit i produktionen. Oron är också stor därför att man befarar att fler människor kan drabbas av samma öde. Men vi har under årtionden accepterat att tre à fyra människor dör och kanske 15–20 allvarligt skadas *varje dag* i trafiken på våra vägar.

Slutsatsen när det gäller giftiga ämnen i produktionen är att vi måste använda alla medel för att ta bort orsakerna till dessa förgiftningar. Slutsatsen när det gäller trafikolyckorna måste också vara att vi måste använda alla tänkbara medel för att ta bort orsakerna till dessa olyckor.

Nu har det hänt en del på den senaste tiden. Vi får en bilbälteslag, som träder i kraft den 1 januari 1975. Riksdagen kommer, hoppas jag, att ganska snart fatta ett beslut som möjliggör alkotest på bilförare. Och vi har fått en trafiksäkerhetsutredning, som vi väntar mycket av. Jag vill understryka angelägenheten av att trafiksäkerhetsutredningen tar mycket allvarligt på sin uppgift – minst lika allvarligt som de tar på sin uppgift som nu har blivit anmodade att eliminera orsakerna till förgiftningsfallen inom industrin.

Det är också viktigt att trafiksäkerhetsutredningen lägger fram förslag successivt och inte sitter flera år och funderar innan man kommer med förslag. Det är viktigt att åtgärder som kan vidtas nu inte försenas bara därför att vi har en utredning.

Trafikutskottet har tagit upp två förslag som är av den karaktären att de bör kunna genomföras utan dröjsmål. I en motion föreslås att motorcyklister skall ha skyldighet att använda hjälm. Nordiska trafik-

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

säkerhetsrådet har lagt fram ett förslag, och det kan ju vara frestande att låta det gå i den vanliga utredningskvarten – att det nu skall skickas på remiss och att det sedan skall överlämnas till trafiksäkerhetsutredningen, varigenom vi kan få vänta mycket lång tid. Men vi har i utskottet varit överens om ett par saker, för det första att det nu inte behövs någon ytterligare utredning på denna punkt, för det andra att lagen bör kunna träda i kraft, inte efter så lång tid – ett år – som Nordiska trafiksäkerhetsrådet har föreslagit, utan kort tid efter det att beslut har fattats.

Jag vill vädja till kommunikationsministern, som jag tyvärr inte ser i kammaren här i dag, att han genom en enkel förfrågan hos trafiksäkerhetsverkets generaldirektör, som samtidigt är ordförande i trafiksäkerhetsutredningen, gör klart för sig att någon ytterligare utredning genom trafiksäkerhetsutredningen icke är nödvändig på denna punkt utan att ett förslag med anledning av Nordiska trafiksäkerhetsrådets förslag efter snabb remissbehandling kan föreläggas riksdagen nästa år.

I detta sammanhang har utskottet tagit upp en fråga som det inte fanns någon motion om men som vi tyckte var mycket viktig, nämligen frågan om det inte skall behövas ett särskilt körkort för motorcykel för att man över huvud taget skall få köra en sådan. Nu är det, som vi vet, så att var och en som har ett vanligt bilkörkort kan sätta sig på en tung motorcykel, och det anser vi vara en stor trafikfara. Därför begär vi hos Kungl. Maj:t att det snarast möjligt skall komma ett förslag som säger att man inte får köra motorcykel om man inte har ett körkort som är avsett speciellt för detta fordon.

Det förefaller som om detta är ett krav som borde kunna bifallas utan större dröjsmål. Det intressanta är att detta är ett starkt önskemål från motorcyklisterna själva. Problemet är, som har anförts från trafiksäkerhetsverket vid föredragningar inför utskottet, att man har svårt att inom verket få fram de resurser som behövs för att ordna en effektiv utbildning i det här avseendet. Jag vill säga att jag betraktar detta initiativ från utskottets sida som en fingervisning till kommunikationsministern att ge trafiksäkerhetsverket de resurser som det behöver för att kunna ordna denna utbildning, så att det snabbt kan införas en bestämmelse som säger att man inte får köra motorcykel om man inte har ett körkort speciellt för det syftet.

Sedan finns det några motioner som utskottet har avstyrkt – inte därför att vi tycker att de är ovidkommande utan därför att trafiksäkerhetsutredningen har dem under behandling för närvarande. Vi hoppas verkligen att det här skall komma snabba förslag.

Så vill jag beröra två punkter på vilka det finns reservationer. Den ena gäller frågan om hjälpljus. Herr Komstedt uttalar sin uppskattning av att utskottet verkligen har behandlat denna fråga mycket ingående. Vi har lyssnat på olika argument, inte bara från de organisationer som uppvaktade oss utan även från trafiksäkerhetsverket, vars synpunkter vi alltså fått del av.

Nu säger herr Komstedt att utskottet har fattat ett politiskt beslut. Jag kanske då till herr Komstedts upplysning kan få nämna att alla beslut som fattas i denna riksdag är politiska beslut.

Men vad är anledningen till att vi inte utan vidare tillstyrker motionen? Ja, bakgrunden till hela den aktuella bestämmelsen är ju att det fanns en massa flodljus, framför allt på personbilar, som direkt bländade och var en trafikfara. Det är självklart att när man behandlar trafiksäkerhetsfrågor försöker man eliminera sådana ljus som kan innebära en fara för trafiksäkerheten. Därför bestämdes det att hjälpljus av det här slaget inte skall få användas, och det kom alltså ett förbud.

Vilken är då motiveringen till detta förbud? Jo, trafiksäkerhetsverket säger att ännu har man inte fått monteringsanordningar för dessa hjälpljus som är så konstruerade att man kan garantera att hjälpljusen inte bländar den mötande. Verket säger också att det för närvarande pågår försök för att få fram ett halvljus som kan ge tillfredsställande belysning. Sådana försök görs inom statens provningsanstalt, och frågan om bättre bilbelysning utreds också av Nordiska trafiksäkerhetsrådet.

Det är klart att kunde man få ett halvljus som ger tillfredsställande belysning vore det den bästa lösningen, och trafiksäkerhetsverket har goda förhoppningar om detta. Man menar att om man tillåter de här extra ljusen vid halvljus riskerar man att intresset för att få fram ett effektivt halvljus inte blir lika stort. Utskottet säger emellertid – och här tycker jag att herr Komstedt också kan ge oss ett litet erkännande – att om halvljuset inte kan förbättras så att det blir helt tillfredsställande och det framkommer monteringsanordningar för hjälpljuset som är fullgoda förutsätter utskottet att trafiksäkerhetsverket också utan dröjsmål vidtar de författningsmässiga ändringar som må föranledas härav.

Ty det är ju så, herr talman, att dessa bestämmelser har icke utfärdats av riksdagen, utan det ligger inom trafiksäkerhetsverkets kompetens att utfärda sådana bestämmelser. Och vi uttalar alltså att om det är som herr Komstedt säger, att det redan nu finns fullt tillfredsställande monteringsanordningar, och om man inte kan lösa hela frågan genom att få ett bättre halvljus, så förutsätter utskottet att trafiksäkerhetsverket utan dröjsmål vidtar de författningsmässiga ändringar som må föranledas härav. Det är en sak som utskottet säger med stort allvar.

Så några ord om den andra punkten där reservation föreligger.

Det gäller reservationen 2 beträffande fotgängare som går mot rött ljus. Den frågan har vi behandlat med mycket stort allvar, och vi fick ju en illustration till allvaret i frågan när vi häromdagen hörde att fyra äldre personer nyligen dödats på övergångsställen. Då förstår vi att det nuvarande tillståndet inte kan accepteras.

Vi har haft en mycket ingående diskussion om detta problem i utskottet, och uppfattningarna om hur man skall lösa det har varierat. Men en sak har vi ändå alla varit ense om, nämligen att vi inte vill acceptera den nuvarande ordningen. Vi vill ha en ändring till stånd. Utskottets majoritet begär att riksdagen hos regeringen hemställer om en översyn

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

av reglerna för signalsystemen och av de bestämmelser som i övrigt gäller beträffande övergångsställen för fotgängare. Reservanterna vill att riksdagen skall göra en framställning till Kungl. Maj:t om åtgärder av annat slag. Vi har alltså varit överens om att de nuvarande förhållandena inte är tillfredsställande, när vi har ett ovillkorligt förbud och tiotusentals människor ändå varje dag överträder förbudet utan tanke på att de kan få ett bötesföreläggande för det.

I betänkandet refererar vi till det faktum att trots att tiotusentals personer varje dag överträder bestämmelserna är det i genomsnitt bara en person per dag som har fått bötesföreläggande under det första halvåret i år. Rikspolisstyrelsen har vid föredragning inför utskottet sagt att man inte har resurser att effektivt bevaka att bestämmelserna efterlevs. Då kan man ju gå flera vägar. Man kan antingen säga att vi skall mildra påföljdsbestämmelserna eller begära ändringar i signalsystemen, så att fotgängarna tycker att bestämmelserna är meningsfulla och därför följer dem. Där finns det olika uppfattningar. Men alla i utskottet har varit ense om att man skall ha respekt för den röda signalen som stoppsignal. Några ledamöter menar att det förhållandet att tiotusentals människor ostraffat går mot röd signal undergräver respekten för rött ljus. Andra inom utskottet anser att om riksdagen skulle säga att man kan gå mot rött ljus utan någon risk för påföljd, så undergräver det respekten för rött ljus.

När vi alltså där haft olika uppfattningar har vi tyckt det vara rimligt att säga: Låt Kungl. Maj:t göra en ordentlig översyn av de regler och bestämmelser som finns för att försöka få en ändring till stånd. Därför har vi gjort den hemställan som vi har gjort.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande upplyste mig om att alla de beslut vi fattar här i riksdagen är politiska, och jag är medveten om, herr Gustafson i Göteborg, att det är ett politiskt beslut vi här talar om. Men dess värre är det ju så att de beslut vi fattar inte alltid blir så riktiga. De hamnar långt ifrån verkligheten – som politiska beslut ibland tyvärr gör.

Herr Gustafson sade också att man i utskottet har lyssnat även till andra än de företrädare jag åberopade. Man har lyssnat även till företrädare för trafiksäkerhetsverket. Och vad de sagt har utskottet tydligen tillmätt större betydelse. Men nu är det väl så att om ett verk – i detta fall trafiksäkerhetsverket – har fattat ett beslut som kanske inte är alldeles riktigt, så har det ändå gått litet prestige i beslutet, och det gör att man inte är beredd att ändra på sin uppfattning.

Vi skall inte heller glömma att det beslut som vi här talar om har tillkommit efter en riksdagsmotion av en ledamot som kanske inte hade särskilt stark känsla för trafiksäkerheten. Det var den motionen som

föranledde att extraljusen borttogs. Jag har inte talat mig varm för de ljusramper som förekommer på många privatbilar, utan jag har talat för de yrkesmässiga förarna, alltså de människor som tvingas utföra kanske hela sitt arbetspass under dygnets mörka timmar. Jag anser att det från trafiksäkerhetssynpunkt är värdefullt att både de förarna och andra trafikanter får en rimlig chans att se vägbanan ordentligt.

Herr Gustafson säger att om det funnits ordentliga halvljus, så hade man kanske kunnat lösa problemet på ett tillfredsställande sätt. Jag sympatiserar helt med den tanken. Om det kommer fram ett tillfredsställande halvljus är jag den förste att medge att det räcker med det. Men något sådant finns inte i dag. Det är därför jag anser att man bör ha kvar hjälpljus.

Utskottet säger att om man inte lyckas få fram ett tillfredsställande halvljus så skall utskottet ta ett initiativ. Herr Gustafson talade i inledningen till sitt anförande om att människor dör varje dag på våra vägar. Det är alltså utskottet berett att medverka till under den tid det tar att prova fram tillfredsställande halvljus, och detta trots att man inte ens med säkerhet vet om sådana går att få fram.

Jag anser det värdefullt att spara människoliv under den tid detta arbete pågår. Det är därför jag har yrkat på att man skall få använda hjälpljus till tillfredsställande halvljus kommit fram.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Också trafiksäkerhetsverket anser att det är angeläget att spara människoliv. Det är riktigt att riksdagen behandlade en motion i ämnet, men bestämmelserna på detta område har utfärdats av trafiksäkerhetsverket. Det är alltså trafiksäkerhetsverket som kan ändra bestämmelserna. Utskottet har uttalat att om man kan få till stånd tillfredsställande monteringsanordningar, så att man undviker risken för bländning, bör trafiksäkerhetsverket ändra sina nuvarande bestämmelser. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Herr talman! De monteringsanordningar som herr Gustafson talar om finns redan. Moderna trafikfordon är så konstruerade att det ofta finns en dubbelanordning i de urholkningar i stötfångare o. d. där fästena för standardljusen finns. Problemet med monteringen kan man därför med lätthet lösa. Det argumentet är alltså inte speciellt starkt.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det argumentet bör i så fall framföras till trafiksäkerhetsverket – jag förutsätter att herr Komstedt inte anser att trafiksäkerhetsverket handlar från andra utgångspunkter än rent sakliga.

Herr HÅKANSSON i Rönneberga (c):

Herr talman! När riksdagen har att behandla trafikutskottets betänkande nr 22 rörande trafiksäkerheten kan man konstatera att det i år

avgivits ett betydligt mindre antal motioner i detta ärende än under de närmast föregående åren. Detta skall dock inte betraktas som ett bevis på minskat intresse för trafiksäkerhetsfrågorna. Det föranleds i stället av att vissa under åren väckta förslag har realiserats eller håller på att realiseras och av att den av Kungl. Maj:t tillsatta trafiksäkerhetsutredningen sedan ett år tillbaka arbetar enligt mycket omfattande direktiv.

Utvecklingen på trafikområdet är snabb och expansiv. Det är helt naturligt att det måste till effektiva insatser i förebyggande syfte för att hindra olyckor.

Det klagas på att statistiken över olycksutfallen är bristfällig. Den nu pågående trafikolycksfallsstatistikutredningen beräknar avlämna sitt betänkande vid årsskiftet 1974-1975, och man förväntar att den skall anvisa bättre statistikmöjligheter och därmed kunna medverka till att vi får en bättre bild av verkligheten kring trafikolyckorna.

Men det finns ändå en del statistik. Trafiksäkerhetsverket offentliggör sådan vid vissa tillfällen. För en tid sedan meddelade man att under september månad 81 personer dödats. Man specificerade 29 av dessa som bilförare och 18 som bilpassagerare. 3 färdades på motorcykel, 10 på vanlig cykel, 5 på moped och 14 var gående. Rapporten meddelade också åldersfördelning och en del andra förhållanden i samband med olyckorna. Det är givet att sådan statistik och sådana upplysningar är behövliga.

Trafiksäkerhetsarbetet bör bedrivas från olika utgångspunkter och med framtagande av olika data som är medverkande vid olyckstillfället – det kan gälla förhållanden i trafikmiljön, fordonets beskaffenhet och utrustning samt trafikantens beteende i olika situationer. För att man skall kunna komma till rätta med olycksfallsutvecklingen förutsätts givetvis att orsakerna till olika slag av olyckor studeras och analyseras. Det kan väl tänkas att i många fall bara krävs ringa förbättringar, som kan genomföras med mycket enkla medel.

I flertalet motioner har under åren begärts en översyn av bestämmelserna för att öka barnens säkerhet i trafiken, varvid särskilt skolskjutsningen har understrukits. Trafiksäkerhetsutredningen kommer speciellt att behandla de problem som berör barnen i trafiken, detta såväl under deras skoltid som under deras fritid. Statistiken visar att 80 procent av trafikolyckorna med barn i skolåldern inträffar under fritiden, 16 procent på väg till eller från skolan och bara 4 procent under skoltiden.

Som här tidigare nämnts har det inom de nordiska länderna pågått – och pågår – ett betydande arbete i trafikfrågor. Såsom nyss påpekades av herr Sven Gustafson har ett initiativ tagits av Nordiska trafiksäkerhetsrådet om obligatoriskt införande av bilbälte, vilket förslag blir upphöjt till lag den 1 januari 1975. Men det är också riktigt, som här har nämnts, att trafiksäkerhetsrådet behandlar och utreder frågor om bättre fordonsbelysning och belysningens användning vid olika tillfällen under körningen. Man har även inom rådet mycket ingående behandlat förslag att gående vid mörker skall bära reflexanordning eller lykta, vilket i och för sig medverkar till större säkerhet i trafiken. Utskottet framhåller

för sin del vikten av att en positiv propaganda bedrivs för att stimulera till frivillig användning av reflexanordningar.

Motorcykeln har på nytt blivit populär. Detta har medfört ett ökat antal olyckor och på allvar aktualiserat krav på skyddshjälm. Som redan betonats har den frivilliga användningen av sådan hjälm kraftigt ökat, och det föreligger nu förslag om obligatorisk användning av hjälm för motorcyklister. Utskottet framhåller att inga skäl finns för att dröja längre utan tillstyrker att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om sådant stadgande i lag med ikraftträdande utan dröjsmål.

Jag vill också understryka vad herr Gustafson här nämnde om särskilt körkort för motorcyklister. Som det sades är det motorcyklisterna själva som mycket kraftigt har påyrkat en särskild uppkörning för erhållande av motorcykelkörkort.

Utskottet har också behandlat frågan, huruvida den som går mot rött ljus ovillkorligen skall straffas. Som motivering framhålls den stora frekvensen av överträdelser mot bestämmelsen. Utskottet erinrar om den möjlighet till rapporteftergift som föreligger enligt polisinstruktionen, om förseelsen med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydlig. Detta har såsom tidigare nämnts lett till att det inte är många som får bötesföreläggande.

Hur övergången vid gatukorsningar skall regleras är en fråga av mycket stor betydelse. Jag vill understryka vad herr Gustafson i Göteborg sade i detta sammanhang. Också jag observerade den tidningsnotis i veckan som meddelade att under sistlidna helg, som räknas från fredag t. o. m. söndag, omkom nio personer, av vilka fyra dödades på övergångsställe då de gående skulle korsa gatan.

Detta är ett kraftigt understrykande av de stora svårigheter som föreligger just vid övergångsställen. En uppmjukning av förbudet att gå mot rött ljus kan inte vara den rätta vägen att lösa problemen. Regeln att rött ljus innebär absolut stopplikt måste anses mycket viktig från trafiksäkerhetssynpunkt. Undantag i lågtrafiktid skulle medföra svåra bedömanden, och en uppmjukning av den nuvarande regeln skulle kunna få svåröverskådliga konsekvenser. Andra vägar måste i stället prövas, t. ex. en ändring av signalsystemet.

Jag tror att alla är överens om att trafiksäkerhetsarbetet är oerhört viktigt. Man vågar säkert påstå att bakom kraven på ökad trafiksäkerhet står såväl fordonsfabrikanterna som fotgängarna och allmänheten i dess helhet. Med förenade krafter skall vi väl kunna nå förbättringar, även om vi kan notera att våra skadefall i förhållande till trafiken och biltätheten är färre än i andra länder.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

Herr IERNELIUS (m):

Herr talman! Det har sagts mig att utskottets skrivning i dag är sådan att den i själva verket innebär ett bifall till tankarna i den åbcropade motionen om upphävande av den obligatoriska skyldigheten för gående att iaktta rött ljus och att denna utskottets skrivning i sin tur skulle vara anledningen till att någon eller några av utskottets ledamöter, som i fjol när samma fråga behandlades befann sig bland reservanterna, denna gång har följt utskottets majoritet. Det är möjligt att det är så, och den uppfattningen vinner stöd dels i utskottets eget uttalande om att nuvarande förhållanden är otillfredsställande, dels av vad utskottets ärade ordförande här sade, nämligen att alla är överens om att man inte kan acceptera det nuvarande läget.

Det är ett starkt uttalande, som jag hoppas beaktas i kommunikationsdepartementet i den fortsatta behandlingen. Men det är också ett naturligt uttalande. Det kan inte vara tillfredsställande när en person per dag ådöms straff för brott mot en bestämmelse, som i sin tur överträds av tiotusentals personer varje dag. Det är ingen rimlig ordning.

Då kan man fråga sig varför jag som motionär inte förordar ett bifall till utskottets hemställan utan i stället förordar bifall till reservationen. Jag skall förklara det. Låt mig bara först rätta ett missförstånd i utskottets skrivning. Där framställs min åsikt så, att jag skulle vara anhängare till åtalselftergift, och man sätter det i motsats till det i Norge praktiserade systemet. Detta är i själva verket inte riktigt. Jag pekade i min motion förra året på andra möjligheter, nämligen ett system som ligger nära det norska systemet att fotgängare får gå mot rött ljus vid övergångsställe när intet fordon höres eller synes. Det är en annan inställning. Att detta missförstånd uppstått är emellertid mitt eget fel; för att spara papper och tryck refererade jag i årets motion inte min motion från i fjol utan gjorde bara en allmän hänvisning till denna.

Men nu till utskottet! Jag tycker att utskottets uttalande, som förefaller mig karakteriseras av att det varit flera författare som ansträngt sig att åstadkomma en kompromiss, saknar brist på viljeytring. Man överlämnar åt Kungl. Maj:t att lösa frågan; man har själv ingen riktig åsikt. Det förefaller mig inte vara särskilt kraftfullt. Jag beklagar att utskottet inte för egen del åstadkommit ett mera bestämt uttalande.

Vad jag därjämte särskilt vänder mig mot i utskottets uttalande är en sats på s. 7, där man säger att det är angeläget att åtgärder vidtas i syfte att åstadkomma en tillfredsställande övervakning av reglernas efterlevnad. Om det är fråga om efterlevnad av nuvarande regler är denna uppgift hopplös. Det finns inga möjligheter att ha en polisövervakning som för till näpst alla de tiotusentals personer som dagligen och stundligen går mot rött ljus när intet fordon höres eller synes. En sådan uppgift för polisen är inte bara omöjlig att lösa; den är också helt meningslös. Vi har faktiskt inte så gott om polisiära resurser, även om vi har gott om brottslighet, att vi kan sätta in polisens krafter i så stor utsträckning på att reagera mot dessa händelser. Det vore missbruk av polisen.

Sedan vill jag instämma med den föregående talaren, herr Håkansson i Rönneberga, i att vi alla är besjälade av intresse för trafiksäkerheten. Det behöver vi inte diskutera i det här sammanhanget. Vi har bara litet olika åsikter om vad som främjar trafiksäkerheten. Några menar att det är riskabelt för trafiksäkerheten om man gör den minsta uppluckring av den nuvarande bestämmelsen med ovillkorligt förbud att gå mot rött ljus. Nu senast återopades dödsolyckor häromdagen som ett stöd för denna åsikt. Jag tror att man måste analysera och få veta mera om dessa dödsolyckor än vad som framgått i pressen innan man återopar dem. Vi vet ju inte om dessa personer rent av blivit överkörda när de gått mot grönt ljus – det har inte framgått i pressen. Vi måste bättre känna till händelserna innan vi kan dra några slutsatser.

Men jag respekterar uppfattningen att det är viktigt att man håller på ett ovillkorligt förbud mot att gå mot rött ljus och att trafiksäkerheten skulle skadas av en ändring av denna bestämmelse. Å andra sidan måste vi som har en annan åsikt ha rätt att bli respekterade för vår uppfattning, nämligen att man skadar trafiksäkerheten om man upprätthåller en bestämmelse som saknar stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Om tiotusentals människor dag ut och dag in opåtalt går mot rött ljus – varför då inte köra mot rött ljus, kanske några frågar. Därmed skadar man trafiksäkerheten. Det är då man får en uppluckring av respekten för bestämmelserna i trafiken, och detta tycker vi är mycket oroväckande och mycket allvarligt. Därför menar vi att det vore bättre att ändra på förordningen, som inom parentes sagt aldrig begärts av riksdagen utan tillkom som ett led i ansträngningarna att ordna smidig övergång från vänster- till högertrafik.

Helt ovidkommande är det väl inte att bestämmelsen sådan den nu finns är skadlig för den allmänna trevnaden i samhället. Vi har väl alla varit med om att stå i en folksamling, där några går mot det röda ljuset när inget fordon höres eller synes på gatan. Andra blir irriterade över att några går, medan de själva iakttar lagen och stannar. Det har rent av uppstått förargelse och irritation som blivit offentlig. Det är heller inte riktigt trevligt att man skapar sådana irritationsmoment i den dagliga samvaron människor emellan.

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till reservationen 2. När jag gör det utgår jag från att jag får stöd av flertalet av de 108 ledamöter – i den mån de är kvar i riksdagen – som i fjol röstade för en i stort sett likalydande motion. Jag utgår också från att jag får stöd – jag beklagar att kammaren inte är mer besatt just nu – av alla de kammarens ledamöter som inte en gång, för det har alla gjort som rört sig på gator och torg, utan flera gånger har gått mot rött ljus. Om alla de kammarledamöter som i närheten av Sergels torg – mina iakttagelser morgnar och kvällar tyder härpå – har gått mot rött ljus skulle rösta för denna reservation, vore majoriteten tryggad.

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag för utskottets hemställan får stöd av alla som menar att den nuvarande ordningen inte är acceptabel och att vi måste få en ändring till stånd.

Herr Hernelius var inte imponerad över utskottets sätt att dra slutsatser. Han ansåg att vi inte hade gjort någon ordentlig viljeyttring. Men utskottet framhåller att "reglerna för signalsystem och bestämmelserna i övrigt för övergångsställe för fotgängare bör bli föremål för översyn inom Kungl. Maj:ts kansli". När vi också säger att det är "angeläget att åtgärder vidtas i syfte att åstadkomma en tillfredsställande övervakning av reglernas efterlevnad", avser vi de nya regler som kan bli en följd av denna översyn.

Herr Hernelius framhåller att han kanske har blivit missförstådd i utskottet när det gäller yrkandet i hans motion. Jag har redan påpekat hur allvarligt vi har tagit på herr Hernelius' motion och vilken ingående behandling den har fått. Men utskottet måste hålla sig till yrkandet i motionen, nämligen att "straffbestämmelsen i 164 § p. 7 vägtrafikkungörelsen ändras så att gående som går mot rött ljus icke ovillkorligen skall straffas". Utskottet anför i sitt betänkande: "Den av motionären förordade åtgärden skulle innebära att förbudet skall vara kvar men att påföljd under vissa omständigheter inte skall inträda."

Förbudet står i 136 §. Denna paragraf har herr Hernelius inte yrkat någon ändring av utan endast av paragrafen om straffbestämmelsen. Därför menar jag nog att vi har tolkat herr Hernelius' hemställan rätt. Men jag håller med om att det i förra årets motion fanns en hänvisning till de regler som för närvarande gäller i Norge. I Norge har man dock intagit den ändring som herr Hernelius begärde i förra årets motion i den paragraf som gäller förbudet och inte i den paragraf som gäller påföljder. Utskottet har också i sitt betänkande nämnt Norge såsom ett exempel, som man bör ta hänsyn till vid den översyn som nu skall äga rum inom Kungl. Maj:ts kansli.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är fråga om tolkningen av begreppet "ovillkorligen" i min kläm. Herr Sven Gustafson i Göteborg gör den formella tolkningen. Jag har gjort den materiella, att om fordon inte hörs eller syns skall straffansvar inte inträda. Det är skillnaden mellan våra ståndpunkter, och därav följer min slutsats att mitt yrkande har blivit missuppfattat.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att herr Hernelius' intentioner inte har kunnat fullföljas när det gäller utskottets formella behandling är att herr Hernelius har yrkat ändring av en paragraf som endast avser påföljden och inte av den paragraf som avser själva förbudet. Jag tycker dock att vi inte har någon anledning att resonera om detta ytterligare, eftersom vi har en gemensam strävan, nämligen att åstadkomma bättre förhål-

landen på detta område.

Herr LINDAHL i Lidingö (s):

Herr talman! Den viktiga trafiksäkerheten är varje år föremål för stor och glädjande uppmärksamhet från riksdagens sida. I år har vi i trafikutskottet haft att behandla 14 motioner som tagit upp de olika nu aktuella trafiksäkerhetsfrågorna. Antalet motioner är kanske något mindre än tidigare, det har nog herr Håkansson i Rönneberga rätt i, men jag tolkar ändå detta som ett bevis för det stora intresse som finns i riksdagen för dessa frågor.

Det finns också tecken som tyder på ett ökat intresse från allmänhetens sida för det viktiga trafiksäkerhetsarbetet. Trafiksäkerhetsverket bedriver trots, kan man säga, knappa resurser ett omfattande utrednings- och informationsarbete, och rikspolisstyrelsen, Nationalkommittén för trafiksäkerhetens främjande och försäkringsbolagen har gjort och gör betydande insatser. Enligt min mening är trafiksäkerhetsarbetet på väg att bli en stor folkrörelse som engagerar många människor. Alla dessa i och för sig glädjande aktiviteter måste emellertid samordnas, och jag vill gärna framhålla att denna samordning tycks gå allt bättre. Det är viktigt att det fortsatta trafiksäkerhetsarbetet planläggs och administreras på ett sådant sätt att vi når bästa möjliga resultat. Dessa frågor är för övrigt föremål för utredning.

Vi har i trafikutskottet den här hösten ägnat dessa frågor en mycket seriös behandling. Vi har konstaterat att många av motionerna är gamla bekanta som nyligen varit föremål för riksdagsbehandling. Jag kan förstå otåligheten, men ett faktum är att praktiskt taget alla trafiksäkerhetsfrågor är under utredning. Nordiska trafiksäkerhetsrådet åberopas på flera ställen i vårt betänkande, vilket bottnar i vårt stora intresse för en gemensam nordisk lagstiftning på detta område.

När vi i mitten av november 1974 diskuterar trafiksäkerheten finns det anledning att erinra om den stora och betydelsefulla trafiksäkerhetsreform som träder i kraft inom kort. Det jag har i tankarna är bilbälteslagen, som ju träder i kraft den 1 januari 1975. Det är en lag som kan rädda många liv. Man vet att bilbältet räddar liv och att många skadade skulle klarat sig lindrigare undan eller helt undgått skador om de använt bilbälte vid olyckstillfället. Om alla använde bilbälte, skulle hundratal liv kunna räddas och tusentals människor undgå att skadas på ett enda år.

Vi har tidigare diskuterat den frågan här i riksdagen, och jag vet att en del riksdagsmän har fäst särdeles stor vikt vid den informationsuppgift som här förestår. Jag vill livligt instämma i den uppfattningen. Framför allt kanske på arbetsplatser, i organisationer och föreningar men också via massmedia naturligtvis måste en rätt upplagd informationskampanj nu sättas in. Det här är en fråga som har intresserat oss i riksdagen, och vi har anledning att följa denna informationsverksamhet med den allra största uppmärksamhet. Enligt min mening har tidigare på frivillig

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

väg genomförda kampanjer bäddat hos allmänheten för ett gott mottagande av denna stora och viktiga reform.

En annan viktig åtgärd som på sikt kan rädda liv är trafiksäkerhetsverkets kraftfulla kampanj för ökad trafiknykterhet. Denna aktivitet skall enligt de planer vi har fått ta del av i utskottet bedrivas under hela år 1975. Den här aktivitetsplanen, som vi noga studerat, verkar väl genomtänkt och i sina detaljer mycket tilltalande.

Herr talman! Jag har känslan att vi under 1975 har att räkna med en rad kraftfulla insatser på trafiksäkerhetens viktiga område. Stora och utåtriktade aktiviteter kommer att sätta sin prägel på 1975. Bilbälteslagen, 1975 som trafiknykterhetens år – för att nämna ett par exempel.

Flera av de utredningar som utskottet i sitt betänkande pekat på kommer att slutföra sitt arbete under nästa år. Möjligheterna till skärpt övervakning av trafiken genom det beslut riksdagen inom kort kommer att fatta om alkotest vid rutinkontroller är en annan viktig bit i detta pussel. Och på det nordiska planet sker en fortsatt samordning och effektivisering av trafiksäkerhetsarbetet.

Med dessa erinringar ber jag, herr talman, att på alla punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag vill säga några ord om motionen 1093. Det är en motion som uppenbarligen inte har vunnit gehör hos utskottet, och jag tänker inte ställa något yrkande. Motionen behandlar frågan om körkortspliktigt fordon generellt skall få förvärvas av den som inte har uppnått körkortsåldern och alltså inte är berättigad att framföra sitt fordon eller om den rätten eventuellt bör inskränkas i någon del. I motionen anförs att sistnämnda alternativ bör övervägas.

Olovlig körning är ett av brotten i trafikbrottslagen som ganska ofta blir föremål för handläggning hos polis, åklagare och domstolar. Olovlig körning är det ju när någon framför körkortspliktigt fordon, t. ex. bil eller motorcykel, utan att ha körkort. Åtskilliga av dessa fall gäller ungdomar som inte har körkort av det skälet att de inte har uppnått den ålder som är föreskriven för att de skall få ta körkort. En del av dem kommer tillbaka flera gånger innan de har fyllt 18 år, som ju är körkortsåldern för bil.

Men det är inget hinder för dem att t. ex. köpa fordonet, med de frestelser till lagöverträdelser som det naturligtvis måste innebära att äga en bil men inte få köra den. En hel del av dem som lagförs för olovlig körning visar sig också ha kört sin egen bil.

Jag är, herr talman, av den meningen att vi i vårt samhälle inte skall använda en rad lagstiftningsåtgärder och förbud i onödan, men den fråga som vi som skrivit under den här motionen har ställt oss är om det förhållandet att alltför unga personer kör bil är så farligt både för deras eget och för andras liv och hälsa att man lagstiftningsvägen borde vidta ytterligare åtgärder som minskade dessa faror. Jag tror att åtskilliga med-

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

borgare här i landet mot bakgrunden av inträffade olyckor spontant ställer sig frågan varför den som är för ung för att tillåtas köra bil utan vidare och utan något som helst hinder skall tillåtas köpa bilen.

Åtskilliga olyckor har hänt med för unga förare som visat sig ha köpt och kört sitt eget fordon. En av anledningarna till motionen är en olycka i Medelpad sommaren 1973 då en pojke i 15-årsåldern just hade köpt en bil, sätter sig i den och på väg hem kör på och dödar en cyklande person.

Ett principiellt förbud av det slag som ifrågasatts i motionen kan inte helt förhindra olyckor av detta slag, men det kanske kan förhindra några av dem. Trafiken är så pass farlig numera att på det här området varje åtgärd bör övervägas som kan minska riskerna och öka säkerheten.

Utskottets korta skrivning kan möjligen ge vid handen att utskottet i princip instämmer i motionens syfte, men vad som i övrigt kan utläsas av skrivningen är inte övertygande. Det kan därför, herr talman, inte utslutas att tanken i motionen åter kommer att aktualiseras i någon form.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! I det knippe av motioner som trafikutskottet avstyrkt i det här betänkandet finns också en motion, nr 1448, som väckts av mig. Jag vill bara säga några ord om den.

Någon av de sista dagarna under den allmänna motionstiden sammanträffade jag med yrkesförare, som representerade olika fackföreningar och grupper av denna yrkeskår. Som ansvarsställande yrkesförare var de djupt oroade av den utformning och tillämpning som ett par paragrafer hade fått i den nya körkortskungörelsen. Jag blev övertygad av deras argument och av den oro de kände, och det är anledningen till min motion. De här paragraferna ger nämligen rätt för en förare med körkort för enbart personbil att också efter den nya körkortskungörelsens ikraftträdande få köra tunga lastfordon utan släpfordon eller med lätt släpfordon – alltså utan utbildning för att föra tyngre fordon. Detta står i övergångsbestämmelserna, men i fråga om tidpunkten när dessa övergångsbestämmelser kan slopas får vi veta att bestämmelserna i sin helhet kan träda i kraft först mot slutet av 1970-talet. Det står i utskottets betänkande.

Jag tycker att det är nästan cyniskt av utskottet att avstyrka min framställning om en skärpning på så sätt att tillämpningen av körkortskungörelsens bestämmelser redan från början skall gälla också de här åberopade paragraferna. Utskottet gör detta med bl. a. den motiveringen att man får ta hänsyn till dem som är beroende av den behörighet som innehavet av ett äldre körkort ger. Utskottet åberopar också, herr talman, och det är väl huvudmotivet för utskottets hemställan om avslag, att det ännu inte finns tillräckliga utbildningsresurser. Det är det jag anser cyniskt: Utskottet vill alltså medvetet tillåta risker från trafiksäkerhetssynpunkt därför att tillräckligt många inte hinner utbildas fort nog. Man skulle

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

kunna tänka sig en eventuell dispensgivning för vissa innehavare av körkort av äldre typ, även om de enligt min uppfattning också borde ha trafik kort. I stället accepteras den risk som det innebär att de här övergångsbestämmelserna skall kunna gälla hela 1970-talet.

Det exempel som jag har åberopat i min motion, att "bilförare som vanligtvis endast kör personbil alltså kan åtaga sig uppdrag att föra ett tungt fordon utan släp med last av t. ex. miljöfarligt gods. Han kan t. ex. åta sig sådant uppdrag som s. k. extraknäck vid sidan av sitt ordinarie arbete". – Det här var vad man sade mig. Och det var inte det enda fall man åberopade, men det är den här typen av missbruk som jag i första hand skulle vilja förhindra.

Olyckor på våra vägar med t. ex. miljöfarligt gods har inträffat alltför ofta. Skulle det kunna påvisas att en förare varit ovan vid sitt tunga fordon har, som jag ser det, bl. a. trafikutskottet – som har medverkat till nuvarande tillämpning av övergångsbestämmelserna – tagit på sig ett stort ansvar.

Jag har inget yrkande i dag mot ett enigt utskott, men jag hoppas att den här frågan med förtur blir föremål för behandling och beslut av berörda myndigheter.

Herr talman! Jag lyssnar alltid med intresse – om jag också får säga några ord om det – till vad herr Hernelius säger, även om mina uppfattningar inte alltid överensstämmer med hans. Jag har för min del funnit bestämmelsen om förbud för fotgängare att gå mot rött ljus vara ganska bra. Utskottet har i det sammanhanget nämnt Norge som ett exempel – och det har också i debatten åberopats i anslutning till herr Hernelius' inlägg – på en friare lagstiftning. Det framgår emellertid av utskottets betänkande att man i Norge överväger att införa ett absolut förbud, eftersom gränsdragningsproblemet uppstått.

Utskottet framför i sitt betänkande en annan mening som jag fäster stor vikt vid, nämligen följande: "En annan möjlighet är att ändra signalsystemet så att gångtrafikanterna uppfattar stoppsignalen som meningsfull." Jag tycker verkligen att vi skall försöka få en sådan lösning på detta problem. Jag är nämligen helt övertygad om att det i dagens trafik måste finnas en möjlighet att tillfälligt stoppa gångtrafikanter som ämnar korsa en gata. Jag har ingenting att invända mot utskottets skrivning att vad utskottet anfört om en översyn av bestämmelserna för övergångsställe ges Kungl. Maj:t till känna. Jag hoppas att man skall kunna komma fram till en lösning på detta problem.

Herr talman! Det finns många viktiga frågor i betänkandet som jag gärna skulle ha velat kommentera ur trafiksäkerhetssynpunkt, men jag vill inte ytterligare förlänga debatten utan kan nöja mig med att instämma i mycket av det som herr Lindahl i Lidingö sade när det gäller kommande aktiviteter och kampanjer. Han talade bl. a. om den lag om bilbälten som skall införas. Jag har mycket färsk och drastiska exempel på vad bilbälten kan betyda – fall där man av bilens utseende efter olyckan att döma inte kunnat föreställa sig att det fanns någon överlevande men

där man finner att föraren och hans passagerare hänger upp och ner i sina bilbälten och kommit undan olyckan endast med en chock och utan skador. Detta säger mycket om nödvändigheten av bilbälteslagens ikraftträdande.

Jag vill i övrigt helt instämma i vad utskottet säger och har, som jag framhållit, inget yrkande. Jag vill dock att de anförda synpunkterna skall beaktas mycket noga.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Får jag till herr Winberg säga att utskottets mycket enkla motivering för yrkandet om avslag på hans motion är följande: att köra motorfordon utan att ha körkort är ett lagbrott. Den som är beredd att begå detta lagbrott är nog också beredd att vidta åtgärder för att kringgå ett förbud för att köpa ett motorfordon. Vi tror att ett bifall till yrkandet skulle medföra en hel del administrativt besvär utan att man når den effekt som herr Winberg åsyftar.

När det gäller fru Thunvalls motion är det klart att det hade varit tillfredsställande om man hade kunnat genomföra hela körkortsreformen i ett sammanhang, men det var av praktiska skäl inte möjligt. Vi har inhämtat att man inte har resurser för att avkorta övergångstiden. Vi tycker att bestämmelser på papperet som inte kan efterlevas i verkligheten inte har särskilt stort värde.

Beträffande det som fru Thunvall sade om fotgängarna och signalljusen vill jag framhålla att man i Norge på departementsnivå är i färd med att utarbeta förslag till ovillkorligt förbud att gå mot rött ljus men att man inte vet om detta kommer att godtas. Det finns i Norge liksom i Sverige mycket delade uppfattningar på denna punkt.

Man får vidare hoppas att det skall visa sig vara möjligt att ändra signalsystemet så att stoppsignalen uppfattas som meningsfull. Från utskottshåll underströks redan 1966 vikten av att signalsystemen skulle göras mera fotgängarvänliga, och det har gått en hel del år sedan dess.

Den förhoppning som i varje fall utskottet nu har är att man, när man inför ett nytt signalsystem – vilket man ändå är på väg att göra – skall finna möjlighet att lösa den här frågan.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! I trafikutskottets motivering anfördes det att konsekvenserna blir svåra att överblicka om man inför en sådan bestämmelse som den vi har ifrågasatt i motionen. Men det finns ju anledning att göra en utredning just för att ta reda på konsekvenserna. Det är väl ofta så, när riksdagen fattar beslut, att olika faktorer pekar åt olika håll, och inte sällan måste vi ha en huvudregel och sedan göra undantag från den. Det är därför att inte allt entydigt pekar åt ett håll som vi menar att en utredning vore intressant.

Nu säger ordföranden i trafikutskottet att det egentliga skälet för utskottets ställningstagande är att den som är beredd att begå ett lagbrott

genom att köra bil utan körkort också är beredd att överträda ett eventuellt förbud mot att förvärva bil. Jag tror emellertid att risken är stor för att många ungdomar som inte har körkort inleds i frestelse att köra just genom att de av någon anledning har köpt en bil och har den stående där hemma. Då blir det lättare att köra än om de inte skulle äga en bil.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Herr Sven Gustafson i Göteborg sade att man inte hade resurser att genomföra hela körkortsreformen i ett sammanhang, och jag är medveten om det. Men för mig är möjligheten att rädda människoliv mer värd än hänsynen till ekonomiska resurser. Det är i alla fall den värdefullaste resurs vi har, att människorna kan vara kvar i produktionen.

Den nya körkortsbestämmelsen betyder ju att vi skall ha nya körkort och att vi skall lämna in uppgifter i det sammanhanget. Då kunde man möjligen ha låtit sådana personer som för små, lätta bussar eller transportfordon i sin yrkesutövning få dispens under övergångstiden – även om jag har klart för mig att inte heller de borde ha bara ett vanligt personbilskörkort. På det sättet kunde man ändå ha sluppit skakande upplevelser av det slag som jag fick, när det berättades för mig att en person som i vanliga fall kör personbil kan få framföra tungt fordon utan släp eller med lätt släp utan att ha utbildning för någonting sådant. Det tycker jag verkar mycket skrämmande.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag vill tacka trafikutskottets ärade ordförande för att han kompletterade utskottets uppgifter om situationen i Norge. Därtill vill jag livligt instämma med honom på en punkt, nämligen att bestämmelser som bara finns på papperet och inte efterlevs inte är särskilt tilltalande eller eftersträvansvärda. Jag tolkar det uttalandet som ett bevis för att vi kommit varandra ännu närmare under debatten.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Just det förhållandet att jag har den uppfattning som jag har redovisat gjorde att jag yrkade bifall till utskottets hemställan om en översyn av de nuvarande signalsystemen och bestämmelserna.

Sedan ett par ord till fru Thunvall! Om fru Thunvall hade varit övertygad om att ett bifall till trafikutskottets hemställan skulle ha inneburit att människoliv hade offrats i onödan, då hade hon med säkerhet yrkat bifall till sin motion. Vi i utskottet är nog lika angelägna om att rädda liv, men vad vi inte kan förorda är åtgärder som skulle stå på papperet men inte kunna genomföras i verkligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Clarkson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Clarkson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 22 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Clarkson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Clarkson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 53
Avstår - 1

Punkterna 4-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Clarkson och Komstedt, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Clarkson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 22 punkten 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Clarkson och Komstedt.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Clarkson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 48
Avstår - 6

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

Trafiksäkerheten
m. m.

Onsdagen den
20 november 1974

*Företagsetablering
inom charterflyget,
m. m.*

Punkterna 9-13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 7 Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 23 i anledning av motion om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge-Mora.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Företagsetablering inom charterflyget, m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 24 i anledning av motioner rörande dels företagsetablering inom charterflyget, dels den interkontinentala chartertrafiken.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Vikten av att vi har chartertrafiken och därmed en chans för så många människor som möjligt att komma till fjärran resmål på sin semester är någonting som utskottet och jag som motionär är helt eniga om, så det finns ingen anledning att utveckla den saken. Jag tycker också att jag i och för sig som motionär fått mina synpunkter positivt behandlade av utskottet. Trots detta finns det behov av att göra konkretiseringar och ställa ett antal frågor.

Jag utgår från den situation vi har när det gäller chartertrafiken, där reglerna ger möjlighet att trafikera Medelhavet, Kanarieöarna, Ceylon och i viss mån Västafrika. Trots detta är det ett stort behov av nya resmål hos researrangörer, charterflygbolag och konsumenter – ett behov som aktualiserats på många olika sätt. Man har nämnt mål som Östafrika, Thailand och Västindien.

Det är med utgångspunkt i detta som jag i min motion begärt att det skall tillsättas en parlamentarisk utredning för att undersöka möjligheterna att förändra charterreglerna så att resmålen skall kunna bli flera – detta naturligtvis med hänsynstagande till SAS:s verksamhet. Att jag anser att det bör vara en parlamentarisk utredning beror helt enkelt på att vi inom luftfartsområdet egentligen bara haft ämbetsmannakommittéer genom åren, inte minst när det gäller de frågor som jag nu närmast aktualiserat. Jag menar att ämbetsmannakommittéerna till sin natur är minst förutsättningslösa av alla utredningar i sitt arbete, och därför bör vi nu få en parlamentarisk utredning till stånd.

Utskottet i sin tur säger i betänkandet framför allt två saker. Först och främst hänvisar man till att det under innevarande år meddelats att kommunikationsministrarna i Sverige, Danmark och Norge kommit fram till att man skall förändra charterreglerna i, enligt min syn, rätt riktning. Man har öppnat resmål som Mexico, Cuba, Jamaica, Azorerna, Zambia och Madagaskar. Utskottet menar att detta innebär påtagliga förbättringar för alla i den här branschen inblandade.

Onsdagen den
20 november 1974

*Företagsetablering
inom charterflyget,
m. m.*

Om det kan man säga att de flesta av dessa resmål är helt ointressanta för dem som arrangerar resorna och helt ointressanta för konsumenterna. Det enda intressanta resmålet är egentligen Mexico. Och den stora tveksamhet som finns mot dessa nya resmål visar sig ju genom att det än så länge inte arrangeras en enda charterresa till någon av platserna, även om Mexico och i viss mån Cuba har föranlett en del åtgärder från inblandade företag.

Jag menar att man i detta sammanhang bör ta en rad hänsyn förutom dem som jag tidigare nämnt. I min motion har jag anfört att bl. a. Östafrika bör vara ett nytt lämpligt mål för resor. Då skall vi också veta att myndigheterna i Östafrika, dvs. i Tanzania och Kenya, har gjort en rad uppvaktningar i Sverige och hemställt att svenska charterbolag skall få tillstånd att flyga resenärer till dessa länder. Av någon underlig anledning har dock inte kommunikationsministrarna i Skandinavien velat meddela sådant tillstånd. Jag förmodar att man då har tänkt på att SAS har två turer i veckan till Nairobi och att det anses vara skäl nog för att utestänga resenärerna/konsumenterna från att flyga till nämnda länder. Det tycker jag dock verkligen inte är skäl nog!

Vidare säger utskottet att man skall ta hänsyn till linjeflyget, och det vill jag med all styrka instämma i. Där är vi helt överens. Men i det sammanhanget bör man komma ihåg att det är högst osäkert huruvida den reguljära flygtrafiken skadas av chartertrafiken. Det finns ingenting som säger att det förhåller sig så. Tvärtom har man i en ganska aktuell irländsk utredning, där man gått igenom alla flyglinjer i Europa under en tioårsperiod, kunnat konstatera att utbyggandet av charterflyget bara har inverkat positivt på linjetrafiken. Några argument mot de resultat som den utredningen har kommit fram till har jag för min del inte förmärkt.

Det är också ganska märkligt att se hur det går till i dag, nämligen att man som undantag plockar ut ett och annat resmål för charterflygverksamheten, i stället för att en gång för alla slå fast vilka områden som charterflyget inte har rätt att trafikera. Då skulle man få en betydligt lättare hantering av frågorna, jämfört med att man som nu tar resmål för resmål. Detta skapar mycket krångel och irritation och tjänar på intet sätt konsumenterna vare sig i den reguljära trafiken eller i chartertrafiken.

Visst är det positivt med de odiskutabla, om också små, förbättringar som har genomförts i charterreglerna, och det är bra att utskottet har utgått från dessa nya regler när frågan diskuterats. Men på s. 3 i utskottets betänkande står det i tredje stycket följande: "Utskottet finner det emellertid vara angeläget --- att i än större utsträckning få till stånd prisbilliga flygresor och utvidgningar av charterreglerna. Då utskottet förutsätter att så sker - vid den kontinuerliga uppföljning av reglerna på detta område som förutsatts samt vid prövningen av inkommande ansökningar om flygresetillstånd - synes någon särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionen i vart fall f. n. ej påkallad." Av detta framgår uppenbarligen att utskottet vet någonting som inte så

Onsdagen den
20 november 1974

*Företagsetablering
inom charterflyget,
m. m.*

många andra vet, att det skulle vara någon översyn på gång och att det finns anledning tro att man skall utveckla de nyss beslutade charterreglerna i en mera liberal riktning.

Min direkta fråga till utskottet är: Innebär det som står i tredje stycket på s. 3 i utskottets betänkande att utskottet på ganska kort sikt önskar få till stånd fler resmål för chartertrafiken? Och tror utskottet att detta är möjligt?

Kommunikationsminister Bengt Norling sade den 28 juni i år på en presskonferens med anledning av offentliggörandet av de nya reglerna så här: "Möjligheterna att flyga internationellt är inte begränsade till de länder som föreslås i utredningen." Detta är ett ganska märkligt uttalande, eftersom det har tagit flera år att komma fram till beslut om de nya resmålen. Nu låter det helt plötsligt i tidningsreferat som om det inte skulle vara några bekymmer med att få flyga till nya resmål.

Min nästa fråga är därför: Kommer Östafrika att accepteras som resmål av myndigheterna, när en ansökan härom kommer in?

Sammanfattningsvis kan man säga att om det inte finns några andra skäl för en parlamentarisk utredning på detta område så är den stora osäkerheten om reglerna och användandet av reglerna skäl nog.

Herr talman! Några ord vidare om utskottets behandling av motionen 316, som på många sätt tangerar de frågor jag behandlar i min motion. Inte minst med tanke på att min motion i praktiken skulle kunna bli restriktivt behandlad bör man fråga sig om det över huvud taget finns möjlighet att tillstyrka motionen 316 eller att behandla den så positivt som utskottet gjort. I denna motion föreslås bildandet av ett nytt charterbolag. Utskottet avfärdar helt frankt SAS:s remissvar, som på ett ganska klart sätt visar att det finns en överkapacitet i charterbranschen. Och man gör det helt utan motivering. Även om utskottets utgångspunkter är sympatiska, nämligen att det är bra med konkurrens och att det i och för sig är bra med flera flygbolag i denna bransch, måste man väl ändå ha ett visst ansvar för de enorma investeringar som redan gjorts i flygplansflottor i Skandinavien. Eftersom utskottet uppenbarligen ifrågasätter SAS:s uppgift att det skulle råda överkapacitet vill jag bara nämna följande.

För det första var vi åren 1969–1973 vana vid att antalet svenska charterresenärer ökade med 17 procent om året. Förra året ökade antalet med 5 procent, och detsamma visar prognosen för de kommande åren. Det betyder ett helt annat klimat för dem som arbetar i den här branschen.

För det andra säger statistiken att en och en halv miljon skandinaver årligen reser utomlands med charter. Men det finns två miljoner platser. Det betyder alltså en miljon i överkapacitet tur och retur. Det är relativt sett en mycket stor överkapacitet.

För det tredje och sista bör man också komma ihåg att charterbolagen i Skandinavien i dag försöker hyra ut sina maskiner långt utanför vår egen världsdel för att få en chans att nyttja den överkapacitet som nu bara står på våra flygplatser.

Det är, menar jag, helt omöjligt att investera i flera maskiner i charterflygbranschen. Detta kommer att skada alla parter – resenärer lika väl som de som arbetar i branschen. Trots detta är utskottet alltså vänligt inställt till tanken på ett nytt bolag.

Av senaste numret av Travel Trade Gazette, Europaeditionen, framgår det att British Caledonian, Air Inter, Iberia, Olympic Airways, Alitalia, KLM, Sabena, Flugleidir knär just nu och får vidta exceptionella åtgärder för att kunna överleva. Det danska flygbolaget Maersk Air har enligt uppgifter gått med 45 miljoner i förlust de senaste åren efter att ha försökt tränga in på chartermarknaden.

Vidare vet vi att 13 skandinaviska charterflygbolag gått i likvidation under de senaste tio åren.

Dessutom skulle ingen resarrangör av nämnvärd storlek använda sig av ett nystartat svenskt bolag – det visar också SAS:s remissyttrande. Det finns nämligen mycket starka band mellan befintliga resarrangörer och de flygbolag de anlitar.

Låt mig med anledning av denna fråga säga ytterligare en sak. I dessa resonemang har man framfört just tanken på ett svenskt charterbolag. Det gör också utskottet i sin skrivning. Det är en ganska märklig synpunkt, tycker jag. Det finns ett sådant redan i dag, Scanair, som till tre sjundedelar ägs av svenska intressen, har huvudkontoret i Stockholm och har en helsvensk ledning. Det tycker jag i så fall borgar för att svenska intressen finns med i den här branschen. I luftfartssammanhang talar vi dessutom inte om Sverige enbart, utan vi talar om skandinavisk luftfart, och det bör gälla även charterbranschen. Att chartertrafik sedan söker sig från Sverige är en annan sak. För den intresserade kan jag nämna att det så här års kostar drygt 60 kronor mer för varje resenär att flyga från Sturup i stället för från Kastrup. Det kan vara ganska avgörande för flygbolagen när de nu skall välja turer för kommande år.

Mot bakgrund av detta och utskottets skrivning på s. 5, de två sista styckena före hemställan, vill jag till slut bara ställa ytterligare en fråga. Av de båda styckena framgår att man avvaktar resultatet av förhandlingarna kring charterföretaget Transair och att utskottet möjligtvis skulle kunna tänka sig några aktiviteter, om dessa förhandlingar inte skulle gå som man tror, nämligen så att det skulle bli ett nytt charterbolag. Min fråga är alltså kort och gott: Anser utskottet att man då bör ta ett nytt initiativ för att skapa ett svenskt charterflygbolag?

Herr TORWALD (c):

Herr talman! När jag går in i denna debatt är det bl. a. mot bakgrund av motionen 45, där jag och herr Gernandt begärt en parlamentarisk utredning angående konkurrenssituationen för linjetrafik och chartertrafik med skandinaviskt flyg. Av någon anledning kom denna vår motion att behandlas tillsammans med de motioner som gällde den övriga trafikpolitiken i våras, och i samförstånd med vår värderade utskottsordförande beslöt jag att kommentera vår motion först i anslutning till dagens

Onsdagen den
20 november 1974

*Företagsetablering
inom charterflyget,
m. m.*

debatt om chartertrafiken.

Jag skall inte gå närmare in på vad herr Danell har anfört, även om det kanske finnes en del synpunkter att lägga i anslutning till det – men det förutsätter jag att utskottets ordförande kommer att gå närmare in på.

Under senare år har debatten beträffande prispolitiken för charterresor respektive normal linjetrafik blivit allt intensivare. Många hävdar att priserna i linjetrafik är alltför höga, eftersom charterflyget redovisar utomordentligt låga reskostnader för själva flygresan. Andra hävdar att priserna för linjeflyget blir höga just därför att charterflyget i många fall på ett icke avsett sätt har ryckt undan underlaget för reguljärt linjeflyg. Företrädare för charterflyget hävdar däremot att ett kraftigt charterflyg på sikt leder till ett underlag för nya reguljära linjetrafikförbindelser.

De utredningar som hittills gjorts för att försöka klargöra gällande prisrelationer för resor med linjeflyg respektive charterflyg har knappast givit en opartisk bild av konkurrenssituationen för närvarande. Tvärtom har de mestadels måst uppfattas såsom rena partsinlagor från respektive intressenters sida. Under alla förhållanden torde det vara uppenbart att om man skall kunna nå mera påtagliga sänkningar av priserna på linjeflyget, förutsätter detta att kabinfaktorn kan höjas från nuvarande ca 50 procent upp till förslagsvis 75 procent. Det finns naturligtvis olika sätt att klara detta, men det torde behövas en mera ingående analys av resenärens önskemål för att man med säkerhet skall veta vilka åtgärder som är mest effektiva för att åstadkomma en markant höjning av kabinfaktorn på linjeflyget.

Med den energibrist som vi sannolikt får leva med framöver är det också uppenbart att man på allt sätt måste söka höja denna faktor för att därigenom på ett bättre sätt än för närvarande utnyttja såväl flygplan och flygmateriel som bränsle. Det medför också förbättrad transportekonomi, något som i sin tur ökar förutsättningarna för låga priser även inom linjeflyget.

Med hänvisning till detta har vi funnit det angeläget att snarast möjligt få till stånd en opartisk undersökning av förhållandena för linje-, charter- och taxiflyg.

Luftfartsverket har inte yttrat sig över *vår* motion men verket har yttrat sig över ett par andra motioner som har haft i stort sett samma syfte. Jag vill gärna citera vad luftfartsverket säger på s. 4, fjärde stycket i utskottets betänkande:

”Luftfartsverket förklarar sig slutligen dela motionärernas uppfattning att ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga skäl talar för att olika former av svensk företagsamhet inom luftfarten bör få bättre existensmöjligheter. Verket fäster i anslutning härtill uppmärksamheten på att linjebolagens huvuduppgift består i att på affärsmässiga grunder upprätthålla och utveckla den reguljära trafiken i tillfredsställande omfattning. Det kan inte förväntas att de i alla avseenden skall kunna tillgodose allmänhetens efterfrågan på prisbilliga resor till olika semester mål. Enligt verkets upp-

fattning kommer det av denna anledning att inom överskådlig tid finnas ett behov av särskilda charterföretag, vilkas verksamhet utgör ett komplement till linjebolagens verksamhet. Verket finner sammanfattningsvis att frågan om företagsetableringen inom charterflyget är av stor betydelse för utvecklingen av ett tillfredsställande svenskt lufttransportsystem och att behov föreligger att allsidigt utreda densamma. Verket tillstyrker därför motionen."

Det måste såvitt jag ser innebära att man också tillstyrker vår motion.

Jag skulle också vilja citera vad utskottet skriver på s. 5, slutet av andra stycket: "Utskottet förutsätter med hänsyn bl. a. härtill att vid den prövning av tillståndsärenden och frågor rörande utvidgning av charterregler m. m. som hos Kungl. Maj:t framdeles kan komma att aktualiseras de i det föregående nämnda synpunkterna vederbörligen beaktas." Såvitt jag kan förstå innebär det att utskottet förutsätter att erforderliga utredningar kommer att initieras av regeringen. Därmed skulle vårt utredningskrav i motionen 45 bli tillgodosett i väsentlig del.

Herr talman! Med hänsyn härtill har jag inget särskilt yrkande.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Här finns inte något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, men med hänsyn till vad herr Danell sade vill jag anföra några synpunkter.

Herr Danell frågade hur man skall tolka vad utskottet har sagt på s. 3 beträffande en mera kontinuerlig prövning av charterverksamheten, och jag vill hänvisa herr Danell till den utredning som den nordiska ämbetsmannakommittén gjorde. Jag förutsatte att herr Danell hade läst den, men tydligen har han inte läst den ända till slutet. Där står nämligen just att man förutsätter att det skall ske en mera kontinuerlig prövning i fortsättningen. I anslutning till detta säger utskottet att man bör ta hänsyn till de uppfattningar som utskottet har framfört. Det borde väl herr Danell som motionär vara tillfredsställd med.

Men sedan hade herr Danell en hel del synpunkter på en annan motion som gäller möjligheten att etablera ett svenskt charterföretag. Till min utomordentliga förvåning använde herr Danell hela sin kraft på att visa att ett svenskt charterföretag vore onödigt – herr Danell förklarade väl-taligt hur mycket fördelaktigare det är att resa från Kastrop än från Sturup osv. Inom utskottet är vi övertygade om att det är angeläget att vi får till stånd ett svenskt flygcharterföretag, och vi har med stor tillfredsställelse sett att i samband med att avtalet med Transair sades upp seriösa förhandlingar inleddes om att inrätta ett svenskt charterföretag. När herr Danell säger att det inte finns någon resarrangör som skulle kunna utnyttja ett sådant charterföretags tjänster har herr Danell inte observerat att en av dem som är intresserade för förhandlingar ganska nyligen övertog en sådan rörelse.

Herr Danell säger vidare att överkapaciteten är stor, att det finns så många plan och att vi inte skall köpa en massa nya plan. Men här är

Onsdagen den
20 november 1974

*Företagsetablering
inom charterflyget,
m. m.*

det i första hand fråga om att överta de plan som Transair äger. Om någon trots de svårigheter som finns i branschen är villig satsa på ett svenskt charterföretag och kan köpa några maskiner och överta en del av de svenska piloter som har blivit arbetslösa på grund av svårigheter i danska charterföretag tycker jag att vi alla här i kammaren skulle understödja det och inte försöka motarbeta det.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Min fråga angående utvidgningen av charterreglerna ställde jag med hänsyn till att det i utskottsbetänkandet bara står att det skulle vara en fråga om charterreglerna. Min direkta fråga var om detta innebär att vi skulle kunna få fler resmål och framför allt om det var utskottets uppfattning att en sådan utveckling vore eftersträvansvärd.

Min delfråga var huruvida utskottet, med hänsyn till de bestämmelser och överenskommelser som finns, bedömt det som möjligt att tillgodose det mycket starka önskemålet om resmål i Östafrika.

Jag har naturligtvis ingenting emot att Transairs flygplan övertas och blir grunden för ett nytt svenskt charterbolag. Men jag konstaterade att det - och detta framgår inte av utskottets material - vore till förfång för resenärer, researrangörer och flygbolag, inte minst de skandinaviska, om man vidtog åtgärder som innebär att vi fick fler flygmaskiner i branschen. Jag vill påstå att det fåtal maskiner som i dag finns under Transairs hägn inte kan utgöra grunden för ett nytt charterflygbolag, utan härför krävs någonting helt annat. Man har heller inte kundunderlag med den enda researrangör som herr Sven Gustafson i Göteborg nämnde. Detta är nog ganska klart.

I utskottets betänkande redovisas vad SAS har sagt om överkapaciteten i branschen, men detta avfärdas som om det inte vore relevant i sammanhanget.

Uppgiften om de arbetslösa piloterna är naturligtvis allvarlig, men vi har i dag inte över 50 arbetslösa piloter i hela Sverige. Att då satsa miljardbelopp på ett så här äventyrligt projekt kan vara fel, om de naturliga grunderna för företaget inte finns. Låt marknadsekonomi råda! Finns efterfrågan är det klart att det föreligger möjligheter för ett nytt charterbolag. Men då skall vi också se till att vi har liberalare charterregler med fler resmål.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Min förvåning är inte mindre efter herr Danells andra anförande. Han säger nu att det inte finns några förutsättningar att starta ett svenskt charterföretag och att det skulle riskeras så mycket pengar. Men om det nu finns en intressent som vill riskera pengar, skall han då discourageras genom uttalanden i Sveriges riksdag.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag sade att det fåtal plan som i dag finns under Transairs

hågn inte kan utgöra grunden för ett nytt charterbolag. Det var det viktiga! Om det sedan finns intressenter som vill satsa pengar, är det självklart att man i marknadsekonomins tecken inte skall gå emot detta. Men Sveriges riksdag bör inte säga att detta är särskilt bra och eftersträvansvärt. Och man bör inte blunda – som jag tycker att utskottet gjort – för de fakta som SAS framfört: 1,5 miljoner skandinaviska resenärer reser med charterflyg, medan vi har sittplatser för 2 miljoner. Jag kan då inte förstå att det viktigaste skulle vara att få ett nytt charterbolag i branschen.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag blev i likhet med trafikutskottets ordförande, herr Sven Gustafson i Göteborg, perplex och nästan konsternerad när jag hörde herr Danell yttra sig så om tankarna på etablering av ett svenskt charterbolag.

Man kan inte komma ifrån att det från sysselsättnings- och beredskapssynpunkt måste innebära utomordentligt stora fördelar för Sverige att ha ett livskraftigt charterflygbolag.

Vad sysselsättningen beträffar är det klart att 50 piloter inte låter mycket. Men dessa 50 piloter utgör inte ens toppen av det isberg som består av alla anställda. I själva verket skulle tusentals personer få sin utkomst av ett sådant här charterbolag. Dessutom stannar vinsterna av verksamheten inom landet och påverkar på det sättet gynnsamt vår valutareserv.

Från beredskapssynpunkt är det självfallet bättre om de svenska piloterna – oftast utbildade vid det svenska flygvapnet – kan behållas hemma än om de flyttar utomlands. Annars exporteras det kapital som har lagts ner på deras utbildning.

Herr Danells resonemang är motsägelsefullt. Vad vi har talat om är inte något statligt flygbolag, som skulle tillåtas lida stora förluster och förstöra marknaden för redan befintliga bolag. Här är det fråga om att stimulera svensk företagsamhet att etablera sig i en bransch som har en stor framtid. Om det då under en tid när konkurrensens regler får spela fritt – den marknadsekonomi som herr Danell talade om – finns ett överskott på flygmaskiner och platser i dem, är det i alla fall någonting som till sist kommer just konsumenterna, dvs. flygresenärerna, till godo i form av lägre priser. Det kan inte vara fel. Ju billigare det är att flyga, desto flera kommer att göra det och desto större underlag får linjeföretagen för sin verksamhet.

Något missförstånd måste ha uppstått. Herr Danells resonemang är så motsägelsefullt, att jag med detta anförande har velat rätta till vissa saker. Det är angeläget att få detta sagt i Sveriges riksdag.

Utskottet var enigt i sin positiva inställning till motionen om etablering av ett svenskt företag inom charterflygbranschen i Sverige. Även luftfartsverket delar i vissa avseenden motionärens uppfattning. Att vi inte utan vidare gick till kungen med en ännu starkare skrivning beror på att det kom till utskottets kännedom att seriösa förhandlingar om etablering av ett svenskt charterbolag pågick med en part, som utan vidare

Onsdagen den
20 november 1974

*Företagsetablering
inom charterflyget,
m. m.*

kan anses ha de ekonomiska resurser som i dag måste krävas för etablering på detta område.

Herr DANELL (m):

Herr talman! De ca 50 arbetslösa piloterna är naturligtvis toppen av ett isberg. Det har herr Clarkson rätt i. Vad vi inte ser är alla de anställda inom flygbranschen som riskerar arbetslöshet och permitteringar framöver. Den katalog som jag nyss gav över flygbolag i världen som i dag knäar är talande nog.

Det är av intresse för resenärerna, de anställda och flygbolagen som jag har talat som jag gjort. Efter oljekrisen, med de enormt höga oljepriserna och i en situation då charterresenärerna inte strömmar till såsom tidigare kan det inte vara rätt att i ett utskottsbetänkande gång på gång understryka behovet av ett nytt svenskt charterbolag. Skulle ett nytt bolag bildas, behövs fler maskiner än som finns på marknaden i dag. Detta har varit utgångspunkten för hela mitt resonemang.

Låt mig avsluta med att återge en mening i fri översättning ur den tidning som jag nämnde nyss, nämligen *Travel Trade Gazette*. Efter att ha berört den nuvarande krisen inom flygbranschen säger tidningen: "Med den realistiska prissättning och rimliga nivå på åtagandena som allt fler flygbolag nu präglas av bör man förhoppningsvis få en mycket ljusare bild av hela flygbranschen nästa år." Man skriver också att tävling och prestige var någonting som hörde till branschen för ett år sedan. Nu är det konsolidering och samarbete som bör vara vägledande, i alla fall till nästa år.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! De företag som redan är etablerade i charterflygbranschen ogillar självklart tillkomsten av nya företag, ty därmed hårdnar konkurrensen, och de ser en besvärlig tid framför sig. Men det kan väl inte vara vår uppgift att sätta marknadskrafterna ur spel i charterflygbranschen. Om vi bedömer det så att det för svenska nationella intressen är gynnsamt att det finns även ett rent svenskt livskraftigt charterbolag i verksamhet, så är det någonting som vi säger ja till, och sedan får marknadskrafterna verka som de vill.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 25 i anledning av propositionen 1974:133 angående vissa medicinska körkortskrav m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Upphandlingen av sjöfraktstjänster

Nr 125

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 31 i anledning av motion angående upphandlingen av sjöfraktstjänster.

Onsdagen den
20 november 1974

*Upphandlingen av
sjöfraktstjänster*

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Finansutskottets betänkande nr 31 är föranlett av en motion där det krävs att statliga myndigheter vid upphandling av sjöfraktstjänster inte skall utnyttja sådana företag som kan hänföras till kategorin "fartyg under bekvämlighetsflagg". Motionen har av ett enigt utskott fått en positiv behandling. Utskottet föreslår att motionen överlämnas till den år 1973 tillsatta flaggutredningen och förutsätter att utgångspunkten i utredningsarbetet skall vara att nyttjande av bekvämlighets-tonnage av statliga myndigheter i praktiken inte skall förekomma. Vidare finner utskottet det angeläget att man från svensk sida på det internationella området både aktivt och kraftfullt arbetar för att uppnå lösningar på de problem som bekvämlighetsregistrering av fartyg för med sig.

Det är en viljeyttring och en målsättning i utskottets hemställan till riksdagen som går i linje med de tankegångar som framförts i vår motion, och det är glädjande att riksdagen av utskottet föreslås göra ett så klart uttalande mot bekvämlighetsregistrering och flaggflykt. Ett beslut på det politiska planet välkomnas av de fackliga organisationer som länge kämpat mot ett osunt system inom världshandeln och dess transporter.

Jag vill i det här sammanhanget säga några ord om det system som bekvämlighetsregistreringen utgör. Segling under bekvämlighetsflagg sker för att fartygens ägare skall undgå skatt på inkomst av rörelse, för att undgå att betala socialförsäkringsavgifter för besättningen, för att undgå att dra skatt på besättningens löner, för att undgå att utge lön enligt traditionella sjöfartsnationers kollektivavtal och för att undgå traditionella sjöfartsnationers bestämmelser om vederbörlig bemanning och utrustning.

De bekvämlighetsflaggade fartygen utgör numera en betydande del av världens handelsflotta. Tankfartyg, bulkfartyg och kombinerade tank- och bulkfartyg med en dödvikt över 10 000 ton är i dag till mer än 30 procent registrerade under flag of convenience, som termen lyder på engelska. Och att döma av nybeställningar kommer procenttalet att öka. Vid ett besök på ett större varv i Japan för en tid sedan kunde jag finna att en hel orderstock – 10 stycken 345 000-tonare – av USA-ägare byggdes för Liberiaflagg. Liberia är numera genom att man upplåtit sin flagga för den här formen av registrering det *formella* hemlandet för en mycket stor och hastigt expanderande handelsflotta.

De fartyg som byggs i Japan får Liberiaflagg därför att USA har bestämmelser om säkerhet som till stor del saknas i Liberia. Det gör att fartygen kan byggas till väsentligt lägre pris därför att det prutas på säkerheten.

Onsdagen den
20 november 1974

*Upphandlingen av
sjöfraktstjänster*

Panamaflaggan har länge använts för bekvämlighetsregistrering, och på senare år har också Cypern och Somali erbjudit en stor mängd ofta äldre fartyg registrering. Genom en facklig organisation har jag fått ta del av de "förmåner" som via en advokatfirma i Nicosia på Cypern erbjuds den redare som vill registrera sitt fartyg under den flaggan.

Det anges rakt på sak: Det finns ingen fartygsinspektion, man har ingen minimigräns för besättningens antal, försäkring för besättning pålägges icke.

Ett annat exempel: Redaren för ett svenskt fartyg – rederikontoret ligger inte så många kvarter från det här huset – sökte hos sjöfartsverket tillstånd att föra fenol med ett mindre tankfartyg. Tillstånd beviljades ej på grund av att fartygets kondition ej bedömdes vara till fyllest för sådana frakter. Tre veckor senare avfördes fartyget ur svenskt register, och fartyget fick Cyperns flagga och Famagusta skrivet i aktern. Det går även därefter i fart på Östersjön och återfinnes fortfarande i den positionslista som uppges av det ursprungliga svenska rederiet i Svensk Sjöfarts Tidning.

De ombordanställdas fackliga organisationer har kämpat länge mot systemet med "fiffelflagg", som man ofta säger på sjömansspråk. ITF-kongressen här i Stockholm i somras brännmärkte flaggflykten. Några stora svenska passagerarfartyg var på väg att få Panamaflagg. Det var tänkt att viss del av besättningen skulle ersättas med folk med mindre anspråk på löner och övriga anställningsvillkor. Den här gången blev det inget flaggbyte, men risken är väl inte över fördenskull.

Vi är medvetna om att frågan om flaggflykten är ett internationellt problem, men detta får inte utesluta nationella åtgärder, där man kan avge en opinionsyttring mot systemet. Det är från fackligt håll som man hittills har fört striden. Det är därför naturligt att det är från fackförningens håll, från sjöfolket, man reagerat när vissa frakter gått till eller från Sverige med bekvämlighetsfartyg för statliga myndigheters och verks räkning.

I konkurrens med andra mot besättning och samhälle lojalt avtalsbundna och legalt drivna fartyg kan naturligtvis bekvämlighetsflaggade fartyg acceptera lägre frakttariffer.

Med framställningen i vår motion har vi krävt en sådan ändring i upphandlingsförordningen att strikt affärsmässighet i sådana fall ej bör förekomma. Fartyg som kan erbjuda lägre frakter därför att man seglar vid sidan om lagar, konventioner och avtal bör ej anlitas.

Finansutskottets betänkande nr 31 innebär att det via flaggutredningen skall fattas ett sådant beslut. Som motionär vill jag skicka med en önskan att det beslutet skall kunna fattas snart.

Därmed, herr talman, ett yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Med detta anförande, i vilket herr Bergqvist (s) instämde, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 32 föreslår utskottet att riksdagen nu skall lämna utan åtgärd motioner som tar upp problemet med att samhället styrs genom ofullständiga och missvisande mått.

De styrande ekonomerna tycks anse att en ökning av bruttonationalprodukten är en förutsättning för att landets ekonomi skall vara sund. Om BNP-ökningen avtar ser man till att den skall öka snabbt igen. Man är alltså övertygad om att BNP-ökning är något bra, även om man på sistone erkänner att den inte är ett mått på hög levnadsstandard. Frågan är emellertid om inte denna omsorg om BNP-ökning kan driva fram en utveckling som inte är önskvärd ur levnadsstandardsynpunkt.

Gösta Walin gav i en artikel i *Dagens Nyheter* den 3 april 1970 några slående exempel: Om man river ett fullt beboeligt hus och bygger upp ett nytt med så hög hyra att de ursprungliga hyresgästerna måste arbeta ännu hårdare (t. ex. med att riva andra bra hus) för att klara hyran, då stiger BNP. Om de kollektiva transportmedlen försämras och alla tvingas till mer arbete för att finansiera ett bilinnehav, då stiger BNP. Det är inte svårt att hitta fler exempel. Om man genom snäva företagsekonomiska kalkyler arbetar fram en lönsam produktionsmetod som bryter ned människor och natur och så bygger upp en dyrbar registreringsapparat för att mäta den fortgående miljöförstörelsen och därefter skapar en ny industri som skall arbeta fram miljöreningsapparater, då blomstrar ekonomin, sysselsättningen blir hög och BNP stiger alltså. Om man däremot finner på en metod att producera det man behöver utan att förstöra miljön och på ett sådant sätt att de som jobbar får ett stimulerande arbete, så blir en hel del ekonomisk aktivitet onödig; man behöver varken registrera miljöförstörelse eller ta hand om sjukdomsfall eller rena naturen, helt enkelt därför att problemen inte uppstått. Och ändå har man åstadkommit den produkt som ju var meningen med allt jobbet. Men då kanske BNP sjunker, och det anses ju alltid vara en olycka.

BNP är måhända ett mått på samhällets kostnader lika väl som ett värdeneutralt mått på ekonomisk aktivitet. En stor del av BNP-ökningen kanske inte innebär framsteg utan tillbakagång.

Om ett företag börjar stagnera och vinsten går ned anses situationen kritisk. Man vill till varje pris få i gång tillväxten och den höga lönsamheten igen. Och företagsledningen blir utsatt för kritik. Det hjälper inte om medarbetarna i företaget fått en bättre arbetssituation med större inflytande, mindre skadlig stress och bättre miljö. Inte heller hjälper det om produkterna har hög kvalitet, om man producerat utan att störa miljön, med låg energi- och råvaruförbrukning. Kan inte företagsledningen hålla produktiviteten, tillväxten och vinsten på hög nivå, har man ändå

misslyckats. Åtminstone att döma av tidningskommentarer. De nuvarande måtten på framgång belönar dem som tar ut kortsiktiga vinster på människans och naturens bekostnad. De långsiktiga följderna är inte praktisk politik vare sig för företagen eller myndigheterna.

Det skrämmande är alltså att de mått vi använder på framgång för företag och näringsliv som helhet verkar driva fram en utveckling som inte är bra för människorna och naturen. Och detta inte ens i vårt eget land. Vidgar vi så perspektivet utöver vårt lands gränser blir situationen ännu orimligare. Den rika världen pressar sig till alltmer överflöd, och den fattiga världen får det allt svårare. Och vi tycks göra det mest därför att vi inte har några metoder att låta bli!

Företagsekonomerna Bo Hedberg analyserar problemet och kommer med intressanta förslag till åtgärder i den Ekumeniska u-veckans idé- och studiebok Frihet åt förtryckta. Hedberg skriver – citaten är hämtade ur ett utkast till boken:

”De flesta torde väl i dag vara överens om att vi lever i en värld med ändliga tillgångar, och att vi för närvarande konsumerar dessa tillgångar i en takt som hotar det mänskliga släktets förbestånd. Det finns därför all anledning att ställa sig skeptisk till den klassiska ekonomins anpassningsmekanismer. Det förefaller att vara rätt riskabelt att helt lita till teknikernas och uppfinnarnas förmåga att flytta gränser. Visst kommer gränserna att kunna flyttas. --- Men att anpassa människan till tillvarons gränser förefaller att vara en säkrare strategi för överlevnad än att försöka att skjuta gränserna, så att behovet av anpassning uppskjuts. Framtidsproblemen är i grunden konsumtions- och fördelningsproblem, inte huvudsakligen produktions- och exploateringsproblem. Det är människan som hotar världen, inte världen som hotar människan. Att avveckla överutvecklingen är ett väl så viktigt problem som att avskaffa underutvecklingen. Utjämning är en säkrare strategi för överlevnad än utveckling ---. Att hjälpa den överutvecklade världen att planmässigt och helst snabbt sänka konsumtionen till en nivå som på sikt bör definieras utifrån principen om allas lika rätt till jordens rikedomar, är sannoligen en utomordentligt svår uppgift. Men samtidigt är det uppenbart att den rika världens hastigt ökade förbrukning av redan tidigare oerhört orättvist fördelade tillgångar måste brytas. Överutvecklingen i sig är ett hot mot mänsklig överlevnad. Mer än så – överutveckling och underutveckling hänger ihop. --- Utsugning av kolonialländer har varit en viktig förutsättning för den välfärd som i dag präglar Västeuropa och USA . --- Om Latinamerikas länder slapp ekonomisk utsugning och industriell exploatering skulle de säkert efter en övergångsperiod klara sig bättre utan den ’hjälp’ som i dag ofta uppgår till en bråkdel av de belopp som strömmar ur dessa länder.”

Bo Hedberg anser att förklaringen till att vi så envist håller fast vid en tro på allt slags tillväxts välsignelse finns i det rena vanetänkandet. Vi har upplevt en lång ekonomisk tillväxtperiod och har vant oss vid detta, så att vi tror det är det enda naturliga. Och i en tid som inger

oro genom snabba förändringar tyr vi oss till den gamla välkända medicinen, trots att sjukdomen är en annan än den medicinen skulle bota.

Bo Hedberg skriver: "Vi har utvecklat vår förmåga att lösa problem i ett system som präglas av expansion. Kunnandet hos dagens politiker och företagsledare grundas på erfarenheter från denna långa tillväxtperiod. Tillväxt har gradvis kommit att betraktas som ett normaltillstånd och en förutsättning för problemlösning. Inför den kortsiktigt angenäma upplevelsen att befinna sig i känd terräng, överser man lätt med tillväxtens långsiktiga hotfullhet. --- Lite förenklat skulle vi kunna säga att dagens ekonomiska tillväxt till avsevärd del drivs på av tidigare års ekonomiska tillväxt. Vi växer inte nödvändigtvis därför att vi i dag tror att det löser alla problem, utan till viss del därför att vi saknar kunskaper om hur ekonomin och dess delsystem skall hanteras under långvariga icke-expansiva skeden. --- Beslutsfattandets tröghetslag, rädslan för det okända och tendensen att förlita sig på invanda beteenden är säkert en av anledningarna till vår oförmåga att ta oss upp ur hjulspåren och påbörja en anpassning av vår enskilda och samhälleliga konsumtion. Situationen förvärras emellertid av de belöningsystem och de grundläggande värderingar som i dag råder i vårt samhälle. --- De beslutsfattare, som i dag vill ta konsekvenserna av sina aningar om utvecklingsperspektiven, kommer i konflikt med belöningsystemen. Det är inte dynamiskt att stagnera. Inte ännu. --- Åtminstone som en beredskapsåtgärd för kommande tider borde vi börja att bygga upp vår kunskap om hur samhälle, kommuner, företag och hushåll skall skötas i icke-tillväxt-tillstånd. Bristen på sådant kunnande är ett beklagligt argument för fortsatt överutveckling i den rika världen. Här kan boendekollektiv, små modellsamhällen och ett envist ifrågasättande av tillväxtantagandet i det politiska och industriella livet fylla en viktig funktion för att aktualisera alternativ och börja samla kunskap om genomförbarheten av anpassningsstrategier. --- Ett ändrat beteende i planeringssituationer kräver ändrade mått på prestationer och framsteg."

Motionerna som behandlas i detta betänkande, nämligen nr 1199 av Maj Britt Theorin m. fl., nr 1195 av Olof Johansson m. fl. och nr 934 av Pär Granstedt och mig uttalar alla missnöje med de mått som nu styr utvecklingen.

Finansutskottet förutsätter "att den nu arbetande långtidsutredningen kommer att belysa till välfärdspromatiken anknutna avvägningssystem inom den ekonomiska politiken". Det är mycket värdefullt att utskottet gör detta konstaterande. Enligt min uppfattning har långtidsutredningen hittills arbetat med mycket snäva ekonomiska mått, vilket haft en långt viktigare styreffekt i planering och utveckling än man kanske räknat med. Åtskilliga myndigheter och utredningar har nämligen utgått från långtidsutredningens bedömningar som den stora och enda Sanningen i stället för att förstå att det bara är begränsade ekonomiska synpunkter. Det är bra att riksdagen nu förutsätter att långtidsutredningen vidgar sin synvinkel betydligt. För övrigt gör utskottet den bedömningen

Onsdagen den
20 november 1974

*Välfärdsmätningar
m. m.*

att den verksamhet som statistiska centralbyrån och socialforskningsinstitutet bedriver inom detta område, nämligen att försöka finna nya mått på framgång och välfärd, skulle vara "de komplement till nationalräkenskaperna som f. n. ligger inom det möjligas gränser". Jag tycker att detta är ett mycket beklagligt konstaterande. Det som nu görs på området verkar sorgligt otillräckligt och dessutom missriktat.

Justitiekanslern överklagar datainspektionens beslut den 16 september i år att ge tillstånd till de löpande undersökningar som statistiska centralbyrån planerar genomföra av levnadsförhållandena i samhället. JK anser att den personliga integriteten kan hotas genom att närgångna uppgifter om människor kan komma till obehörigas kännedom. Det verkar troligt att SCB angriper frågeställningarna på ett ofruktbart sätt. Den kunskaps teori som tycks ligga bakom metoden och synen på människan som ett undersökningsobjekt verkar leda in i en återvändsgränd. Vi får en byråkratisk planering, som är obegriplig för de människor som berörs och därför blir en odemokratisk planering.

Också socialforskningsinstitutet tycks låst i sitt tänkande. Det Försök med social kalkyl som kortfattat beskrivs i ett yttrande till betänkandet verkar bundet till konventionellt lönsamhetstänkande. Samhället borde undersöka hur vi skall kunna släppa fixeringen vid tillväxt och vinst som enda mått på framgång och i stället ge företagen motiv att utvecklas i en ur helhetssynpunkt önskvärd riktning, bl. a. genom att fråga efter och belöna lyckade försök att skapa produkter av hög kvalitet med energi- och resurshushållande metoder som är bra för människan och miljön.

Herr talman! Jag hämtar en viss tröst i utskottets konstaterande att det är *nu* man inte finner skäl att tillstyrka motionsyrkandena. Jag ämnar återkomma, men jag har för dagen inget yrkande.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! I motionen 1199 som vi nu behandlar har vi motionärer fört fram flera argument emot användandet av grova, ensidigt ekonomiska metoder och mått för att mäta förändringarna i samhället. Vi menar att det nu är tid att koppla samman traditionella ekonomiska mått och mätmetoder inom levnadsnivåområdet. Vi föreslår att en blandad arbetsgrupp med inslag av såväl samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig som ekonomisk expertis samt av politiker och fackliga företrädare skall få i uppdrag att närmare studera det här problemområdet. Utskottet har avvisat vårt motionskrav med hänvisning till att man inte *nu* finner sig kunna tillstyrka motionsyrkandena, bl. a. mot bakgrund av att socialforskningsinstitutet och statistiska centralbyrån inte anser att man bör tillsätta nya kommittéer eller arbetsgrupper. Man kan naturligtvis fråga sig vem det är som skall avgöra när en sådan sammanvägning skall komma till stånd, knappast aldrig så skickliga vetenskapsmän och statistiker. Politikerna bör ha ett reellt inflytande över hur välfärdsmätningarna skall ske. Jag skall återkomma till det senare. Utskottet har påpekat att BNP-begreppet inte är till fyllest för att täcka välfärdsbe-

greppet i vid mening och betonar vikten av att beräkningsmetodiken förbättras så att skillnaderna mellan BNP-beräkningarna från produktions- respektive användningssidan klarare belyses.

Utskottet anför även att väsentliga delar saknas av miljön kring människan, exempelvis hälsa och trygghet och andra sidor av välbefinnande, och i likhet med motionärerna anser utskottet det angeläget att dessa kvalitativa sidor av utvecklingen belyses. Något sammanfattande välfärdsmått räknar man inte med att kunna komma fram till. Utskottet framför vidare att socialforskningsinstitutet nu har fått i uppdrag att göra en levnadsnivåundersökning liknande den som låginkomstutredningen utförde 1968 och att en rapport från denna undersökning skall finnas tillgänglig vid årsskiftet 1974-1975. Vid en bearbetning av resultatet av denna undersökning kommer försök att göras med att finna samband mellan de olika levnadsnivåkomponenterna, som ligger i linje med tankegångarna i vår motion 1199. Detta noterar vi naturligtvis med tillfredsställelse.

Vidare säger utskottet att löpande undersökningar av levnadsförhållandena i samhället startas i höst via SCB. Sådana undersökningar skall i första fasen omfatta hälsa, utbildning, sysselsättning, ekonomi och boende, men man har senare för avsikt att taga med ytterligare komponenter.

Utöver utskottets i sak välvilliga inställning till motionens syfte bör kanske tilläggas att vi finner det viktigt att skilja på den vetenskapliga sidan och den politiska sidan när det gäller att mäta välfärden.

BNP och dess tillväxt har traditionellt använts som ett välfärdsmått på både nationell och internationell nivå. Sambandet mellan BNP och välfärd kan dock ifrågasättas av flera anledningar. Bruttonationalprodukten tar inte hänsyn till inkomstfördelning, innehåller poster som inte har med välfärd att göra, exempelvis kostnaderna för bilolyckor, och tar inte med vissa poster, t. ex. värdet av egenarbete. Syftet med BNP-beräkningar är enligt ekonomisk teori primärt inte att utgöra ett mått på välfärd utan snarare ett mått på samhällets kapacitet att producera varor och tjänster för att tillfredsställa enskilda individer. BNP och tillväxt blir därför ett medel att uppnå välfärd och inte välfärd i sig. Men eftersom BNP-beräkningar årligen görs har dessa i brist på annat i debatten använts som ersättning för välfärdsmått.

Nu är vi tydligen överens om att BNP inte är något bra välfärdsmått, men däremot är vi kanske inte helt överens om huruvida välfärdsmätningar över huvud taget bör göras, och i så fall hur. Syftet med välfärdsämätningar kan vara att antingen ersätta eller komplettera BNP-beräkningar. BNP skulle kunna kompletteras så att man därmed skall kunna komma fram till ett totalmått, göra en sammanvägning av primärt icke-ekonomiska faktorer.

Alternativt kan BNP kompletteras med indikatorer som utgör mått på väsentliga delar av välfärdsbegreppet men som inte ingår i ekonomibegreppet. Det kan t. ex. vara inkomstfördelning, antal olycksfall i arbete,

Onsdagen den
20 november 1974

Välfärdsmätningar
m. m.

fritid för olika grupper etc. Naturligtvis går det inte att få fram några vetenskapliga, objektiva välfärdsmätningar, lika litet som BNP-beräkningarna skulle vara objektiva i den meningen att de inte grundar sig på värderingar. Varför är det t. ex. relevant att avgränsa sig till varor och tjänster som har ett marknadspris samt att ta med offentliga tjänster värderade till produktionskostnader? Värdeomdömen som kommer in i välfärdsmätningar är bl. a. 1) val av faktorer som antas påverka välfärden 2) värdering av dessa faktorer och 3) vikter för sammanvägning av de olika faktorerna till ett helhetsmått, om det skulle vara önskvärt. Dessa värdeomdömen är och förblir subjektiva men kan naturligtvis vara mer eller mindre väl förankrade bland medborgarna.

Enligt mitt sätt att se är det viktigt att skilja på den vetenskapliga sidan och den politiska sidan när man skall försöka mäta välfärden. Man kan gå stegvis fram i ett sådant arbete. Det första steget skulle kunna innebära att man bestämmer sig för olika faktorer som påverkar välfärden. Det bör vara politikernas sak att bedöma vilka faktorer som bör vara med.

Nästa steg skulle vara att bestämma hur dessa faktorer skall mätas. Det bör vara vetenskapsmännens sak att göra. Det tredje steget blir en avvägning och en prioritering mot bakgrund av det material som vetenskapsmännen har tagit fram. Om det då visar sig att de olika dimensionerna står i konflikt med varandra, får man diskutera hur dessa dimensioner skall vägas inbördes. Detta är som jag ser det politikernas uppgift.

I vår motion har vi krävt en blandad arbetsgrupp där såväl forskare som vetenskapsmän, politiker och fackliga företrädare skall få i uppdrag att närmare studera problemområdet. Politikerna hör i samråd med vetenskapsmännen avgöra vad som är relevanta mätningar. Detta skall inte vetenskapsmännen själva avgöra. Därför är en sådan arbetsgrupp som motionen 1199 föreslår av behovet påkallad.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot fru Hambræus eller fru Theorin. Jag delar i långa stycken deras inställning i den här frågan. Jag vill bara påminna om vad som har varit det bärande temat i utskottets behandling. Denna fråga gäller i hög grad det beslutsunderlag man har för skilda samhällspolitiska åtgärder. I utskottsbetänkandet har vi påmint om de utredningar som pågår på detta område – en ganska lång rad. Det är med andra ord ett ambitiöst arbete som bedrivs på området redan. Vi har också pekat på att det pågår en internationell debatt i frågan och att Sverige i väsentlig utsträckning bidrar till det utvecklingsarbete som pågår på det internationella planet.

Jag vill alltså gärna vitsorda att mycket av kritiken mot nuvarande mätsystem är befogad. Det gäller emellertid att inte bara ha resurser för utveckling av mätmetoderna, utan också erfarenheter av hur man skall gå fram och få tillfälle att utvärdera och analysera det arbete som

redan har genomförts.

Det vore naturligtvis intressant att i detta sammanhang föra en debatt om politiska mål. Jag vill gärna understryka att jag då skulle kunna föra en debatt på ungefär de premisser som fru Hambræus och fru Theorin dragit upp. Emellertid handlar varken motionerna eller utskottets betänkande om dessa övergripande mål. Dem får vi diskutera i andra sammanhang. Här handlar det om hur man mäter skilda faktorer i samhällsutvecklingen. Lika väl som de övergripande politiska målen är en följd av politisk vilja är möjligheterna att mäta och analysera begränsade med hänsyn till resurser, erfarenheter och kunnande.

Därför, herr talman, skall jag nöja mig här med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag noterar utskottets värderade ordförandes positiva inställning och förväntar mig att vid nästa behandling vi har kommit ett steg närmare de krav motionerna tagit upp.

Jag vill gärna replikera på det sista som utskottets ordförande sade, nämligen att motionerna inte tar upp de diskussioner om politiska mål som som förts i det här sammanhanget här i kammaren. I vår motion har vi faktiskt krävt att politiker och fackliga företrädare skall komma med i en arbetsgrupp som närmare skall analysera hur man skall nå fram till vettiga metoder att mäta välfärden. Vi menar att ett samarbete bör ske redan på detta stadium. Det kan inte vara en uppgift enbart för statistiker eller vetenskapsmän att bedöma vilka faktorer som skall ingå i sådana här välfärdsräkningar. Det bör politikerna vara med om, och det har vi yrkat.

Då jag förstår av herr ordföranden i utskottet att vi vid nästa tillfälle kommer att få gensvar på våra synpunkter, skall jag låta mig nöja med detta.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tror också att denna fråga kommer tillbaka till riksdagens bord och att det då finns anledning att ta upp de ytterligare synpunkter som motionärerna anför.

Vad utskottet här begränsat sig till är att analysera möjligheten att fullkomna mätmetoderna. I det sammanhanget kan jag i och för sig instämma i fru Theorins önskan att man vid bedömning av vilka samhällsfaktorer som skall mätas bör låta politikerna ha ett avgörande ord med i laget. Men det gäller här också en fråga om övergripande politiska mål, och den debatten hör hemma i annat sammanhang än detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
20 november 1974

*Utredning om det
enskilda sparandet
m. m.*

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 33 i anledning av motioner om utredning angående det enskilda sparandet m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:937 av herr af Ugglas m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning angående det enskilda sparandet i enlighet med vad i motionen anförts samt

1974:143 av herrar Hörberg (fp) och Carlström (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en parlamentarisk utredning med representanter för arbetsmarknadens parter, näringslivsorganisationer och fristående ekonomisk expertis med uppdrag att

A. dels katalogisera olika konjunkturpåverkande åtgärder och de effekter de kunde förväntas ha samt skapa regler för deras tillgripande,

B. dels utarbeta en plan för ett frivilligt konjunktursparsystem, avsett för fysiska personer enligt tankegångarna i motionen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till motionen 1974:937 och i anledning av motionen 1974:143 moment B hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning om det enskilda sparandet i enlighet med vad utskottet anförde,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:143 moment A.

Reservation hade avgivits av herrar Ekström (s), Franzén (s), Larsson i Karlskoga (s), Jansson (s), Pettersson i Malmö (s), Gadd (s) och Werner i Tyresö (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa.

att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:143 och 1974:937.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! I det föreliggande betänkandet från finansutskottet behandlas motioner om utredning angående det enskilda sparandet. I den ena motionen har vidare hemställdes om tillsättande av en parlamentarisk utredning med representanter för arbetsmarknadens parter, näringslivsorganisationer och fristående ekonomisk expertis med uppdrag att katalogisera olika konjunkturpåverkande åtgärder och de effekter dessa kan förväntas ha samt skapa regler för deras tillgripande.

Det förslaget har utskottet enhälligt avstyrkt. Utskottet har hänvisat till att de möjligheter och begränsningar som finns för den ekonomiska politiken i vad det gäller konjunkturpåverkande åtgärder har behandlats i ett flertal utredningar, avhandlingar m. m. Jag vill för min del särskilt hänvisa till budgetutredningens i fjol avlämnade betänkande som bl. a. innehåller intressanta bilagor om statsbudgetens effekter på finans- och stabiliseringspolitiken.

Vi tror att det varken är möjligt eller lämpligt att bestämma regler för de åtgärder som i vissa situationer skall vidtagas. Ett tidigt offentliggörande kan ju i många fall få den följden att den effekt som förväntas så gott som helt uteblir.

Jag ansluter mig alltså till finansutskottets avslagsyrkande under punkten 2 i betänkandet.

När det sedan gäller motionsyrkandena om det enskilda sparandet så har det inträffat att den borgerliga majoriteten skrivit sig samman om en hemställan hos Kungl. Maj:t om utredning. Det innebär att folkpartiets och centerpartiets representanter har följt moderatlinjen men i hemställan dock fått med att yrkandet ställs "i anledning av" folkpartiets motionskrav på en parlamentarisk utredning med uppdrag att just utarbeta en plan för ett frivilligt konjunktursparsystem.

Ja, herr talman, här har skilda ting bakats ihop till en gemensam framställning om utredning.

Vad är det då moderaterna vill? De vill ha en bättre kartläggning av hushållssparandet. I motionen framhålls att nationalräkenskaperna visar kraftiga svängningar i hushållssparandet och att det skulle vara av stort värde för den samhällsekonomiska debatten och för möjligheterna att få fram ekonomisk-politiska instrument, om sparandets struktur och de motiv som ligger bakom sparandet kunde bli bättre kända.

Jag vill framhålla att vi i utskottet är överens om önskvärdheten av en bättre kartläggning. Det har tidigare gjorts allvarliga försök att åstadkomma en annan och bättre statistisk belysning av denna fråga. Statistiska centralbyrån anvisades 1971 medel för omfattande sparundersökningar genom intervjuer, men det blev ett dåligt resultat av de provundersökningar som verkställdes åren 1971 och 1972. Och 1973 godkände riksdagen utan erinran Kungl. Maj:ts förslag att inställa den planerade hushållsundersökningen.

Den väg som SCB nu i stället har valt är att få till stånd en bättre och mera tillförlitlig bild av hushållssparandet genom kvalitetsförbättringar och kompletteringar av kreditmarknadsstatistiken och annan förekommande institutionell statistik. Detta arbete pågår kontinuerligt inom statistiska centralbyrån. Byrån har även utsett en speciell arbetsgrupp för detta ändamål. En första rapport beräknas komma inom några månader.

Borde då inte utskottet ha kunnat nöja sig härmed? Nej, herr talman, så går tyvärr inte riksdagsarbetet till numera. Här moderater motionerat, då skall också moderater i utskottet hävda yrkandena oavsett vad som inträffat sedan motionen som nu väcktes för tio månader sedan och oavsett vilka sakskaäl som talar för ett annat ställningstagande. Kan man sedan få med sig ledamöter från de andra borgerliga partierna är tillfredsställelsen fullständig!

Vad skall en parlamentarisk utredning kunna uträtta? Den bör väl rimligen använda sig av det centrala ämbetsverket, dvs. statistiska centralbyrån. Där finns expertisen. SCB har att svara för statistikproduk-

Onsdagen den
20 november 1974

*Utredning om det
enskilda sparandet
m. m.*

tionen i landet. Blir ämbetsverkets och dess arbetsgrupps arbete bättre om man får en stor parlamentarisk kommitté som arbetsgivare? Vi reservanter tror inte det.

Om nu den borgerliga majoriteten i finansutskottet skulle vinna i kamraren, skall en begärd utredning även innefatta ett konjunktursparsystem, som jag tidigare nämnt. Det är inte min avsikt att närmare redogöra för det system som har skisserats i motionen 143. Det kanske räcker med att erinra om att det redan finns en möjlighet för statsmakterna att i vissa konjunkturlägen premiera sparandet. Ett sådant beslut fattades i riksdagen för två år sedan. Det system som nu skisserats i motionen innebär frivillig medverkan från fysiska personers sida "att inför och under en väntad högkonjunktur", som det står i motionen, på särskilda konton insätta konjunktursparmedel. När konjunkturen vänder skulle statsmakterna bestämma om att rätten till insättningar skall avbrytas och medel i stället få uttagas med vissa procent.

Om det här systemet skulle få avsedda effekter, borde det enligt mitt sätt att se inte endast vara *en rättighet* att få uttaga medel i en lågkonjunktur utan rent av *en skyldighet*. Detta bara sagt som en fundering i kanten.

Vi reservanter anser vidare att det är förenat med stora svårigheter att åstadkomma ett nysparande enbart genom beskattningslättnader. Riksdagen har tidigare i år, efter hemställan av skatteutskottet, avslagit flera motioner avseende lättnader i beskattningen för att därmed främja sparandet.

De motioner som behandlats i finansutskottets betänkande nr 33 hade mycket väl kunnat ingå i samma paket, men eftersom desamma anses ha anknytning till finans- och konjunkturpolitik har de särbehandlats i finansutskottet. Vi befinner oss alltså i den situationen att riksdagen tidigare har avslagit framställningar om premiering av sparande och krav om en utredning men att här återkommer motioner som sannerligen är närbesläktade med dem som redan har behandlats.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till den till betänkandet fogade reservationen.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Hushållssparandets omfattning har visat sig vara en av de okända faktorerna i ekonomin under 1970-talet. Detta illustrerades bl. a. av långtidsutredningen 1970, som för perioden 1970–1975 i sin grundkalkyl angav årstakten i konsumtionens tillväxt till 2,5 procent. Det verkliga utfallet blev som bekant avsevärt lägre. Åren 1970–1972 t. ex. stannade ökningen i konsumtionen vid 0,7 procent per år. En av förklaringarna till att prognoserna överskattade konsumtionstillväxten så anmärkningsvärt var bl. a. att sparkvoten ökade med 1 procent per år. Sparkvoten har sedan fortsatt att öka under 1970-talet, och enligt konjunkturinstitutets senaste rapport beräknas nu kvoten för 1974 till inte mindre än 9,7 procent, vilket är en mycket hög sparkvot sett också i

ett längre perspektiv. Som jämförelse kan nämnas att sparkvoten 1969 var 2,7 procent.

Bakom detta intressanta fenomen ligger sannolikt en lång rad faktorer: allmänhetens uppfattning och värdering av den ekonomiska utvecklingen, oron internationellt, kanske också en ny värdering av konsumtions-samhället. Ja, över huvud taget är vårt vetande om vilka värderingar och vilket handlingsmönster som styr hushållssparandet egentligen ganska bräckligt. De hittills genomförda försöken att via intervjuer och kreditmarknadsstatistiken få en säkrare bild av utvecklingen av sparandet har inte heller varit särskilt framgångsrika. Så till vida kan jag instämma med utskottets vice ordförande, herr Ekström. Det är ganska betecknande att statistiska centralbyrån utifrån byråns perspektiv har tillsatt en särskild arbetsgrupp som skall analysera denna fråga. Vad centralbyrån kan tänkas bidra med är emellertid i främsta rummet en fullkomning av insamlingsmetodikerna för statistik. En bredare kartläggning av hushållssparandet och vad som styr detta tillhör inte primärt centralbyråns ansvarsområde.

Det är också betecknande för hur man t. ex. bland kreditinstituten upplever osäkerheten på detta område att Svenska sparbanksföreningen startat en egen sparundersökning. Målsättningen för den undersökningen är just att medverka till en förbättrad kunskap om det enskilda sparandets omfattning och betydelse. Man kommer därvid också att kartlägga och analysera de mät- och metodproblem som är förenade både med bestämningen av det enskilda sparandets faktiska omfattning och med bedömningen av de motiv som på längre och kortare sikt påverkar individens och de enskilda hushållens sparbeteende. Man vill på detta sätt stimulera till fortsatt forskning på området, och ett klart uttalat syfte med sparbankernas sparundersökning är att utforma förslag till framtida offentliga sparundersökningar och till en finslipning av den offentliga statistiken inom denna sektor.

Det är säkert ingen tillfällighet att sparbankerna tagit detta initiativ. Det har naturligtvis skett eftersom man upplevt osäkerheten i de senaste årens prognoser och ekonomiska analyser som besvärande. Även andra kreditinstitut har reagerat på liknande sätt, och i den ekonomiska politiken måste det betraktas som en stor brist att man inte säkrare har kunnat analysera hushållssparandets roll. Vi har från centerpartiet tidigare i motioner varit inne på dessa frågor och därvid utvecklat våra principiella ståndpunkter samt krävt utredning av dessa frågor.

Det är mot denna bakgrund som utskottsmajoriteten funnit sig böra biträda yrkandet i motionen 937 med förslag till en utredning av det enskilda sparandet. Närbesläktade tankegångar har också framförts i motionen 143. Denna motions förslag om en beredskapsplan för olika konjunkturpåverkande åtgärder har utskottet dock inte kunnat tillstyrka. Utskottet har nämligen inte ansett det lämpligt att på förhand fastlägga bestämda regler för stabiliseringspolitiska åtgärder. Det ekonomiska läget förändras ständigt, och varje konjunkturläge har sina speciella karak-

Onsdagen den
20 november 1974

*Utredning om det
enskilda sparandet
m. m.*

teristiska kännetecken. Den ekonomiska politiken måste i sig själv ha en så hög beredskap för att nå avsedd effekt, att det vore verkningslöst att på förhand fastlägga vissa regler som skulle styra denna ekonomiska politik.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till finansutskottets hemställan under punkterna 1 och 2 i dess betänkande nr 33.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Alla vet vi att hushållens sparbenägenhet är ett stort osäkerhetsmoment när det gäller att ställa en prognos för efterfrågeutvecklingen framöver. Denna osäkerhet påpekades också nyss av utskottets ordförande. Vad som kommer att hända med hushållssparandet – och vad som i dag i verkligheten händer – är av mycket stor vikt vid bedömningen av den kommande ekonomiska utvecklingen, eftersom sparandet direkt påverkar efterfrågeutvecklingen och gör det med stor effekt.

Till detta kommer att bristen på kunskap om orsakerna till förändringar i sparbeteendet är besvärande stor. Vi politiker – inklusive finansministern – lika väl som ekonomerna kan bara komma fram till mer eller mindre väl kvalificerade gissningar och ofta motstridiga förklaringar. Om orsaksförhållandena har vi inte någon säker kunskap.

Det är detta vi i utskottsmajoriteten vill göra något åt när vi föreslår i finansutskottets betänkande nr 33 att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om en utredning av det enskilda sparandet. En sådan utredning skall ha till uppgift att utarbeta säkrare metoder att mäta hushållssparandet – den metodik som används i nationalräkenskaperna är behäftad med en rad allvarliga felkällor – och att klarlägga hushållssparandets struktur. En huvuduppgift skulle också vara att belysa orsakerna till den registrerade ökningen i sparandet.

För några år sedan var – såsom nämnts av herr Ekström – också finansministern inne på tanken att en sådan sparundersökning borde göras. Men förra året ändrade han mening – det skulle bli för dyrt. Finansministern var även nedslagen av att provundersökningarna pekade på en rad svårigheter. Vi är övertygade om att detta beslut var förhastat. Man kan – det säger bl. a. en grupp vetenskapsmän på handelshögskolan som sysslat med dessa frågor – förbättra undersökningsmetoderna. Och värdet av mera exakta kunskaper är så avgörande att kostnadskälen inte bör få avskräcka.

Jag hade också tänkt åberopa en undersökning av Sparbanksföreningen, men den har redan utskottets ordförande rätt ingående redovisat, så jag hoppar över den. Jag vill på den punkten helt instämma i vad herr Åsling sade.

Vi har vidare pekat på att möjligheterna till att upprätta frivilliga konjunktursparkonton bör undersökas av den allsidigt sammansatta utredning som vi begär. I motion 143 har framförts värdefulla uppslag till sådana åtgärder. Självfallet är det inte hushållens roll att föra konjunk-

Onsdagen den
20 november 1974

*Utredning om det
enskilda sparandet
m. m.*

turpolitiken i det här landet – det är i stället statsmakternas uppgift att svara för de konjunkturpolitiska insatserna. I det perspektivet skulle från statsmakternas synpunkt inrättandet av frivilliga konjunktursparkonton kunna utgöra en värdefull komplettering av nuvarande arsenal av tillgängliga konjunkturpolitiska åtgärder. Med dylika konton skulle man få en metod att suga upp sparande under högkonjunkturer och att sedan förvandla det i konsumtion under lågkonjunkturtider.

Det är angeläget att snabbt komma i gång med den utredning som utskottet begär. Den starka inflationsutvecklingen har inneburit betydande orättvisor mot småspararna, eftersom prisstegringarna under flera år överstigit bankräntan. För många har detta därtill fått den orimliga effekten att en direkt kapitalförlust blivit inkomstbeskattad. Glädjande nog kommer den senare effekten för stora grupper att bli avlägsnad genom den höjning av sparavdraget som ingår i Hagaöverenskommelsen. Detta krav har vi under många år drivit från vårt håll, och vi betraktar det som en stor framgång för småspararna att en fördubbling av avdraget nu kommer att ske.

Det finns emellertid många andra aspekter som behöver belysas, t. ex. de snabba kastningarna i hushållssparandet i förhållande till konjunkturen och till den ekonomiska politiken, småspararnas psykologi – är det återbäringen, den större ekonomiska handlingsfriheten eller möjligheten att få lån som stimulerar till större personligt sparande? – och inte minst inflationens återverkan på sparandet. Det är därför angeläget att vi skaffar oss en bättre kunskap snabbt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag är såsom motionär givetvis mycket tillfredsställd med att finansutskottet nu hemställer om riksdagens bifall till motionen 937 om utredning av det enskilda sparandets omfattning, karaktär och utveckling och har därför ingen anledning att närmare utveckla hur vi länge intresserat oss för denna fråga. Med anledning av vad som har framförts här i dag vill jag dock understryka ett par saker.

Enligt reservanternas åsikt råder det inga delade meningar om önskvärdheten av att bättre klarlägga hushållssparandet, och så långt är alltså allt väl och alla överens. Men utskottets hemställan har bl. a. en utgångspunkt i att vi inte känner till vad som är hushållssparandets andel i det enskilda sparande som vi registrerar. I detta ingår också ideella organisationer, fackliga organisationer, småföretag och andra, vilkas sparmotiv, sparbeslut och sparmöjligheter är helt andra än de enskilda hushållens. Här behövs alltså en utredande verksamhet för att klarlägga själva begreppets innebörd.

Onsdagen den
20 november 1974

*Utredning om det
enskilda sparandet
m. m.*

Vidare anför reservanterna att statistiska centralbyrån har haft svårigheter med intervjuundersökningar, vilket är riktigt. Det är å andra sidan inte ett skäl för att avstå från att försöka finna bättre metoder. Tvärtom är det ett skäl för en utredning av det slag som utskottet här begär.

Reservanterna hänvisar för det tredje till möjligheten att komplettera den nuvarande kreditmarknadsstatistiken och till att statistiska centralbyrån nu är sysselsatt med detta. Kreditmarknadsstatistiken kan nu aldrig ge oss ett tillräckligt bra finanspolitiskt mått i detta sammanhang. Dels registreras ju härvidlag mer eller mindre tillfälliga likviditetsöverskott som i dagens samhälle i ökad utsträckning passerar kreditinstituten, dels sker i dag, sannolikt i större utsträckning än tidigare, det enskilda sparandet i andra former än dem som kreditmarknadsstatistiken registrerar.

Det är alltså, för det fjärde, inte fråga om att ge statistiska centralbyråns arbete en överbyggnad utan helt enkelt att klara ut de begrepp som det gäller – och formerna för att på ett bättre sätt mäta det enskilda sparandet. En utredning som tar i anspråk nationalekonomisk, statistisk, kreditmarknadsteknisk, sociologisk och kanske även statsvetenskaplig expertis skulle kunna ge oss betydligt bättre instrument för finanspolitiken.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill ge herr af Ugglas rätt i att när vi talar om det enskilda sparandet så inbegrips ju däri mer än vad som anses vara hushållssparande. Så långt är vi överens.

Men när nu statistiska centralbyrån och dess arbetsgrupp har gett sig i kast med och försöker komma till rätta med dessa begrepp, har vi reservanter ansett att det kan vara till fyllest i den här situationen. Vi bör avvakta och se om det centrala statistiska verket klarar detta i och för sig intressanta spörsmål.

Vad vi alltså förväntar oss är att förbättrade undersökningsmetoder skall kunna komma fram. Vi instämmer också helt i den mening finansministern anförde 1973, när han ansåg att provundersökningarna inte skulle följas av någon huvudundersökning, eftersom den metoden grundar sig på osäkra intervjuer med stort bortfall. Det måste vara riktigt att ha som utgångspunkt bankernas kontoregister och andra register som kan finnas. Om man går den vägen, borde det också finnas bättre möjligheter att från det enskilda sparandet särskilja hushållssparandet.

Det har i debatten anförts att vi för närvarande gissar oss till orsakerna till att hushållssparandet under vissa perioder ökar och under andra perioder minskar. Jag är ganska säker på att även om man skulle få en utredning, som majoriteten i utskottet här vill ha, så är man därmed inte betjänt för framtiden. Man vet ändå inte t. ex. vilka psykologiska faktorer det blir i framtiden som gör att hushållen spar mera pengar under viss tid eller att man tar ut sina sparmedel. Även om vi år 1975

gör en sådan utredning, har vi icke fått något klart belägg för vilka faktorer det är som påverkar sparandet låt oss säga år 1980.

Herr AF UGGLAS (m):

Herr talman! Vi är alltså helt överens om behovet. Det enda som skiljer herr Ekströms och min bedömning är i vilken utsträckning vi kan anse det arbete statistiska centralbyrån lägger ned på att förbättra kreditmarknadsstatistiken som tillräckligt. Jag menar att det inte är det, eftersom statistiska centralbyrån ju bara sysslar med en del av problemet, med en del av den mätning som vi bör försöka förbättra när det gäller det enskilda sparandet i dess helhet. Det är kanske egentligen den enda skillnaden oss emellan i den här frågan.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag vill göra en liten kommentar till herr Ekströms inlägg som präglades av pessimism inför möjligheten att genom analys och utredning också dra lärdomar för framtiden.

Jag är för min del avgjort optimistisk beträffande möjligheterna härvidlag. Det är ändå så att vi nu befinner oss i ett mycket intressant skede när det gäller hushållssparandets utveckling. Vi har intressanta erfarenheter att se tillbaka på under 1970-talet och vi har en oroande inflation.

Det är många faktorer här som skulle förtjäna att närmare analyseras i en utredning av den art som utskottsmajoriteten skisserat, och jag tror att det erfarenhetsmaterialet skulle vara av stort värde för konjunkturpolitik och allmän ekonomisk politik även fram mot 1980-talet.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Ekström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 33 röstar ja,
den det ej röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Ekström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 164
Nej - 164

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

*Utredning om det
enskilda sparandet
m. m.*

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

Översyn av
konkurslagstiftning-
en

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Wååg (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen av herr Ekström m. fl.

§ 13 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

Nr 34 i anledning av motion om minskning av statligt och kommunalt egenregibyggande

Nr 35 i anledning av motioner angående dataverksamhet

Justitiekommitténs betänkanden

Nr 30 i anledning av motioner om ändring av bestämmelserna rörande delgivning

Nr 31 i anledning av motion om utbyggnad av sjöpolisverksamheten

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Översyn av konkurslagstiftningen

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 32 i anledning av motion om en översyn av konkurslagstiftningen

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Det ärende som behandlas i lagutskottets förevarande betänkande nr 32 och som gäller krav på en översyn av konkurslagstiftningen bygger på ett konkret fall från Värmland, ett fall där samhället har förlorat drygt 2 miljoner kronor, nämligen 1 750 000 kronor i lokaliseringsstöd och dessutom en kommunal satsning på 350 000 kronor.

Vad vi motionärer har reagerat mot är att en företagare, även om han som i detta fall har balanserat på lagens råmärken, juridiskt fullt oantastligt kan skriva över sina tillgångar på maka eller annan anhörig för att sedan efter eventuell konkurs och exekutiv auktion via sådan anhörig åter bli ägare till sitt gamla företag, i vilket alltså stat och kommun samt eventuellt övriga borgenärer har satsat och förlorat stora belopp.

Eftersom transaktioner av det slag som skett i Värmland kan ske inom lagens gränser anser vi att det måste finnas luckor i lagen som borde täppas till. Det är inte i första hand förlusten av de satsade pengarna som är det allvarliga i sådana här fall. Nej, det allvarliga är i stället att tilltron till samhällets satsningar för att skapa sysselsättningstillfällen

i hårt drabbade bygder genom händelser av detta slag får sig en knäck. Det är ett förtroende samhället visar genom att bevilja lokaliseringsstöd, och det är beklagligt att det finns företagare som inte motsvarar detta förtroende. Nu har, förhoppningsvis, åtminstone en lucka täppts till sedan en expertgrupp tillsatts i arbetsmarknadsdepartementet för att centralt samordna uppföljnings- och bevakningsfrågorna när det gäller beviljade lokaliseringsbidrag. Den har också fått i uppgift att framlägga förslag till åtgärder i enskilda uppföljningsärenden.

Lagutskottet är mycket positivt i sin skrivning och understryker det angelägna i de reformönskemål som aktualiserats i motionen. Förutom att utskottet hänvisar till expertgruppen i arbetsmarknadsdepartementet redovisar utskottet att det för närvarande pågår ett arbete med att förbereda lagförslag som syftar till en etappvis genomförd revision av den nuvarande konkurslagstiftningen. Dessa kommer inom en inte alltför avlägsen framtid att föreläggas riksdagen. Det finns därför inte nu anledning att påkalla ytterligare utredning.

Vi har alltså alla skäl att avvakta propositionen i detta ärende. Jag hoppas att man där skall lyckas definitivt täppa till de luckor som nu finns i lagstiftningen på detta område.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det kan förefalla onödigt att någon talesman för lagutskottet utöver fru Nilsson i Sunne vittnar i denna fråga – hon återfinns faktiskt bland dem som har behandlat detta ärende.

De synpunkter fru Nilsson här framförde delas av samtliga i utskottet. Vi framhåller i vårt yttrande att det är en angelägen och viktig uppgift för lagstiftaren "att till skydd för borgenärerna uppställa regler som effektivt förhindrar gäldenärens möjligheter att --- undanhålla förmögenhetstillgångar för egen räkning eller för att gynna vissa gäldenären närstående borgenärer". Vi är tyvärr medvetna om att det, som fru Nilsson i Sunne säger, förekommer att man vid konkurser undanhåller staten betalning för fordringar som i många fall uppkommit genom lokaliseringsbidrag från statens sida.

För att lösa hela problemet med konkurser måste emellertid ett ganska ingående och omfattande lagstiftningsarbete företas. Därför är det nödvändigt att de utredningar som redan arbetar på detta område får fullföljas. Vi hyser, som vi anmält i betänkandet, en absolut förvisning att det kommer en proposition i detta ärende till nästa års riksdag. Vi är således helt ense om att dessa problem så snart som möjligt måste lösas. Det är riktigt, som fru Nilsson säger, att man måste betrakta utskottets skrivning som mycket positiv. Men av formella skäl kan vi nu inte tillstyrka motionen – det står klart för utskottet att det inom en nära framtid kommer att framläggas en proposition som gör det möjligt att behandla

Onsdagen den
20 november 1974

*Översyn av
konkurslagstiftning-
en*

dessas frågor på ett seriöst sätt.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! De problem som tas upp i den här motionen är utomordentligt viktiga. Det kan inte vara riktigt att belopp som en företagare har erhållit som lokaliseringsstöd skall kunna överföras till företagaren närstående personer på det sätt som angivits med exempel i motionen. Jag håller med motionären om att det är en uppenbar lucka i lagen, som måste täppas till.

Jag har emellertid begärt ordet för att säga något om ett annat problem som tas upp i utskottets betänkande. I betänkandet framhålls att konkursinstitutet under vissa omständigheter också utnyttjas i syfte att bereda konkursgäldenären eller honom närstående otillbörliga förmåner på annat sätt. Från de fackliga organisationernas sida har man sedan länge observerat något som jag skulle vilja kalla för ett missbruk av lagstiftningen. Jag tänker här på alla de exempel med kringgående av konkurslagstiftningen som består i att en och samma person startar aktiebolag som man sedan låter gå i konkurs, ofta det ena efter det andra. Samtidigt, eller kanske rättare sagt på grund härav, är det möjligt för honom att öka sin egen förmögenhet. Från löntagarnas, statens och de fackliga organisationernas sida upplevs detta som ett mycket besvärande problem. I det företagsregister som förs hos vissa fackliga organisationer kan man finna många exempel på personer som startar aktiebolag på det sättet – bara för att låta dem gå i konkurs. När ett aktiebolag som tillhör en sådan person går i konkurs är det inte ovanligt att han vid den exekutiva auktion som följer på konkursen för en billig penning återköper maskiner och inventarier. Nästa dag startar han verksamheten igen. Det är enkelt – han har nämligen ett aktiebolag liggande i skrivbordslådan, färdigregistrerat och klart. Visserligen har de beslutade höjningarna av aktiekapitalet något försvårat sådan verksamhet, men helt har det inte lyckats att eliminera den.

Jag skulle vilja påstå att konkursen från att ha varit en social katastrof har blivit ett sätt att göra sig av med gamla fordringar. Det finns företag som i personalmeddelanden har låtit tillkännagiva att man i övermorgon visserligen kommer att gå i konkurs men att detta, som man säger, är ett sätt att skaka av sig gamla skulder. Eftersom staten numera i s. k. fattigkonkurser genom lagen om statlig lönegaranti vid konkurs betalar ut lönerna, är det inte i första hand de anställda som blir lidande. Den som blir lidande på affären är staten. Det finns nämligen ingen regressmöjlighet när det gäller ett aktiebolag som har gått i konkurs och försvunnit.

Hur skall man nu komma till rätta med det här missbruket? Det har diskuterats och även i olika sammanhang framförts att det måste införas

regler som försvårar möjligheterna eller helst gör det omöjligt för företagare som flera gånger har gått i konkurs att starta ett nytt aktiebolag. Det torde inte vara omöjligt att via patent- och registreringsverket göra de kontroller som är nödvändiga för att ett sådant system skall fungera. Visserligen finns det sedan ändå olika vägar att starta ett aktiebolag, även om regler införs som innebär förbud för personer som missbrukar lagstiftningen på detta sätt att ingå i aktiebolags styrelse. Men det skulle förmodligen ändå medföra att en del av dem skulle avhålla sig från att fortsätta denna verksamhet, och åtminstone skulle det avsevärt försvåra möjligheterna att fortsätta konkursandet.

Jag har, herr talman, känt ett behov av att understryka vad lagutskottet anfört på den här punkten och utgår från att man inom justitiedepartementet i det fortsatta arbetet med översynen av konkurslagstiftningen beaktar problemet. Det är en synnerligen viktig fråga, som så snart som möjligt bör få sin lösning.

Med detta påpekande vill jag, herr talman, yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Min uppfattning skiljer sig inte från Stig Gustafssons i de frågor som han berörde i sitt anförande, men jag vill understryka hans egna antaganden att även ett förbud för företagare som flera gånger har gjort konkurs att starta nytt företag skulle kunna kringgåås på ett eller annat sätt. Jag är medveten om att ett sådant förbud ändå kan ha en återhållande verkan, och jag förutsätter att utredningen allvarligt överväger de spörsmål som herr Gustafsson i Stockholm har tagit upp i debatten. Vi får således tillfälle att i senare sammanhang ta ställning till dessa frågor. Det är angeläget att samhället genom lagstiftning gör allt som kan göras för att skydda sig och andra borgenärer för det missbruk av konkurser som uppenbarligen förekommer i vissa sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 15 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 33 i anledning av motion angående reglerna om skadestånd på grund av brott.

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
20 november 1974

*Reglering av
försvarets trans-
portflygningar för
civila ändamål*

§ 16 Reglering av försvarets transportflygningar för civila ändamål

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 28 med anledning av motion om en reglering av försvarets transportflygningar för civila ändamål.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Motionen 663, som handlar om en reglering av försvarets transportflygningar för civila ändamål, syftar till att förenkla arbetet både för försvaret och för den civila flygbranschen. Motionen har fått en bra behandling i försvarsutskottets betänkande. Mina synpunkter på både att man vid de militära transportererna skall ta hänsyn till säkerhetskraven och att man skall titta speciellt på ersättningsfrågorna för försvarets transportflygningar har beaktats.

Jag skulle emellertid under några minuter vilja beröra ett annat spörsmål som jag har tagit upp i mitt särskilda yttrande. Den stora frågan efter detta utskottsbetänkande, där man alltså hoppas på åtgärder av Kungl. Maj:t, är nämligen: Vad kommer att hända? Studerar man hela historien finner man att spåren förskräcker.

Jag skriver i mitt särskilda yttrande: "Det är anmärkningsvärt på vilket sätt departement och berörda myndigheter handlagt frågan om rådande oklarheter i vissa föreskrifter för försvarets transportflygningar." Det är mjukt skrivet. Jag skall i all korthet nämna de olika aktiviteter som förekommit på detta område.

Den 18 maj 1967 kom en anmälan till dåvarande MO.

Den 18 november 1968 skrev Helikopterföretagens riksförbund till försvarsministern.

Den 29 maj 1969 samme avsändare, samme adressat.

Den 20 mars 1970 samme avsändare till industriministern.

Den 5 maj 1971 samme avsändare till samme mottagare.

Den 22 maj 1973 gjorde Helikopterföretagens riksförbund en anmälan till JO.

Den 25 oktober 1973 samme avsändare sände en skrivelse till chefen för armén.

Den 7 november 1973 kom en promemoria från byrådirektör Leibing inom luftfartsverket där han tog upp frågorna.

Den 9 november 1973 kom ett brev från samme avsändare till kommunikationsministern.

Den 10 november 1973 kom ytterligare en anmälan till JO.

Den 10 maj 1974 gjorde luftfartsverket en framställning till kommunikationsministern.

Jag skall givetvis inte gå in på vad varje skrivelse handlade om, men de gick alla ut på att man ville ha klarare regler för försvarets transportflygningar för civila ändamål.

Vad har resultatet blivit av hela den stora skriftväxlingen? Jo, MO gav ett svar 1968 och JO är vad jag förstår ganska nära ett slutgiltigt

*Reglering av
försvarets trans-
portflygningar för
civila ändamål*

svar. I övrigt – och det är kanske av speciellt intresse för oss – finner vi att skrivelserna till industriministern 1970–1971 skickades över till försvarsdepartementet 1972. Därefter har ingenting hänt. Vidare finner vi att 1969 ansåg försvarets berörda myndigheter med anledning av en av Helikopterföretagens riksförbunds många skrivelser att man borde se över tjänstereglementet för krigsmakten och förvaltningsreglementet för krigsmakten så att det blev bättre överensstämmelse dem emellan. En berättigad fråga i dag är: Vad har hänt nu, fem år senare?

Vidare resulterade byrådirektör Leibings skrivelse hösten 1973 i att luftfartsverket efter kontakt med kommunikationsdepartementet nu avvaktar ett utlovat resultat från en principdiskussion som under ett år skall ha förts mellan kommunikationsdepartementet och försvarsdepartementet. Ingenting tyder på att man fått fram någonting av de diskussionerna. Man vet inte ens om de verkligen har förts. Man kan fråga sig: Vad har hänt?

Luftfartsverkets yttrande 1974 över Leibings skrivelse till kommunikationsdepartementet innehåller förslag om en översyn inom försvarsdepartementet av luftfartslagen i syfte att den militära flygverksamheten för civila ändamål skall jämföras med civil luftfart. Även en översyn inom försvarsmakten av förekommande föreskrifter gällande taxor m. m. föreslogs av luftfartsverket. Vad man hunnit göra av detta vet vi inte heller, även om man i detta sista fall inte haft så lång tid på sig.

I detta sammanhang vill jag nämna ytterligare ett frågetecken i detta mångåriga ärende. Det har visat sig att försvarsdepartementet har tolkat luftfartsverkets föreskrifter på sitt sätt. Man talar nämligen om att när man förbjudit försvaret att konkurrera ut näringsidkare genom att hålla låga priser för tjänster som näringsidkare kan utföra, så har man av någon anledning undantagit utländska näringsidkare. I alla andra sammanhang talar vi om skandinavisk luftfart, men det gäller uppenbarligen inte den här verksamheten.

Jag vill vidare nämna något om ersättningsfrågan som är en av de viktigare bitarna i detta ärende. 1970 tillsatte man, på överbefälhavarens initiativ en utredning inom försvarets materielverk. 1972 överlämnades utredningens resultat jämte remissyttranden till försvarets civilförvaltning för vidare handläggning. Man kan i dag med fullt berättigande fråga sig: Vad har hänt? Civilförvaltningen anser för övrigt att det behövs ett Kungl. Maj:ts bemyndigande för att göra nödvändiga ändringar i gällande reglementen och föreskrifter. Detta har heller inte medfört någon åtgärd.

I år har vi fått reda på att man tillsatt grupper för att se över tillämpningsföreskrifterna till tjänstereglementet för krigsmakten. Det skall sägas i ärlighetens namn, men något resultat av dessa gruppers arbete har vi ännu inte fått.

Till slut, herr talman, kan man konstatera att vi i denna fråga som nu är sju och ett halvt år gammal, har ett fyrfaldigt frågetecken: Vad har hänt? Det gäller ställningstagandet i en fråga där det måste göras

Onsdagen den
20 november 1974

*Behörighetsbestämmelser för
ålderdomshemsföreståndare, m. m.*

en avvägning mellan å ena sidan försvarets meranvändning av material och försvarets övningsbehov och å andra sidan behov av regler som omöjliggör en irriterande konkurrens på olika villkor med det existerande civila flyget. Utskottet kan knappast göra mer än det gjort, och jag hoppas att berörda departement skall uppfatta vårt betänkande på rätt sätt och nu äntligen se till att avsluta detta ärende.

Herr talman! Jag avser i alla fall att under 1975 bevaka denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 29 med anledning av motion om kompletterande yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning i anslutning till rekryttjänstgöringen, m. m.

Nr 30 med anledning av motion om en permanent sjukvårdsskola inom försvaret

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Behörighetsbestämmelser för ålderdomshemsföreståndare, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 36 i anledning av motioner om behörighetsbestämmelser för ålderdomshemsföreståndare och om planering av åldringsvården.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 36 behandlas bl. a. en motion inlämnad av mig och herr Sellgren. I motionen hemställer vi att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till de lagändringar som är erforderliga för att behörighetsbestämmelser för ålderdomshemsföreståndare skall kunna utfärdas. Vi gör detta av två skäl.

Det första och viktigaste är att tjänsten såsom ålderdomshemsföreståndare är så viktig och ställer så stora krav på insikter och kunnande på vitt skilda områden samt på förståelse för och inlevelse i pensionärens situation. Det är angeläget att de som skall svara för denna betydelsefulla uppgift har en god och till uppgiften anpassad utbildning.

Det andra skälet är att de som har denna speciella utbildning skall i första hand komma i fråga till ledigblivna tjänster. Det finns inte så få exempel på att personer, som har haft denna utbildning, har blivit förbigångna av andra, som har saknat en sådan anpassad utbildning.

Enligt utskottets mening bör motionen icke föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag beklagar detta ställningstagande men noterar att utskottet

hävdar att garantier ändå finns för att befattningarna såsom ålderdomshemsföreståndare besätts med "väl kvalificerad personal", som utskottet uttrycker det. Det återstår att se om detta också innebär att man i första hand och i den utsträckning som är möjlig anställer personal med för uppgiften avsedd utbildning. Det är angeläget att den som söker sig till utbildning för en viss uppgift också finner att det ger meritvärde. Det är viktigt att de som siktar mot en sådan nyckelposition i samhället som det faktiskt innebär att vara ålderdomshemsföreståndare verkligen söker sig till en utbildning, som ger goda förutsättningar för denna arbetsuppgift.

Eftersom utskottets ståndpunktstagande är enhälligt har jag inte något annat yrkande än utskottet men förutsätter att berörda myndigheter följer utvecklingen på detta område och vakar över att de tjänster som det här gäller besätts med för uppgiften väl utbildad personal.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 19 Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

Nr 37 i anledning av motion angående individens okränkbarhet

Nr 39 i anledning av propositionen 1974:134 angående godkännande av vissa avtal med landstingskommunerna m. fl. om bidrag till psykiatrisk sjukvård.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 20 Rundradio- och andra massmediefrågor

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 20 med anledning av motioner angående rundradio- och andra massmediefrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:111 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m, c, fp).

1974:166 av herr Enlund m. fl. (fp, s, c, m).

1974:451 av herr Romanus (fp).

1974:723 av herr Johansson i Skärstad (c).

1974:724 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c).

1974:725 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c).

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

1974:726 av fru Mogård m. fl. (m) vari hemställdt

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att staten med stöd av 19 § i avtalet mellan Sveriges Radio och staten lät påkalla en oberoende utredning av huruvida Sveriges Radio i sin verksamhet brutit mot avtalets bestämmelser, och då främst 6 och 8 §§.

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en parlamentarisk utredning med uppgift att granska massmediernas ställning, funktion och finansiering med speciell vikt lagd vid den framtida utvecklingen på etermedieområdet.

1974:733 av herr Åkerlind (m),

1974:1016 av herr Adolfsson m. fl. (m) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande av en opartisk kommission med uppgift att

1. undersöka om Sveriges Radios programverksamhet överensstämde med befintliga föreskrifter i radiolagen och radioavtalet och i övrigt gällande programregler.

2. med beaktande av i motionen anförda synpunkter på avtalets innehåll framlägga förslag till nytt radioavtal.

1974:1019 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdt att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t kräva att av Kungl. Maj:t utsedda representanter i Sveriges Radios styrelse (hälften + ordf.) verkade för att Sveriges Radio lämnade Svenska arbetsgivareföreningen.

1974:1022 av herr Polstam m. fl. (c),

1974:1344 av fröken Eliasson (c) och herr Sundman (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en parlamentarisk utredning med uppgift att kartlägga medieutvecklingen och framlägga därav föranledda förslag med särskild inriktning på de nya medierna och deras betydelse för kulturpolitiken.

1974:1346 av herr Hermansson m. fl. (vpk),

1974:1347 av herr Hylander m. fl. (fp).

1974:1357 av herr Sundman (c) och fru tredje vice talmannen Nettelbrandt (fp), såvitt nu var i fråga, samt

1974:1359 av herrar Söderström (m) och Danell (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:111, 1974:723, 1974:724, 1974:733, 1974:1346 och 1974:1347, yrkande 2. sistnämnda motion i vad gällde utrymme för det ideella föreningslivet i dagens programutbud,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1022 om radionämnden,
3. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:726, yrkande 1, och 1974:1016, yrkande 1, om utredning angående eventuellt avtalsbrott,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:451 om utseende av ledamöter och suppleanter i Sveriges Radios styrelse,
5. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1019 om Sveriges Radios utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen,
6. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1347, yrkande 1, om programråd vid Sveriges Radio,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1359 om ljudradions stereosändningar,
8. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:166 om kompetens- och utbildningsfrågor inom Sveriges Radio,
9. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:725 om utredning angående inflytande- och organisationsformerna för rundradioverksamheten,
10. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1357, yrkande 2, om utredning angående rundradions organisation och verksamhetsformer,
11. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1016, yrkande 2, om förslag till nytt radioavtal,
12. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1347, yrkande 2, i vad gällde kommande förhandlingar angående nytt radioavtal,
13. att riksdagen med anledning av motionen 1974:726, yrkande 2, som sin mening skulle ge till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört angående en helhetsbedömning av massmedieområdet,
14. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1344 om en parlamentarisk utredning med uppgift att kartlägga medieutvecklingen m. m.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan huruvida Sveriges Radio brutit mot radioavtalet av herr Nilsson i Agnäs (m) och fru Mogård (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:726, yrkande 1, och med anledning av motionen 1974:1016, yrkande 1, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att staten med stöd av 19 § i avtalet mellan Sveriges Radio och staten lät påkalla en oberoende utredning av huruvida Sveriges Radio i sin verksamhet brutit mot avtalets bestämmelser, och då främst 6 och 8 §§,

2. beträffande frågan om Sveriges Radios utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen av fru Ryding (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1019 i skrivelse till Kungl. Maj:t krävde att de av Kungl. Maj:t utsedda representanterna i Sveriges Radios styrelse, dvs. ordföranden och halva antalet ledamöter, verkade för att Sveriges Radio lämnade Svenska arbetsgivareföreningen,

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

3. beträffande frågan om tillkallande av en parlamentarisk utredning med uppgift att kartlägga medieutvecklingen av herrar Mattsson i Lane-Herrestad, Sundman, Eriksson i Ulfsbyn och Norrby samt fröken Eliasson (samtliga c) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1344 hos Kungl. Maj:t begärde en parlamentarisk utredning med uppgift att kartlägga medieutvecklingen och framlägga därav föranledda förslag med särskild inriktning på de nya medierna och deras betydelse för kulturpolitiken.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Fränkel (fp).

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande nr 20 är ett intressant dokument över den mediepolitik – eller skall vi säga brist på mediepolitik – som vi har för närvarande. I ett och samma betänkande trängs en lång rad konkreta önskemål i fråga om Sveriges Radios programpolitik vid sidan av krav på att de medier som alltmer konkurrerar med etermedierna skall få åtminstone någon uppmärksamhet i kulturpolitiken. I en situation, då vi kan se att nya tekniker har skapat alternativ som blir alltmer konkurrenskraftiga, är det orimligt att koncentrera uppmärksamheten till eterområdet. De kulturpolitiska strävandena måste gälla också alternativen till eterdistributionen.

Detta är, som jag ser det, herr talman, den stora och viktiga frågan i kulturutskottets betänkande.

De alternativ som det här gäller har skapats med de nya teknikerna att spela in, lagra och spela upp rörlig bild och ljud och förutsätter inte eterdistribution.

Det finns många system med olika tekniska lösningar som kan samlas in under begreppet videogram. Videobanden har funnits en längre tid i Sverige. Videokassettsystemen, i två huvudvarianter, breder för närvarande ut sig på den svenska marknaden. Bildskivesystem kommer att introduceras i Sverige tidigast nästa år, enligt vad som uppges från producenthåll.

Bildskivan påminner om en LP-skiva. Den säljs med ett färdiginspelat program på mellan 10 och 45 minuters längd, och det spelas upp med hjälp av en särskild skivspelare och en TV-apparat. Priset för en skivspelare kommer att vara ungefär detsamma som för en färg-TV-apparat.

Från det företag som dominerar videokassetmarknaden i Sverige säger man sig ha sålt 2 500 uppspelningsapparater fram till det senaste halvårsskiftet. Till nästa halvårsskifte beräknar man ha sålt ytterligare 1 000 apparater. Priset på dessa apparater är ungefär 5 500 kronor. Konkurrensystemet, som har högre kvalitet och pris, kan uppskattningsvis ha placerat ett tusental apparater på marknaden fram till nästa halvårsskifte. Det systemet har ett annat användningsområde. Det inriktar sig främst på behoven i den högre utbildningen och företagsutbildningen. Till skill-

nad från bildskivesystemen förutsätter inte videokassettsystemen förproducerat material. Den som har en uppspelningsapparat kan både spela in och spela av kassetmaterial. Inspelningen kan t. ex. göras direkt från TV-apparaten.

De för oss nu aktuella distributionsformerna är markdistribution i form av försäljning i öppna handeln och genom postbefordran av kassetter och bildskivor. Överföring av bild och ljud över vanliga telekablar och programbärande satelliter är distributionsformer som har mindre påträngande aktualitet, och jag kommer inte att närmare gå in på de möjligheterna.

Situationen på kassettområdet i vårt land kan beskrivas så här. Vid mitten av nästa år kommer man sannolikt efter mindre än tre års försäljningsansträngningar att ha försålt 3 500 uppspelningsapparater för det dominerande kassettsystemet på den svenska marknaden. Det är det system som Kommunförbundet rekommenderar, bl. a. för användning i bibliotek och skolor. 5 000 å 10 000 uppspelningsapparater på marknaden är det underlag man behöver för att dra i gång försäljningen av färdiginspelade kassetprogram. Inom ett par tre år kommer alltså med all sannolikhet den breda svenska konsumentmarknaden att börja bli attraktiv för programproducenterna. Det kan tilläggas att det redan finns ett femtontal producentföretag i arbete med olika slag av programproduktion i vårt land.

Frånsett TRU-kommitténs arbete har de aktiva statliga insatserna hittills bestått i den korta och misslyckade historien med det statliga engagemanget i ett kassetbolag tillsammans med KF och Kommunförbundet. Efter några turer har äganderätten nu gått över till Kommunförbundet, och aktiviteterna tycks ligga nere. Under dessa viktiga år, då staten avvecklat sitt engagemang på området, har de stora kommersiella företagen rustat sig till tänderna med idéer, produktionsrättigheter, försäljningsrättigheter, färdiga programproduktioner och, inte minst, ekonomiska resurser.

Att vi märkt litet av dessa aktiviteter i vårt land beror på att företagen inte bedömt det som politiskt lämpligt att gå ut hårt på den svenska marknaden, med tanke på de politiska motåtgärder man då skulle kunna utlösa. I stället ligger man lågt och avvaktar till dess det finns ett större antal uppspelningsapparater utspridda på marknaden och efterfrågan på färdiga program.

I nuläget är därför försäljningsargumentet på kassettsidan möjligheterna att med uppspelningsapparaternas hjälp banda de svenska TV-programmen. Några färdiga program bjuder man i dag inte ut till de enskilda hushållen. Men när man väl med draghjälp av möjligheterna att utnyttja Sveriges Radios programproduktion fått ut ett tillräckligt antal uppspelningsapparater på marknaden, kommer man att dra i gång den stora satsningen på förproducerade program. Naturligtvis blir det fråga om svenska programproduktioner men framför allt program som produceras av och för den internationella marknaden. Redan i dag torde antalet

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

olika program kunna uppskattas till minst femsiffriga tal.

Jag skall på kammarens bildskärm visa ett organisationsschema, som ger en bit av förklaringen till de enorma resurser intressenterna förfogar över på programproduktionsidan. Det är ett schema som beskriver det internationella samarbetet och bolagsbildningarna för distribution och försäljning av videokassetter. Egentligen bör schemat korrigeras på ett par punkter. Sedan Svenska TV-kassettaktiebolaget lagts över på Kommunförbundet har man bytt namn till Allmänna kassett TV AB. I schemat bör man också rita in en ny enhet, Scandinavian Video Cassette Group, som bildats av de skandinaviska läromedelsproducenterna för att i någon mån vara en motvikt till de stora giganterna på området.

På schemat finns t. ex. Esselte-Bonniergruppen, och främst då EBAV med inriktning på att producera specialiserade program för t. ex. läromedelsmarknaden. I ett litet längre perspektiv – några år framöver – är det framför allt de stora konsumentmarknaderna man kommer att intressera sig för. Vilka framtidsplaner man har framgår ju för övrigt av att Bonnierkoncernen köpt upp Svensk Filmindustri. Pressbyrågruppen finns också med på schemat, och den har sitt särskilda intresse. Svenska Pressbyråns ambitioner, eller snarare brist på ambitioner, på det kulturpolitiska området känner vi väl till. Av det kan vi också ana oss till vilket slags produktinnehåll man närmast intresserar sig för på bildskive- och kassettfronten. Svenska Pressbyrån ingår tillsammans med sex andra företag från lika många länder i en grupp med väl utbyggda distributionskedjor på de stora breda konsumentmarknaderna.

Det franska företaget i pressbyrågruppen, Librairie Hachette, ingår också i den s. k. Europagruppen. I Europagruppen ingår, märk väl, också Esselte-Bonniergruppen. Vidare har alla de övriga grupperna på schemat en direkt anknytning till Europagruppen med undantag av Kommunförbundets och läromedelsproducenternas enheter.

Vad är det då jag vill visa med hjälp av det här diagrammet? Jo, det är att genom samgående och samverkan finns det på både den svenska och europeiska marknaden – med förgreningar till den amerikanska kontinenten – en oligopolistisk intressentdominans på kassettområdet. Det är Europagruppen – med huvudkontoret i Schweiz – som ger de stora möjligheterna att producera och distribuera mängder av program i långa serier som kan spridas ut över hela den internationella marknaden till låga priser.

Låt mig ge ett annat exempel på vad för slags jätteprojekt som de verkliga storproducenterna i branschen har i tankarna. Ett företag i USA som producerar s. k. bakgrundsmusik – som man bl. a. dränker varuhuset med – uppges ha planer på att med ett stort satellitsystem sprida skvalmusik till 75 000 jordstationer och därmed få en bra täckning av hela den amerikanska marknaden. En enda storproducent har alltså sådana resurser till sitt förfogande att man kan ge sig in på att rita upp planer för ett helt satellitsystem.

Vi kan alltså vara helt förvissade om att programutbudet och pro-

gramproduktionsresurserna i stor skala finns redan i dag. Utvecklingen av försäljningen av uppspelningsapparater på den svenska marknaden har jag redan berört.

Vilka slutsatser kan man då dra av den medierevolution som redan pågår omkring oss? Centerledamöterna i utskottet hävdar i reservationen 3 att det är angeläget att skyndsamma åtgärder vidtas för att möta och styra den av kommersiella intressen dominerade medierevolution som pågår med hjälp av videogramteknikerna. Den fortgående utvecklingen, bl. a. i fråga om teknisk standardisering, det växande antalet uppspelningsapparater på den svenska marknaden och det programutbud som finns tillgängligt på den internationella marknaden, ställer krav på samhälleliga ställningstaganden inom en snar framtid i frågor med stor och principiell räckvidd. I synnerhet gäller detta inflytandet över de nya medierna och deras betydelse för de kulturpolitiska strävandena.

Vi kräver från centerns sida att en parlamentarisk utredning skall till sättas för att på ett samlat sätt behandla hela detta medieområde. Detta kräver ett brett angrepp och ingående överväganden.

Jag ber att få yrka bifall till centerns reservation.

Efter det att motionen 1344 väcktes i januari har det tillsatts utredningar för att behandla speciella delområden på videogramområdet. Direktiven syftar främst till åtgärder för att begränsa förekomsten av reklam i videogram och förhindra en ytterligare företagskoncentration inom massmediebranschen. Den uppsplittringen och begränsningen till delproblem anser vi olycklig om avsikten är att lägga grunden för de ställningstaganden som mycket snart kommer att bli nödvändiga att göra. Utredningsarbetet i fråga om de nya medierna bör därför läggas upp på annat sätt för att ge riksdagen och regeringen ett bättre beslutsunderlag. Inom ett fåtal år riskerar vi annars att ställas inför ett utbud och en intressentdominans som styrs av kommersiella – främst multinationella – storföretag och helt överskuggar de kulturpolitiska strävandena.

Jag finner det anmärkningsvärt att man från utskottsmajoritetens sida inte med ett ord har reagerat på de oroväckande förhållanden som tas upp i motionen 1344. Är det så att den snabba utvecklingen på medieområdet gått majoriteten helt förbi? Någon meningsyttring över huvud taget i sakfrågan finns nämligen inte i majoritetsskrivningen. Möjligen skulle man kunna hitta en mycket försiktig antydning i utskottsskrivningen om att många av de märk uttrycket, "problem" som aktualiserats ligger inom ramen för arbetet inom redan tillkallade utredningar. Men då får man, herr talman, inte ha några stora krav på meningsyttringar från riksdagens utskott.

Man kan fråga sig varför utskottsmajoriteten vägrar ta upp sakfrågan. En annan sak är att socialdemokraterna inte ens, vare sig under våren eller hösten, velat medverka till att motionen remitteras så att utskottet den vägen kunnat bredda sitt beslutsunderlag. Från socialdemokratiskt håll har man skyfflat undan centermotionen och skjutit i förgrunden en moderatmotion, som bl. a. tar upp fördelarna med etableringsfrihet

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

i etern och utmynnar i ett utredningskrav om massmediernas ställning och funktion. Jag är väl medveten om behovet av en mer samlad mediepolitik och att det är befogat med en framställning till Kungl. Maj:t på den punkten. Men jag tycker ändå inte att vi där har fått hela förklaringen till socialdemokraternas märkliga agerande i utskottet.

Hur skall då samhället framöver förhålla sig till de nya medierna? Jag tror att det är svårt att se konturerna av en sådan mediepolitik i dag. För min del vill jag understryka att det vore en alltför låg ambitionsnivå att inrikta sig på en enkelspårig förbudspolitik. En del avarter kan vi komma till rätta med den vägen, men det räcker inte. Uppspelningsapparaterna sprids redan på alla håll i vårt samhälle: i skolor, i företag, hos myndigheter och i enskilda hushåll. Möjligheterna att förhindra att kassetter och skivor produceras i landet eller tränger in över gränserna är små utan kontrollåtgärder av det mest rigorösa slag. Det priset skulle vi knappast vara beredda att betala i vårt samhälle. Man måste också kunna påverka och styra utvecklingen i stort. Den intressedomins som vi nu kan se som ett överhängande hot måste brytas.

Slappa skräpprodukter som rubriceras som underhållning, och produkter som för mer eller mindre anonyma intressens räkning söker påverka människors attityder, måste möta ett aktivt motstånd. Vad som fordras är samhällsinsatser också för att skapa resurser för en alternativ inriktning och användning av de nya kommunikationsmöjligheterna.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Kritiken mot Sveriges Radios program har under en följd av år varit intensiv och ständigt återkommande i olika sammanhang, inte minst i den här kammaren. Kritiken har samtidigt varit mångskiftande, innehållande bl. a. beskyllningar för politisk vinkling och krav på en allmän höjning av programkvaliteten.

Dessa båda saker har enligt mitt sätt att se ett samband. En stor del av de program som vi upplever som tråkiga och valhänt gjorda är det helt enkelt därför att de har producerats av människor som uppenbarligen inte haft ambitionen att göra ur professionell synpunkt bra program. För dem har det varit viktigare att i stället föra fram sitt eget politiska budskap och lufta personliga politiska ståndpunkter.

Jag vill, herr talman, redan här säga att jag anser det vara oriktigt att skära alla producenter och alla program över en kam. Det finns de som är skickliga också med internationella mått mätt, och det sänds ofta program som är berikande för tittaren eller lyssnaren ur många synpunkter. Debatten om vänstervridningen och de dåliga programmen får inte undanskymma det viktiga faktum att vi ändå har en lång rad förnämligt gjorda, ja, jag skulle vilja säga mycket bra program.

Men hälsan tiger som bekant ofta still, och det är därför naturligt att vi i en sådan här debatt mera uppehåller oss vid bristerna än vid förtjänsterna. Så länge som vi har ett enda monopolföretag på etermediesidan är riksdagen den plats där vi bör och måste diskutera Sveriges

Radios programpolitik.

Jag tror mig kunna tala på många svenskers vägnar, alls inte bara moderater, när jag säger att det i dag finns ett utbrett missnöje med många av de program som sänds. Detta är något som man ständigt möter som riksdagsman. Den utformning som Sveriges Radio i dag har underlättar enligt min mening inte att vi får program med kvalitet och objektivitet.

Nu arbetar emellertid en lång rad utredningar på detta område, och inom de närmaste åren kommer uppenbarligen betydande förändringar att äga rum inom etermedierna. Frågorna är komplicerade och måste angripas med varsamhet. Utskottet har nöjt sig med att hänvisa till det pågående utredningsarbetet och avvakta dess resultat. Detta är förvisso klokt vad avser eventuella organisatoriska förändringar på området.

Så långt är jag alltså helt överens med utskottet. Däremot får inte de pågående utredningarna leda till att den offentliga debatten avstannar eller att man underlåter att vidtaga åtgärder på programpolitikens område. Här går det inte att bara vänta på sittande utredningar.

Den s. k. vänstervridningen har stått i centrum för kritiken. Att en vänstervridning eller vänsterorientering förekommer torde i dag de allra flesta vara överens om, trots att det är svårt att på ett enkelt sätt definiera begreppet. Jag vill bara nämna att t. ex. personer med anknytning till massmedierna som Åke Ortmark och Ingemar Lindblad har pekat på detta.

Men vad är då egentligen vänstervridningen? Ja, enligt mitt sätt att se är det inte bara program som innehåller en klar vänstertendens genom uppläggning eller uttalanden. Det finns dessutom i dag inom Sveriges Radio liksom också inom massmedierna i övrigt en mera besvärlig och på sätt och vis farligare form av vänstervridning.

Den består helt enkelt i att man underlåter att ta upp vissa problem eller t. ex. länder till kritisk belysning. Man ägnar med all rätt stor kritisk uppmärksamhet åt förhållandena i fascistiska länder medan man underlåter att på samma sätt spegla motsvarande problem i kommunistiska länder. Företeelser som är mera näraliggande inom vårt svenska samhälle tas inte upp till den kritiska belysning som de förtjänar utan skyfflas undan.

Genom att sålunda vara ensidig i sitt programurval har man bidragit till en olycklig snedvridning. Till detta kommer så den mera "traditionella vänstervridningen". Vi har innevarande höst fått uppleva en rad program som utan vidare kan betecknas som vänsterorienterade. Expressens TV-skrubent Hemming Sten utropade i förrgår i sin spalt: "Rädda Sveriges Radio från en socialistisk dominans" och ger exempel på en rad program under de senaste veckorna och månaderna på detta. Och nog finns det gott om exempel. Nu tycker jag inte att exemplen skall behöva luftas här i kammaren, utan här bör debatten hålla sig på en mera principiell nivå.

Vad beror då denna vänstervridning på? Ja, uppenbarligen på att Sve-

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

riges Radios ledning i dag har alltför små, för att inte säga obefintliga, möjligheter att gripa in och leda programpolitiken inom företaget. Radioledningen står maktlös även gentemot program som enligt min mening kan anses bryta mot avtalets stadgande vad gäller balans och objektivitet. Det verkar ibland som om utvecklingen även på lägre nivå har gått ansvariga chefer ur händerna.

Just detta med ansvar är viktigt. Sveriges Radio är inte avsett att vara ett vinklat klotterplank för grupper och individer utan ansvar. Sveriges Radio är till för lyssnarna och TV-tittarna. Det är inte avsett att vara en hävstång för små extrema grupper att framföra sina personliga socialistiska värderingar. De som anser detta eller uppträder som om så vore fallet företräder i själva verket en elitfilosofi, nämligen att det bara är de som förstår något av samhällsutvecklingen och att publiken och politikerna inget begriper.

Det talas ofta om att slå vakt om den journalistiska integriteten och arbetsmöjligheterna. Jag delar helt denna uppfattning. Det gör vi alla inom moderata samlingspartiet. Märkligt vore det väl annars. Vi är ju ett oppositionsparti. Vi har haft ett annat parti vid makten under decennierna, och det skulle vara fullkomligt orimligt att ett oppositionsparti i en sådan situation skulle göra sig till tolk för några som helst censursträvanden. Tvärtom, det ligger alltid i ett oppositionspartis intresse att slå vakt om yttrandefriheten och motarbeta censursträvanden.

Men vad vissa grupper inte tycks förstå är att ett missbruk av Sveriges Radio kommer att leda till starkare och starkare krav på åtgärder. Blir dessa krav tillräckligt starka, vet man aldrig vad som händer. Kommer politikerna då att ha kraft att stå emot krav på ingripanden, krav på begränsningar, ja kanske t. o. m. krav på censur? Vi får verkligen hoppas det. Vi får inte glömma bort att det fria ordets dödgrävare med tacksamhet tar emot varje exempel på övertramp i Sveriges Radios programpolitik.

Som jag sade inledningsvis pågår det en lång rad utredningar på området. De kan säkert leda till nya och mer ändamålsenliga former för Sveriges Radios organisation och verksamhet liksom till ökade möjligheter till balans, genmälen osv. På den punkten är en del av de direktiv som har presenterats bra. Jag vill gärna ge herr utbildningsministern den elogen, eftersom han nu sitter i kammaren. Jag tror att direktiven öppnar möjligheter att få en bättre fungerande och mer ändamålsenlig organisation för Sveriges Radio eller för de företag som kan komma i Sveriges Radios ställe. Låt oss åtminstone hoppas det. Men till dess att så har skett gäller det att bättre försöka leva upp till kravet på balans och opartiskhet. För att det skall ske behöver man inte avvakta några utredningar.

Herr talman! Jag hoppas än en gång att jag inte har varit alltför generell. Det har i alla fall inte varit min mening. De många goda program som finns, inte minst på nyhets- och aktualitetsområdet, glöms alltför lätt bort. Det är beklagligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen som är

fogad till utskottets betänkande. Fru Diesen kommer att om en stund närmare redogöra för den.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 20 behandlas två motioner från vänsterpartiet kommunisterna.

I motionen 1346 önskar vi bl. a. att trafiksäkerhetsfrågorna – trafiksäkerhetsupplysningen – skall beredas bättre utrymme i radio och TV. Detta önskar vi inte minst mot bakgrund av den genomslagskraft som t. ex. TV har och som dokumenterades på ett förträffligt sätt under upplysningskampanjen för övergången till högertrafik.

Nu skriver utskottet att någon styrning av programmen i radio och TV inte skall få förekomma från statsmakternas sida enligt det avtal och de bestämmelser som gäller. Detta känner jag till, och det är en av anledningarna till att jag inte har någon reservation i detta fall – om trafiksäkerhetsupplysningen.

Men låt mig, herr talman, till protokollet ändock få anteckna att – som det heter – man på Sveriges Radio skall vara lyhörd för de önskemål man möter, men sedan ha sin frihet och självständighet att inom ramen för gällande avtal och bestämmelser göra sina program. Och ett faktum är att önskemålen om mer trafiksäkerhetsprogram och mer trafiksäkerhetsupplysning i dag är mycket stora ute bland människorna, då vi varje månad får ta del av uppgifter om ett icke minskande antal trafikolyckor – och av dessa alltför många med dödlig utgång. Speciellt för våra moped- och motorcykelåkande ungdomar har verkligen Sveriges Radio i detta avseende en mission att fylla. Dessutom skall t. ex. programmen i TV också kunna ha funktionen av socialt fostrande program. Men då får man givetvis inte göra alltför stora eftergifter för de kommersiella intressena.

Inte kan väl trafiksäkerhetsupplysning i stort vara kontroversiell – inte ens vänstervriden, som herr Björck i Nässjö talade om. Jag hoppas alltså på en bättring i detta avseende, så att bättre utrymme för trafiksäkerhetsupplysning i radio och TV kan lämnas, även om jag är medveten om att riksdagen inte direkt kan föreskriva detta.

Den andra motionen från vänsterpartiet kommunisterna som behandlas i detta utskottsbetänkande har som yrkande att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t kräva att de av Kungl. Maj:t utsedda representanterna i Sveriges Radios styrelse – dvs. hälften plus ordföranden – verkar för att Sveriges Radio lämnar Svenska arbetsgivareföreningen. Detta är inget nytt krav från vår sida. Vi har haft det under tidigare år, men riksdagen har avslagit motionerna med hänvisning till den ställning som fristående icke-statliga företag som Sveriges Radio har. Och även i år avstyrker utskottsmajoriteten vår motion med ungefär samma motivering.

Vi anser det vara en undanflykt för att slippa ta ställning i huvudfrågan. Låt mig erinra om att majoriteten av styrelsen utses av Kungl. Maj:t.

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

I den andra hälften befinner sig företrädare för folkrörelserna; LO och TCO är bl. a. representerade.

Opartiskhet och saklighet skall vara vägledande för Sveriges Radio enligt avtal och bestämmelser. Men Svenska arbetsgivareföreningen har sannerligen inte som devis för sin verksamhet någon opartiskhet, utan i SAF:s stadgar står det: "Svenska Arbetsgivareföreningen har till ändamål att befrämja för arbetsgivaren gemensamma intressen." Dessa stadgar slår vidare fast att i detta syfte har Svenska arbetsgivareföreningen "att sammansluta arbetsgivare och organisationer av dylik art till en fast enhet".

Sveriges Radio skall alltså, genom att betala avgifter till Svenska arbetsgivareföreningen och stödja denna organisation, främja intressen som man har gemensamt med den svenska storfinansen och bilda en fast enhet med denna! Samtidigt skall Sveriges Radios uppgift vara att bedriva en programverksamhet som präglas av skälig balans mellan åsikter och intressen och som skall vara opartisk.

Herr talman! Detta går ju bara inte ihop. För oss i vpk är det en självklarhet – liksom det är för den fackliga organisationen på Sveriges Radio – att Sveriges Radio med sin ställning inte bör tillhöra Svenska arbetsgivareföreningen. Efter det inlägg vi nyss hörde här i talarstolen av herr Anders Björck, som verkligen var ett exempel på Svenska arbetsgivareföreningens röst i riksdagen, kan man i alla fall inte påstå att denna organisation på något sätt är opartisk eller saklig. Det är en organisation som Sveriges Radio inte bör tillhöra, och regeringens utsedda representanter bör verka för att Sveriges Radio skall lämna denna organisation.

Detta borde vara självklart även för socialdemokraterna i kammaren – åtminstone för dem som företräder fackliga intressen och har erfarenheter av vad SAF egentligen står för. Från denna utgångspunkt är det också förståeligt att de anställda vid Sveriges Radio genom sin fackliga organisation har krävt att Sveriges Radio begär sitt utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 som fogats till kulturutskottets betänkande nr 20.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Att konsumenterna måste få ett större inflytande på utformningen av och innehållet i Sveriges Radios programverksamhet, det kravet har framförts många gånger från denna talarstol och jag tror från representanter för samtliga partier. I många utskottsbetänkanden finns inskrivet önskvärdheten av en direktare kontakt än hittills och ett förstärkt publikinflytande. Även det utskottsbetänkande vi behandlar i dag understryker detta. Men jag tycker dock att i år har vi kommit en liten bit längre än tidigare. Statsrådet diskuterar nämligen – ganska ingående – kontakten mellan Sveriges Radio och publiken i sina direktiv till radioutredningen.

Folkpartiet har i år, som många gånger tidigare, framfört förslaget om

att ett allsidigt sammansatt programråd skall bildas med uppgift att framföra synpunkter och önskemål på den samlade programverksamheten i radio och TV. Statsrådet säger i sina direktiv att han inte är övertygad om lämpligheten av inrättandet av ett programråd. Andra former bör i första hand prövas, som t. ex. inrättande av ett förvaltningsråd. Ja, nu beror det ju på hur detta förvaltningsråd blir sammansatt och vilka befogenheter detta eventuella råd skulle få. Namnet är i och för sig inte, enligt min mening, det primära. Men som direktiven är skrivna förutsätter jag alltså att utredningen kommer att diskutera tillsättandet av ett råd – vad det nu får för namn – och att detta blir sammansatt av representanter för skilda områden av samhällslivet som ett forum för synpunkter och önskemål i fråga om programmen.

Jag vill också understryka hur viktigt det är att det ideella föreningslivet uppmärksammas både i radioutredningens arbete och i kommande överläggningar om ett nytt avtal. Det bör få ett utrymme i programmen som svarar mot dess betydelse i det svenska samhället.

I vår motion 451 – alltså från herr Gabriel Romanus – hemställes att ledamöter och suppleanter i Sveriges Radios styrelse som utses av regeringen i framtiden skall utses av riksdagen. Yrkandet motiveras med att den politiska inriktningen hos de sex ledamöter i styrelsen som regeringen utsett är synnerligen ensidig.

Det åligger Sveriges Radio – och det har framförts från denna talarstol tidigare i dag – att bedriva en saklig och opartisk programverksamhet. Berättigad kritik har framförts. Programverksamheten är inte och har inte alltid varit saklig och opartisk. Därmed faller naturligtvis också en del kritik på styrelsen för dess sätt att handha sin uppgift samt kritik på regeringen för dess sätt att utse ordförande och vissa ledamöter. Regeringen kan inte undgå en följdkritik i det fallet. Vare sig man tillhör ett oppositionsparti eller regeringspartiet bör man enligt min mening verkligen vinnlägga sig om att få till stånd en saklig och opartisk programverksamhet och att inte framföra några speciella politiska åsikter.

Nu skall också frågan om styrelsens roll, sammansättning och storlek behandlas av utredningen, och jag förutsätter att utredningen då finner vägar som garanterar att styrelsen i framtiden erhåller en mera allsidig sammansättning. Med hänsyn härtill har jag godtagit utskottets skrivning.

När det gäller videoprogramutbudet vill jag till protokollet läsa in vad folkpartiet har sagt i sitt program:

”Kassett- och kabel-TV ger möjligheter till ett mycket bredare utbud av internationella, nationella, regionala och lokala TV-program. Dessa möjligheter måste till fullo tillvaratas och alla försök till åsiktsdirigering avvisas. Stor frihet måste därför råda både när det gäller produktion och distribution av sådana program. Det allmänna bör på samma sätt som i fråga om andra kulturaktiviteter stimulera och stödja produktionen och distributionen så att utbudet blir mångsidigt och präglad av god kvalitet.”

Jag instämmer i utskottets synpunkter att vad som behövs för att möta

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

den pågående medieutvecklingen är handlingsberedskap och kunskaper. Jag har inte anslutit mig till yrkandet om en utredning med särskild inriktning på de nya medierna. Jag tror inte det är nödvändigt att stapla ännu en utredning på de andra, som dock skall ta upp olika problem med videoprogram. Jag vill emellertid understryka vad utskottet säger på s. 13 i betänkandet rörande vikten av kontakten mellan de olika utredningarna, så att det samlade utredningsarbetet kan bilda underlag för en helhetssyn i frågan. Det är nödvändigt med en helhetsbedömning inom området.

Till sist vill jag säga något om motionen 166 av herr Enlund m. fl. Den behandlar kompetens- och utbildningsfrågor gällande personalen inom Sveriges Radio. Utskottet har inte kunnat tillstyrka motionens yrkande om att en arbetsgrupp skall tillsättas för att utarbeta förslag angående dessa frågor, men jag vill gärna här understryka vad utskottet säger om vikten av att programverksamheten läggs i händerna på väl kvalificerade, allmänorienterade och omdömesgilla personer med förståelse för de krav som gäller för verksamheten och med verklig vilja att uppfylla dessa krav.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Radiokakan är stor, och vi tuggar tydligen här allesammans på var sin lilla bit av den. För min del skall jag inskränka mig till att kommentera reservationen I av herr Nilsson i Agnäs och fru Mogård.

Reservanterna påpekar att skarp kritik har riktats mot vissa sektorer av Sveriges Radios programutbud, och jag kan bara bekräfta att sådan kritik förekommer. Men för tydlighetens skull bör jag väl ändå komplettera vad herr Björck i Nässjö sade och påpeka att kritiken kommer från såväl vänster som höger – vad nu vänster och höger egentligen är. Och den kommer också från människor som tycker att vissa program strider mot deras etiska och ibland estetiska värderingar. Somliga anser att vissa program är för konservativt eller samhällsbevarande indoktrinerande. Andra menar att vissa program är för samhällsomstörtande och revolutionära och indoktrinerande på det viset.

Kritik har riktats – särskilt från moderat håll – mot omfattningen av den granskning av programutbudet som sker genom radionämnden. Jag vill därför här nämna några siffror.

Under tiden 1 juli 1972 till sista juni 1973 granskades nära 10 procent av *sändningstiden* inom programsektorn samhälle och politik. Året innan granskades knappt 6 procent.

I vad gäller barn- och ungdomsprogrammen granskades under samma tid drygt 5 procent av sändningstiden. Jag tar upp dessa två sektorer därför att de särskilt nämns i en aktuell moderatmotion. Procenttalen gäller hela sändningstiden, alltså inklusive repriserna. Siffrorna blir högre om man tar hänsyn till enbart nettosändningstiden och alltså räknar bort

repriserna. Med andra ord – över en tiondel av sändningstiden för programtypen samhälle och politik har granskats 1972/73. Siffrorna för 1973/74 är ännu inte framräknade, men de torde bli något högre.

Det bör också nämnas att vissa programtyper har granskats mera systematiskt. Jag kan som ett exempel nämna att programserien "Lördags" i våras – ett program inom gruppen barn och ungdom – granskades i sin helhet efter en serie anmälningar till nämnden. Inget av dessa program föllades för brott mot avtalet. Däremot kritiserades tre av dem.

Av de program som granskades kalenderåret 1971 föllades eller kritiserades 18 procent. 1972 och 1973 sjönk andelen föllda eller kritiserade program till 11 respektive 12 procent. I år har tendensen dock varit stigande. Hittills i år har radionämnden fattat beslut i 344 ärenden. 10 program har föllits och 35 har kritiserats, vilket ger 14 procent.

Jag skall inte här diskutera om granskningsverksamheten – volymen granskade program – är tillfredsställande. Det är inte därför jag nämnt dessa siffror. En sak tycker jag dock står klar: skäl föreligger inte att under hänvisning till 19 § i avtalet mellan Sveriges Radio och staten kräva en särskild utredning om bolaget brutit mot avtalets bestämmelser. Den litet drastiska paragraf 19 är naturligtvis inte avsedd att utnyttjas med mindre det finns mycket grava anmärkningar, och det finns det alltså inte. Det bör för övrigt påpekas att en sådan utredning som man har talat om av flera skäl är svår att genomföra. Ett av dessa skäl är att Sveriges Radio inte har skyldighet att bevara programmen bandade mer än ett halvt år. Äldre program blir därigenom lätt svåråtkomliga.

Kritik har riktats mot radionämndens verksamhet också därför att den i huvudsak granskat bara *anmälda* program. Sedan nämnden den 1 januari 1973 fått förstärkta kansliresurser har dock antalet granskningar på nämndens *eget initiativ* ökat. Detta gäller särskilt i år då antalet anmälningar från allmänheten gått ned avsevärt. Den tendens till ett stigande antal anmälningar som nämns i motionen 1016 av bl. a. herr Adolfsson har alltså brutits. Jag kan nämna att antalet anmälningar i år t. o. m. i går eftermiddag uppgår till – för att vara exakt – 569. Det är 159 färre än under samma tid förra året då antalet var 728.

Detta har möjliggjort nya granskningsinsatser från nämndens sida. Nämnden har därvid valt programtyper som sällan gjorts till föremål för anmälningar och därför inte heller har behandlats så ofta av nämnden. Som ett exempel kan jag nämna att nämnden på eget initiativ granskat samtliga förekommande Eko-program i ljudradion – det är sex stycken – under en slumpvis vald dag.

I reservationen I nämns den år 1973 tillsatta radionämndsutredningen. Enligt uppgifter från säker källa kommer den att framlägga sitt betänkande någon av de första dagarna i december. Med ledning av nämndens erfarenheter hittills gissar jag att den kommer att föreslå avsevärda ändringar i radionämndens organisation och arbetsformer – ändringar som möjliggör flera systematiserade granskningar av programverksamheten vid sidan om anmälningar från allmänheten.

Herr talman! Enligt reservationen 1 kan det anföras allvarliga invändningar beträffande "Sveriges Radios vilja och förmåga att följa avtalet med staten". För egen del blir jag icke sällan irriterad över vissa programinslag, men den här citerade formuleringen framstår ändå för mig som en överdrift. Jag misstänker att inte heller herr Björck i Nässjö vill stå för just de orden – hans inlägg för en stund sedan kontrasterade, tycker jag, på ett angenämt sätt mot vissa andra tidigare uttalanden från moderathåll. Han lät mera modest än moderat i kritiken. – Detta om reservationen 1.

Innan jag slutar mitt anförande, herr talman, vill jag påpeka att det viktigaste inslaget i kulturutskottets betänkande är det som handlar om behovet av en kartläggning av den allmänna medieutvecklingen, som fröken Eliasson tog upp i sitt anförande. Den saken är det viktigaste i det här betänkandet från kulturutskottet.

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationen 3.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Herr Sundman har ju bemött reservationen 1. Det återstår då för mig att bemöta de två andra reservationerna.

I reservationen 2 av fru Ryding krävs att Sveriges Radio skall lämna förhandlingsorganisationen Svenska arbetsgivareföreningen. Motionen avgavs i januari. I somras tillsattes den nya radioutredningen. Den har bl. a. i uppdrag att se över Sveriges Radios hela organisation. Mot den bakgrunden avstyrker jag reservationen 2.

I reservationen 3 av centerledamöterna begärs en parlamentarisk utredning, som skall kartlägga medieutvecklingen och framlägga förslag med särskild inriktning på de nya medierna. Av reservationens motivering framgår att utredningen främst skulle syssla med de s. k. videogrammen, dvs. de TV-kassetter och bildskivor som nu börjar komma in på den svenska marknaden.

Utskottsmajoriteten avstyrker den motion som har utmynnat i reservationen under hänvisning till de olika utredningar som redan finns på området. I somras tillsattes en särskild utredning med uppgift att förbjuda eller begränsa reklam i videogrammen. Likaså tillsattes i somras en utredning om företagskoncentration inom massmedieområdet. Denna utredning är klart inriktad även på videogrammen. Den nya radioutredningen skall enligt sina direktiv också uppmärksamma videogrammen. Även TRU-kommittén har till uppgift att kontinuerligt följa videogramutvecklingen och även bedriva försöksverksamhet på området. Massmediautredningen och pressutredningen kommer också in på dessa områden.

Mot denna bakgrund är det svårt att förstå värdet av att stapla en ny utredning ovanpå de redan sittande utredningarna. Det skulle vara frestande att fråga fröken Eliasson vilken konkret sak det kan vara som inte täcks in genom de redan tillsatta utredningarna, men av omtanke om kammaren – och fröken Eliasson – skall jag inte ställa den frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Fröken ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte kunnat undgå att notera – jag tror att även kammarens övriga ledamöter har gjort det – att herr Leander inte med ett ord har berört själva sakfrågan. Herr Leander har inte med ett ord försökt förklara socialdemokraternas märkliga agerande på denna punkt, att de över huvud taget inte har velat gå in på sakfrågan, inte har velat ge till känna någon meningsyttring, att de i utskottet helt har inriktat sig på att backa upp en moderatmotion som främst behandlar etermedieområdet. De har inte velat låtsas om att det i centerpartimotionen tas upp frågor som åtminstone vi på vårt håll betraktar som både angelägna och oroväckande med den utveckling vi kan se. Herr Leander har fortfarande tillfälle att komma tillbaka och avge någon meningsyttring på den punkten.

Eftersom utbildningsministern sitter i kammaren vore det värdefullt om han ville redogöra för sin syn på dessa frågor, speciellt med hänsyn till inflytandefrågorna och de kulturpolitiska aspekterna på utvecklingen. Såvitt jag vet har utbildningsministern i andra sammanhang, t. ex. vid en UNESCO-session, berört förhållanden på detta område och manat till att man på det internationella planet uppmärksammar problemen med de multinationella kommersiella intressen som breder ut sig på kultursektorn.

Det vore värdefullt om utbildningsministern ville ge sin syn på hur dessa aspekter skall tillgodoses i den svenska politiken.

Det överraskar mig att herr Leander helt tycks ha glömt bort det beslut som riksdagen fattade så sent som i våras med anledning av propositionen om den statliga kulturpolitiken, då det klart slogs fast att kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet. Kulturutskottet har också 1973 med anledning av en socialdemokratisk motion begärt en större aktivitet från samhället på detta område. Vill herr Leander inte kännas vid de besluten? Eller ser herr Leander inget som helst samband mellan de allmänna uttalandena och den fråga som vi har tagit upp motionsvägen?

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I herr Leanders anförande kom det fram en ny förklaring på varför man vill avslå vår motion om att Sveriges Radio skall lämna Svenska arbetsgivareföreningen. Den förklaringen framfördes inte vid utskottets diskussion och inte heller nämns den i betänkandet. Men det var bra att få veta att radioutredningen skall se över Sveriges Radios hela organisation och företagets eventuella anslutning till SAF. Då är det väl bara att hoppas att utredningen nästa år skall komma fram till den kloka slutsatsen att det är helt orimligt att Sveriges Radio tillhör SAF.

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

Fru DIESEN (m):

Herr talman! Debatten om Sveriges Radio återkommer med jämna mellanrum här i kammaren. Men i de svenska hemmen förs nog debatten så gott som varje kväll – en sådan genomslagskraft har ju detta nya medium. "Bröd och skådespel" var de gamla romarnas metod att hålla folket lugnt. Framför TV och radio får man själv hålla sig med brödet, medan skådespel i ord och bild väller fram i en strid ström. Lugn blir man kanske inte heller – snarare ofta upprörd.

Sveriges Radio är ett monopolföretag och har som sådant ett stort ansvar.

Regler för Sveriges Radios verksamhet har dragits upp i avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Främst står kraven på saklighet och opartiskhet samt hävdande av de grundläggande demokratiska värdena. Stark kritik har under årens lopp riktats mot företaget för bristande objektivitet, och denna kritik kommer från både organisationer och enskilda. Det visar sig ju bl. a. i anmälningarna till radionämnden. Nämnden saknar emellertid resurser att granska programutbudet i dess helhet, det är bara enskilda program eller möjligen enstaka serier som kan bli föremål för dess bedömning. Därför blir ofta resultatet av nämndens granskning ett uttalande att andra inslag i programmen torde medföra balans mellan olika åsikter. Detta är kanske också förklaringen till att anmälningarnas antal nu inte längre ökar – det känns förmodligen ganska hopplöst att sända in en anmälan.

Många människor blir upprörda över vad de anser vara bristande balans och objektivitet, över att man hindrar vissa meningar att komma fram men ger desto större utrymme för andra åsikter. Många retar sig också på pekpinnen "Så här skall du tycka!"

En del inom Sveriges Radio hävdar att förtroendekrisen bara existerar bland de makthavande, t. ex. här i riksdagen. Jag tror inte att det är riktigt – misstron har en mycket större spridning. Det är väl inte heller att undra på, för när man någon gång släpper fram representanter för publiken i t. ex. TV-debatter, har man tydligen valt dem som redan från början är dömda att förlora i diskussionen mot de tuffa gossarna och flickorna i Sveriges Radio.

Radiochefens närmaste man, herr Modig, tycks ha uppfattat misstron, när han uttalat att det "inom stora grupper i samhället och riksdagen finns en stark irritation över programpolitiken".

Om det är så att kraven på saklighet och opartiskhet ofta åsidosätts, vilket många anser sig kunna konstatera, så innebär detta att många lyssnare eller tittare utsätts för en ensidig påverkan, vilket är till skada för demokratin.

Utskottet anser att 19 § i avtalet är avsedd att tillämpas bara i extrema situationer, och en sådan föreligger inte enligt utskottets mening. Utskottet intar där samma ståndpunkt i år som förra året när moderata samlingspartiet också förde fram kravet på en undersökning av hur Sveriges Radio efterlever avtalet. Vad menar utskottet med extrema situa-

tioner? Och skall det omdömet hänföras till ett särskilt program eller skall hela programutbudet gå i en enda riktning innan situationen blir tillräckligt extrem?

Den enskilda medborgaren greps lätt av en känsla av maktlöshet när hans protester viftas bort. Det är heller knappast möjligt för en enskild person att utföra en grundlig och systematisk granskning av programutbudet.

Moderata samlingspartiet tillsatte förra året en arbetsgrupp med uppdrag att göra en systematisk granskning, med nödvändighet begränsad till vissa programserier som följdes under en dryg månad. Man valde de samhällsinformerande och samhällsdebatrerande programmen, dels därför att kritiken varit hård mot dessa program, dels därför att de har en stor betydelse för opinionsbildningen. Vidare följde man vissa ungdomsprogram i P 3. Arbetsgruppen använde samma kriterier som professor Westerståhl.

Gruppen fann bl. a. följande:

”Tidsspeglarna P 1: Av de program som bevakades bröt hälften, enligt gruppens uppfattning, mot objektivitetskriterierna.

Ungdomsradios P 3: Över hälften av ungdomsradios program bryter mot objektivitetskriterierna.” Gruppen säger här: ”Bestämmelserna har genomgående nonchalerats, vilket måste ses som mycket allvarligt med tanke på att sändningarna riktar sig till en ungdomlig publik som inte har de vuxnas förmåga till självständig prövning.”

Vidare fann gruppen:

”Världen i fokus TV 1: Programserien står enligt gruppens uppfattning i överensstämmelse med gällande bestämmelser.”

Vad kan man då göra för att motverka denna bristande balans i programutbudet? Moderata samlingspartiet vill att en oberoende utredning skall få i uppdrag att utreda huruvida Sveriges Radio brutit mot avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Vi finner en sådan utredning desto mer nödvändig som en ny avtalsperiod skall börja 1977.

Radionämndsutredningen sägs snart skola framlägga sina överväganden. Jag vet inte om man vågar hoppas att nämnden i fortsättningen skall få möjligheter till den systematiska prövning av programutbudet som vi från vårt håll har krävt.

Herr Sundman har något talat om vår reservation. Han har lämnat vissa uppgifter om de program som följts. Antalet anmälningsärenden i år uppgick till 344. Tio program har fällts och 35 kritiserats. Radionämnden har ökat sin granskning och har följt vissa serier. Samtidigt som herr Sundman framhåller att det är mycket svårt att genomföra en sådan granskning som moderata samlingspartiet har krävt, talar han alltså om en ökad granskning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen I av herr Nilsson i Agnäs och fru Mogård.

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Varje år har vi i riksdagen en debatt om radio- och TV-verksamheten. Varför har vi det? Jo, på grund av den starka kritik som riktats mot flera mycket undermåliga program och på grund av de många önskemålen från licensbetalarna, framförda bl. a. av de valda ombuden i riksdagen.

När det i debatten anförs att vi riksdagsmän inte kan påverka programmen, är detta påstående riktigt i och för sig. Men utbildningsministern samlar väl upp kritiken och önskemålen och tar nästa gång avtal skall träffas med Sveriges Radio hänsyn till vad riksdagen har sagt. Många svenska medborgare anser att vår nuvarande utbildningsminister i många frågor har en annan ideologisk uppfattning än sina föregångare i ämbetet. Därför ställer man stora förväntningar på honom.

Kritiken mot en del program är berättigad. Det måste väl finnas en anständighetsgräns nedåt, som inte bör och inte får underskridas. Många av programmen och de personer som medverkar i dem skulle aldrig saknas av någon bland TV-publiken om programmen försvann. Men många skulle bli tacksamma om dessa program inte sändes.

Jag vill göra en reflexion. Det måste inte nödvändigtvis finnas ett, två eller tre ruttna äpplen i en låda frukt som man köper. Det är inte nödvändigt att i TV-programmen ha destruktiva eller karaktärsupplösande inslag. Sådant bara upprör och sårar licensbetalarna.

Herr talman! Massmedia har stor spridning och stark genomslagskraft i vårt land och ligger långt framme i fråga om informations- och nyhetsutbud. Snart sagt varje medborgare har möjlighet att ta del av detta utbud via radio och TV. Enligt min mening är det därför nödvändigt att så långt möjligt verka för en decentraliserad opinionsspridning och åsiktsbildning, som bör stå fri från kommersiella intressen och starka grupperns ensidiga inflytande.

I min motion 725 har jag begärt en särskild utredning med företrädare för bl. a. folkrörelserna och intresseorganisationerna, massmedierna och näringslivet samt parlamentariker för en översyn av de framtida inflytande- och organisationsformerna för radio- och TV-verksamheten. Folkrörelserna har såväl nu som före etermediernas genombrott stor betydelse för informations- och kunskapsförmedlingen. Efter den s. k. kanalklyvningen har tyvärr de fria organisationerna, folkrörelserna, alltmer ställts åt sidan i fråga om direkt inflytande och medverkan i etermedia. Nyhets- och annan programkonkurrens har kommit att dominera TV på bekostnad av folkrörelsernas inflytande. Våra fria organisationer har ett rikt och brett register i sitt arbete för att främja bildningen och informationen bland medborgarna. Den överväldigande delen av svenska folket är i en eller annan form engagerad i organisatoriskt arbete. Många av våra ideella, religiösa och idrottsligt verksamma organisationer samt bildningsförbunden kan redovisa höga medlemssiffror.

En av orsakerna till det missnöje som i dag mer eller mindre gör sig gällande är att många känner sig missgynnade. Detta gäller särskilt

de underhållande och kulturella inslagen. Där upplever många att de har föga att hämta. De som bär ansvaret för programverksamheten måste visa större hänsyn än hittills. När jag har föreslagit att folkrörelserna skall få vara med och utforma verksamheten, är det ett mycket berättigat krav. Det skulle innebära att flera kände sig hemma med programmen. För hem och familj skulle programmen bli en positiv tillgång, inte som ofta nu ett irritationsmoment.

Låt mig sedan säga något om de religiösa programmen i TV. Därmed har jag inte glömt de andra ideella organisationerna, t. ex. bildningsförbunden. Vilka möjligheter är inte här outnyttjade! Kyrkan och frikyrkorna representerar majoriteten av svenska folket. Det är därför ett berättigat krav att de får sin del av programutbudet. Sveriges Radio kan då antingen göra egna program eller välja ur den rika flora som i dag finns i den kyrkliga och frikyrkliga verksamheten. Jag tänker också på gudstjänster i olika stilarter. Det är viktigt att vi även i TV-rutan får del av dessa. Men det är också viktigt att inte glömma bort de gudstjänster som samlar den stora publiken. En gudstjänst varje vecka är ett rimligt krav, inte minst med tanke på gamla, sjuka och handikappade som inte kan besöka gudstjänstlokaler. Här kan också nämnas alla de som vill vara anonyma och som av olika skäl inte besöker gudstjänstlokaler men som med tacksamhet skulle hälsa en TV-kyrka i sina hem. Sångprogrammen är mycket uppskattade, och det finns många sång- och musikkrafter att använda sig av. Vi noterar med tacksamhet de sångprogram som vi får i TV, men vi önskar många fler.

Vad vi intensivt väntar på är kristna barn- och ungdomsprogram. Det är här det stora missnöjet finns. Varför sänder inte TV kristna barn- och ungdomsprogram? Vill man inte eller vågar man inte? Kyrka och frikyrka bedriver en mycket omfattande och uppskattad barn- och ungdomsverksamhet. Hur stor del av Sveriges barn och ungdom som deltar i sådan verksamhet känner jag inte till exakt, men det är en stor procent.

Jag vill vädja till Sveriges Radio att tillmötesgå detta starka önskemål och sända positiva barn- och ungdomsprogram. Ja, jag vill påstå att om Sveriges Radio följer avtalet kan man inte underlåta att tillmötesgå en sådan allmänt utbredd önskan bland föräldrarna i vårt land. Varför får inte kristna värderingar och inslag prägla barnprogrammen, när man tillåter andra, mycket tvivelaktiga värderingar och inslag att prägla barn- och ungdomsprogram i dag?

Jag skulle vilja fastslå att Sveriges Radio spelar en utomordentligt stor roll i vårt samhälle när det gäller utvecklingen på olika sätt och att de som får ansvaret för programverksamhetens utformning mer än tidigare måste ta hänsyn till svenska folkets önskemål. Liksom vi alla måste känna vårt ansvar för de problem som vårt samhälle rymmer, måste också de som utformar programverksamheten känna sitt ansvar, annars kan man riva ner det som positiva krafter har byggt upp och håller på att bygga upp i vårt samhälle. Demokratin är beroende av att massmedia arbetar i demokratisk anda och riktning.

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

I det betänkande som vi nu behandlar har jag två motioner som har med skol- och utbildningsfrågor att göra. Jag är av den uppfattningen att vi inte längre kan avhända oss rätt och möjligheter till tid och plats för skol- och undervisningsfrågor i TV. Det måste finnas plats för både information och undervisning. I motionen 723 har jag skrivit följande:

”Kännetecknande för utvecklingen på skolans område är den ständiga och snabba förändringen. Elever, lärare och föräldrar konfronteras ständigt med nya utbildningsvägar, nya tillämpningsföreskrifter och nya sociala situationer i skolan. De åtgärder som vidtas är i allmänhet nödvändiga för att skolan skall nå upp till de angivna målsättningarna och för att eleverna skall ges möjligheter att klara det komplicerade samhälle vi lever i. Nya möjligheter till utbildning skapas ständigt inte minst inom vuxenutbildningen ---.”

”Jag finner det angeläget att informationen om vad som händer på skolans område, och vilka möjligheter som ges, når ut till alla. Först då kan en jämlikhetssituation i möjligheter till utbildning nås, och ett positivt och nära samarbete mellan skola, elever och föräldrar skapas. En sådan bred information torde kunna nås, först om TV kontinuerligt och på fast programtid presenterar skolan och utbildningsväsendet.”

I motionen 724 har jag tagit upp problemet med mobbningen. Detta är ju ett av de allra största problemen i skolan. Det förundrar oss att man inte från skolans och samhällets sida gör mer för att komma till rätta med det. Jag har i min kontakt med ungdomarna mött många som är förtvivlade över vad de måste uppleva i skolan. Om man i TV kunde gå ut med program, där ungdomar och föräldrar tillsammans fick konfronteras med dessa problem skulle det säkert vara mycket positivt.

Det har under den senaste tiden inte minst i våra tidningar talats om alkoholvanorna. Man har vid undersökningar funnit att i vart tredje program – om jag inte minns fel – förekommer dryckesvaror. Jag undrar om inte det är en falsk bild av hur det ligger till i Sverige. Med tanke på de stora problem som vi har i vårt samhälle när det gäller alkoholen skulle man – även om nu TV-missbrukar sin ställning genom att sända så mycket som har med dryckenskap och alkohol att göra – i skolprogram ändå kunna säga något av sanningen och hjälpa ungdomarna genom att framhålla att man kan leva lycklig utan att använda sig av sådana drycker som bara förstör människor.

Med den genomslagskraft som TV har skulle väl upplagda program positivt medverka till att lösa de problem som skolan brottas med i dag.

Ett sådant förbehåll att utskotten skall ha möjlighet att gå in med information och det utskotten i övrigt arbetar med skulle väl inte försämma möjligheterna till ett nytt avtal.

En sak till. För flera år sedan motionerade jag tillsammans med några andra ledamöter om att de döva och hörselskadade skulle slippa betala TV-licens. Det utskott som behandlade motionen biträdde den. Men hittills har ingenting hänt i det avseendet. Man kan fråga inte minst utbildningsministern hur länge de döva och hörselskadade skall behöva

vänta på att det beslut som fattades blir verkställt.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Men det är min förhoppning att de diskussioner som förts i Sveriges riksdag samt de problem, den kritik och de önskemål som vi framför skall samlas upp och att man – när det nya avtalet skall skrivas – tar stor hänsyn därtill.

I detta anförande instämde herrar Börjesson i Falköping, Persson i Heden och Gernandt (samtliga c).

Herr FÄGELSBO (c):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 20 behandlas ett mycket stort antal motioner, och det visar vilken betydelse riksdagens ledamöter tillmäter den här frågan.

Vi vet alla att radio och TV som media har en oerhört stor genomslagskraft, och det är därför synnerligen viktigt vad som där framförs. Genom sin monopolställning har Sveriges Radio också ett stort ansvar för programutbudet – ett ansvar som jag inte anser har varit riktmarke vid många sändningar. Genom hela sin beskaffenhet berör sändningarna hemmen på ett mycket påtagligt sätt. De kommer in i våra vardagsrum, där barn i känslig ålder sitter bänkade och förväntansfulla.

Det händer även att ett program som anmälts för radionämnden sänds i repris innan nämnden givit sitt utlåtande. När så sker tycker jag att hela förfarandet med en sådan besvärsnämnd förefaller mig meningslöst.

Radio- och särskilt TV-programmen har ju många gånger kritiserats – även här i dag. Det har gjorts därför att det finns en bred opinion som varit i kontakt med oss och framfört sina synpunkter. Man har ansett att ett statligt monopolföretag inte får vara "lekstuga" för vissa producenter, som tror att de är tuffa, frigjorda eller t. o. m. kulturens budbärare genom vissa programutbud. Det är inte bara enskilda som har gjort sig påminda och framfört sin kritik, utan det finns också organisationer som samfällt ställer sig bakom kritiska uppfattningar. Jag läste för en tid sedan följande uttalande av en lärarkongress:

"Där svordomar, tvivelaktigt tal, hyllande av alkoholseden, inslag av pornografi, våld och brott ges fritt spelrum i massmedierna och barn och ungdom ständigt utsätts för påverkan, är det förklarligt att detta tar sig uttryck i deras beteende.

Svordomar blir allt vanligare, mobbning grasserar och vanligt hänsynstagande är främmande för många ungdomar. Uppfattningen om vad som är 'mitt och ditt' håller på att avtrubbas."

Kongressen slutar med att anförä:

"Press, radio och TV torde ha stor skuld i denna utveckling."

Jag såg en uppgift om att just detta uttalande har tillställts vår utbildningsminister. Med det anförda har jag inte sagt att inte jag också anser att många radio- och TV-program är av mycket god kvalitet.

Jag vill sluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationen 3 vid kulturutskottets betänkande nr 20.

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! I motionen 111 till årets riksdag har jag tillsammans med riksdagsmän från tre partier krävt en allsidig belysning av u-landsfrågorna i etermedierna, och jag tillåter mig att ta ledamöternas tid i anspråk för att med några ord erinra om vad som har anförts där. Den direkta anledningen till motionen var den första ekumeniska u-landsveckan, som hölls för ungefär ett år sedan och som var en mycket stor satsning. Vi har redovisat en del uppgifter om detta i motionen. Man hade verkligen från kristet håll gått in för att säga något om u-hjälpen och för att om möjligt skapa den entusiasm som den är värd. Det var samtidigt en allkristen samling. Men i etermediernas nyhetssändningar, t. ex. dagsnyheterna, förekom inte ett ord därom. Det var ett tillfälle att upplysa om u-hjälpen och också att tillmötesgå kyrkorna som ibland ansett sig styvmoderligt behandlade. Men på TT var man inte intresserad.

Detta gav upphov till en storm i tidningarna, där man skrev om den totala tystnaden i TV om ekumeniska u-veckan. Ärkebiskopen under-tecknade tillsammans med andra kristna en protestskrivelse till Sveriges Radio, där han meddelade att han ansåg tystnaden vara upprörande. Det kom visserligen ett svar från Sam Nilsson, som sade att andra nyheter var viktigare. Denna händelse råkade sammanfalla med Watergate-skandalen och en del annat.

Vi har i motionen pekat på att Sveriges Radio faktiskt har två TV-kanaler, som skulle konkurrera med varandra i fråga om nyhetsförmedlingen. I praktiken har det emellertid visat sig att konkurrensen inte finns eller i mycket stor utsträckning innebär att kanalerna sänder precis samma program, som alltså upprepas gång på gång. Man tar då upp nyheter som man finner viktiga medan andra, som stora grupper också anser viktiga, inte alls får plats. Vi har i motionen som diskussionsunderlag tagit upp tanken på en sådan fördelning att det ena programmet kunde ägna sig åt inrikesnyheter och det andra åt utlandsnyheter. Detta är bara ett diskussionsinlägg. En sådan uppdelning skulle kanske på sina håll anses galen men är denna tanke verkligen så felaktig?

Vi menar att det måste ges utrymme för fler typer av nyheter för att radio och TV skall kunna ge en allsidig bild av verkligheten, förmedlad med balans och objektivitet.

Sveriges Radio-TV är inte närvarande vid dagens debatt om radiofrågor. Man betraktar på det hållet kanske inte det som behandlas i dag som så stort och viktigt, men jag hoppas i alla fall att denna meningyttring når fram. Man bör på Sveriges Radio-TV vara lyhörd för yttringar från publiken. Man måste på Sveriges Radio-TV, som är ett monopol-företag, kanske vara särskilt uppmärksam. Det som vi krävt kan genomföras utan att man behöver bryta det avtal som Sveriges Radio-TV har att respektera.

Det har under debatten sagts mycket som jag kunnat instämma i, men jag vill ändå ta upp ett par punkter ytterligare i mitt anförande.

Jag får oupphörligen i brev, i telefon eller i samtal med människor

uppmaningar om att i riksdagen säga någonting om det som försiggår i etermedia. Senast denna vecka har jag fått ett brev från södra Sverige, där man skriver att vi sköter oss dåligt som riksdagsmän, eftersom vi inte talar högre i dessa frågor. Men klart är att kristna föreningar, kyrkor och enskilda har vissa bestämda önskemål. Herr Johansson i Skärstad har varit inne på en del av dessa önskemål. Jag vill erinra om ett par motioner som väcktes vid 1972 års riksdag. Det första namnet på den ena var herr Petersson i Gäddvik, som hemställde att riksdagen måtte uttala att församlingsgudstjänst skulle sändas varje söndag i TV utan att detta fick inkräkta på dåvarande utbud av program på det religiösa området. Den andra motionen, nr 1081 år 1972, väcktes av fru Åsbrink, som hemställde att riksdagen skulle uttala sig för att bland de dagliga TV-programmen skulle inrymmas ett program av religiös karaktär.

Bakom dessa uppfattningar och krav står en väldig skara av lyssnare och tittare. Nu finns det inga motioner om detta i dag, eftersom man börjat förstå att man inte kommer någonbart eftersom Sveriges Radio själv avgör vilka program som skall sändas. Men jag tror att också här borde Sveriges Radio lyssna. Jag vet att det vid Kyrkobrödernas rikskonvent i augusti i år fanns många motioner på den här punkten, bl. a. en som gick in på utformningen av de kristna programmen och som också påpekade svärjandet, som är så vanligt i programmen. I stället skulle man alltså vilja ha fler kristna program och, som fru Åsbrink menade, dagligen någonting från den religiösa sidan i TV.

Jag vet inte om någon har undersökt och jämfört procentandelen kristna program i dag, när vi har flera radiokanaler och två TV-kanaler, med den tid då det bara fanns ett program i radio och en TV-kanal. Jag har en känsla av att andelen kristna program har minskat.

Nu är radioavtalet sådant, sägs det, att vi omöjligen kan blanda oss i programpolitiken, men jag tycker ändå att det är uppseendeväckande att inte den ena parten – alltså vi lyssnare och tittare, dvs. svenska folket, som har representanter i Sveriges riksdag – kan få göra påpekanden som uppmärksammas och leder till rättelse, när det är så uppenbart att allsidighet inte alltid finns och att objektivitet många gånger lyser med sin frånvaro. Det här är inte ett rop på censur men en hälsning till Sveriges Radio om besinning. Jag tror att det stora flertalet människor i Sverige tycker att det är en underlig utformning av programverksamheten. Även om jag också givetvis håller med om att det finns många bra program.

Jag har få tillfällen att se TV och höra radio – det är så många andra saker jag prioriterar – men på Alla Helgons dag i år råkade jag t. ex. se ett TV-program med en gudstjänst från en kyrka i Stockholm, som jag upplevde som religöst högt stående och dessutom som konstnärligt framstående. Det var ett oerhört vackert program med fin sång och bra bilder. Jag tror att alla som såg det tyckte att det var ett bra program. Det finns alltså bra program.

Men jag vill samtidigt säga med anledning av vad herr Sundman sade, att när vi i reservationen talar om behovet av en utredning så är det

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

minst lika viktigt som det som framförs i centerns reservation. På det område som fröken Eliasson talade om finns det en mängd utredningar. Det håller jag med herr Leander om. Däremot kan man inte förneka, som vi skriver i reservationen 1, den förtroendeklyfta som har uppstått mellan allmänheten och Sveriges Radio. Jag tror att det skulle gå att kartlägga eventuella missförhållanden, trots att herr Sundman ansåg att det kanske skulle vara svårt.

Låt mig också anknyta till vad herr Johansson i Skärstad sade då det gällde supandet i TV. Vi skall inte behandla enskilda program här, men det har väckt stark upprördhet på många håll att det förekommer så mycket flaskor och glas i TV. Supandet och drickandet speglas i så många program, till synes helt i onödan. Det måste främst för barn och unga tittare framstå som om sprit hör till umgänge, måltider, dagligt liv. Och i dag står det i tidningarna att alkoholkonsumtionen har ökat i landet. I en ödesdigert tid och vid ett ödesdigert tillfälle ger svensk TV den bilden att vi måste ha alkohol med. Jag påstår att Sveriges Radio må ta sin dryga andel av ansvaret för det försämrade läget på alkoholkonsumtionens område.

Jag kan inte avstå från att säga några ord om objektiviteten i nyhetsförmedlingen. I måndags hade jag ett arbete som gjorde att jag hade radion till hands och hörde nyheterna gång på gång – det är mycket sällan jag gör det. Den stora nyheten var valutgången i Grekland. Gång på gång samma upprepning av den fruktan man kände för utgången, Karamanlis har vunnit, högern har gått fram, och så ältade man vissa gruppers fasa för att valets vinnare skulle visa sig vara reaktionär, konservativ eller vad som helst annat som inte är önskvärt för vissa grupper. Man hade en känsla av att det hade krupit en grå fruktan genom radiohuset i Stockholm, det kom fram oupphörligen. Men det upprepades å andra sidan inte något om den eventuella våg av glädje som kanske somliga personer kände i Grekland.

Nu menar inte jag att värderingar och bedömningar och politiska händelser inom och utom vårt land inte får rum i TV. Men det bör ju vara på andra tider och i andra program än den direkta nyhetsförmedlingen. I dagsnyheterna kan man ge siffror och sakupplysningar och korrekta resultat, men man bör spara översikt och utvärdering till andra program. Det kräver faktiskt balansen och opartiskheten, herr talman!

I detta anförande instämde herr Werner i Malmö (m).

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag skall inte initiera någon debatt om programpolitiken. Jag vill bara ha sagt att det finns åtskilligt som man kan kritisera Sveriges Radio för när det gäller programmen. Personligen anser jag att målsättningen för programmens kvalitet borde sättas högre.

Men skall vi angripa Sveriges Radio, så måste vi naturligtvis göra det på punkter där företaget kan angripas. Flera av de senaste talarna har

angripit Sveriges Radio, och framför allt TV, för att stimulera supandet, spritkonsumtionen. Det är en allmän regel i Sveriges Radio, efter vissa anmärkningar från radionämnden för flera år sedan, att i programmen undvika sprit över huvud taget. Det förekommer naturligtvis sprit i TV-filmer, pjäser och liknande program. I övrigt lyser spriten i stort sett med sin frånvaro.

Detsamma gäller svordomar. De förekommer i pjäser och liknande program men undviks i andra sammanhang.

Däremot är jag den förste att beklaga att inte Sveriges Radios avtal innehåller samma regler som t. ex. den isländska radions, vars första punkt ålägger företaget att idka språkvård, det gör man inte på Sveriges Radio, och för det kan vi angripa Sveriges Radio, däremot inte för svordomar.

Porr är naturligtvis också ett bekymmer. Men det som betecknades som porr för tio år sedan betecknas inte som porr i dag. Jag kan inte instämma i att det skulle vara särskilt besvärligt på den punkten.

Herr Fågelsbo tog upp det anmärkningsvärda i att program sändes i repris trots att det förelåg anmärkningar till radionämnden som ännu inte var behandlade. Det kan vi inte heller kritisera Sveriges Radio för. Skulle vi ha en sådan regel att program icke fick repriseras när det hade anmälts hos radionämnden, skulle det innebära att man genom en serie fortlöpande anmälningar kunde påverka programpolitiken på så sätt att Sveriges Radio helt enkelt hindrades att sända angelägna program i repris. Det måste bli Sveriges Radios sak att från fall till fall avgöra om man skall sända i repris ett program som är anmält till radionämnden.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag skulle tro att djupast är herr Sundman och jag överens om det mesta. Men herr Sundman sade att det är en annan uppfattning i dag om vad som är porr än för tio år sedan. Förmodligen är det riktigt, och inte minst TV har bidragit till att det har blivit en annan uppfattning.

Jag tittar som sagt mycket litet på TV, och film ser jag aldrig. Men jag råkade se i Expressen i går, en tidning som ju inte har mycket sanning i regel, men där man tar emot insändare. Där finns på s. 3 en röst från Kiruna med signaturen "Jag reagerar starkt". Rubriken lyder: "Bara samlag i TV-burken." Naturligtvis är detta en oerhörd överdrift, det förstår jag. Men insändaren verkar inte tala helt vid sidan om verkligheten. Han redogör för vissa program som han har sett och talar om nakna kroppar osv. Han tycker att det är en stor del av programmen som innehåller sådant som är porr, och han säger: "Kärlek mellan två människor, som verkligen älskar varandra, är vackert men hör dock intimiteten till." Jag skulle tro att de allra flesta svenskar tänker precis så. Det hör intimiteten till, det är ingenting som kan sändas i radio och TV. Har man själv barn – också små barn – måste man reagera mot att sådant skall sändas ut till våra hem och att vi inte har något annat företag än Sveriges Radio som vi kan köpa licens hos för att se deras program i stället.

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag skall inte ge herr Nilsson i Agnäs någon replik i anledning av det han sist sade. Däremot skall jag försöka ge ett svar på en fråga som herr Nilsson förut ställde och som jag glömde.

Herr Nilsson undrade hur stor andel religiösa program det finns i Sveriges Radios programutbud. Jag har inte några procentsatser här, men jag kan nämna att året 1972/73 kunde 76 timmar i TV:s bägge kanaler betecknas som religiösa program. Detta motsvarar en timme och några minuter i veckan. I ljudradion kan under rubriken "Religion" räknas in 397 timmar på dess tre kanaler, alltså litet drygt en timme per dag.

Herr talman! Jag tillhör inte dem som personligen följer med de religiösa programmen, men skall man klaga på någonting här så bör man kanske påpeka att verkligt stora grupper i detta land är religiöst intresserade och att dessa får så knapp programtid. Därmed har jag framfört litet kritik till Sveriges Radio.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nilsson i Agnäs och fru Mogård, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Diesen begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nilsson i Agnäs och fru Mogård.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Diesen begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 273
Nej - 48
Avstår - 5

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 5 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 306
Nej - 17
Avstår - 3

Punkterna 6-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 13 och 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen nr 3 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Eliasson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkterna 13 och 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranledes av bifall till reservationen nr 3 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Eliasson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 236
Nej - 87
Avstår - 3

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

*Rundradio- och
andra massmedie-
frågor*

Onsdagen den
20 november 1974

*Forskning om
smärtlindring vid
förlossning*

§ 21 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 21 med anledning av motioner om kostnadsfri polisbevakning vid idrottsarrangemang.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22 **Forskning om smärtlindring vid förlossning**

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 34 med anledning av motion angående forskning om smärtlindring vid förlossning.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:465 av fru Lantz m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen uttalade sig för att resurser ställdes till förfogande för forskning kring smärtlindring vid förlossning och att särskild smärtforskning bedrevs.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:465.

Reservation hade avgivits av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:465 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anført beträffande resurser för forskning om smärtlindring vid förlossning och om särskild smärtlindringsforskning.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 34, som handlar om forskning kring smärtlindring vid förlossning, har fogats en reservation. Betänkandet behandlar motionen 465 från vänsterpartiet kommunisterna, och den motionen är en följdmotion till motionen 435, vilken mera komplext handlar om smärtlindring vid förlossning.

Det är olyckligt att inte de båda motionerna kan behandlas samtidigt, eftersom de är så nära sammankopplade och den ena motionens krav är en förutsättning för att den andra motionens krav skall kunna uppfyllas.

I dag har vi att behandla enbart forskning kring smärtlindring vid förlossning och behovet av resurser härför.

”Smärtlindring vid förlossning är ett rimligt krav som varje kvinna som så önskar skall få uppfyllt.” Så står det i socialutskottets betänkande från 1971, nr 40. Riksdagens beslut i denna fråga blev också att varje kvinna skall ha rätt att begära smärtlindring vid förlossning. Man kan då fråga sig hur riksdagens beslut infriats.

I andra medicinska sammanhang betraktas det som en självklarhet att patienten inte skall behöva uppleva onödig smärta. Så är ofta inte fallet vid förlossningssmärta.

Det framhålls ofta att kvinnor som upplever stark smärta vid förlossning måste få riktig smärtlindring. Det är bättre både för barnet och

för kvinnan att kvinnan får smärtlindring än att hon har outhärdliga smärtor. Bara kvinnan själv kan avgöra om hon har outhärdliga smärtor. Om barnaföderskan är starkt smärtpåverkad, ångestfylld och spänd med forcerad andning och ökat syrebehov påverkas både hennes och barnets ämnesomsättning, och detta påverkar i sin tur negativt hela förlossningsförloppet och kan få allvarliga konsekvenser.

En negativt upplevd förlossning kan också få allvarliga följder för barnets hela framtid. Dessutom kan en svår och smärtfylld förlossning psykologiskt påverka det känslomässiga förhållandet i familjen. I smärtlindringsdebatten anges ofta att ungefär en tredjedel av alla barnaföderskor upplever så stark förlossningssmärta att de har behov av effektivare smärtlindring. Denna uppfattning grundar sig bl. a. på Lagerkrantz' undersökning från 1970, som visade att en tredjedel av dem som tillfrågades dagen efter förlossningen upplevt "svår" eller "nästan outhärdlig" smärta vid förlossningen. Vidare återopas ofta undersökningar som visar att en tredjedel upplevt den smärtlindring de fått som otillfredsställande.

I undersökningen "Smärtupplevelse och behovet av smärtlindring under förlossning" av ett forskningsteam från Uppsala – Fällman, Kebbon, Zador – och Nilsson visas att man får betydligt högre siffror på upplevd outhärdlig smärta om registreringen av smärtintensiteten görs omedelbart efter förlossningen. Av undersökningens 318 kvinnor upplevde inte mindre än 84 procent av kvinnorna under förlossningens gång en outhärdlig smärta. Den allmänna uppfattningen att omföderskor upplever förlossningen som mindre smärtsam har inte bekräftats i denna undersökning. – Vill kvinnan över huvud taget ha smärtlindring? I nyssnämnda undersökning redovisas att ungefär 30 procent av de kvinnor som tillfrågats utan tvivel vill ha en effektiv smärtlindring.

Att inte en högre procentandel – jämfört med det stora procenttal som sagt sig känna en outhärdlig smärta – sagt sig ha önskemål om effektiv smärtlindring kan nog förklaras av den osäkerhet som fortfarande råder om konsekvenserna av kvalificerad smärtlindring.

Antalet förlossningar i Sverige uppgick under 1973 till ca 110 000. Bara 7 av 1 000 fick effektiv smärtlindring i form av s. k. epiduralblockad.

Jag avser, herr talman, att i en senare debatt här i kammaren noggrannare gå in på olika former av smärtlindring vid förlossning.

Det framhålls i debatten att de kvinnor som upplever stark smärta vid förlossning måste få adekvat smärtlindring. Men detta krav och denna målsättning kräver stora resurser. Bl. a. måste stora resurser anslås till forskning för att utveckla metoder med minimala risker för moder och barn.

Motionen 465 har blivit föremål för en omfattande remissbehandling. Innehållet i de remissyttranden som utskottet inhämtat över motionen bestyrker motionärernas farhågor, nämligen att de resurser som nu ställs till förfogande för forskning kring smärtlindring vid förlossning är helt otillräckliga. Så gott som samtliga remissinstanser tillstyrker motionärernas krav, och remissinstansernas positiva yttranden över motionen

Onsdagen den
20 november 1974

*Forskning om
smärtlindring vid
förlossning*

utgör ett väl dokumenterat bevis över resursernas otillräcklighet.

Som exempel kan anföras Uppsala universitets medicinska fakultets remissyttrande, som säger: "En av anledningarna till att riksdagens beslut om rätt till smärtlindring vid förlossning inte lett till önskat resultat är utan tvivel bristande kunskaper om olika smärtlindringsmetoders inverkan på modern och barnet. Många läkare i ansvarig ställning anser sig sakna tillräckligt vetenskapligt underlag för en säker bedömning av riskerna i samband med kvalificerade former av smärtlindring. De saknar därigenom också underlag för en bedömning av vilka resurser som skall krävas av sjukvårdshuvudmännen för att reformen praktiskt skall kunna genomföras. --- Fakulteten stöder därför motionärernas krav på ökade resurser för forskning kring smärtlindring vid förlossning och därmed sammanhängande problem."

Goteborgs universitets medicinska fakultet anför följande: "Förstärkning av de obstetriska undervisningsklinikernas kader av specialistkompetenta läkare uppfattas som en förutsättning för att intensifierat forsknings- och utvecklingsarbete beträffande obstetrisk smärtlindring skall leda till ett infriande av den av riksdagen formulerade målsättningen."

Umeå universitet säger genom professor Lundström: "Jag instämmer i motionen 1974:465 om att behövliga resurser ställs till förfogande för forskning kring smärtlindring vid förlossning."

Karolinska institutets medicinska fakultet ställer sig också mycket positiv till förslaget om att resurser ställs till förfogande kring smärtlindring vid förlossning och "stöder varmt riksdagsmotionens förslag". Det påpekas dock mycket riktigt att en inte oväsentlig forskning i hithörande frågor redan bedrivs, men fakulteten "ser det mycket angeläget att detta mycket viktiga ämnesområde får ytterligare resurser för forskning och utvecklingsarbeten".

Linköpings högskolas medicinska fakultet säger: "Faktorer som berör säkerheten för modern, de olika smärtlindringsmetodernas effekt på förlossningsarbetet och på fostret måste sålunda också tas upp till ingående diskussion. Även om det klart visas att t. ex. en epiduralanestesi i ett stort antal fall kan ge utmärkt smärtlindring med få negativa effekter, är det dock relativt litet utrett vad det skulle innebära medicinskt och praktiskt om denna avancerade anestesimetod skulle komma att utnyttjas generellt."

Statens medicinska forskningsråd anför följande: "Trots aktiv forskning kring smärtlindring vid förlossning såväl inom som utom landet föreligger utan tvivel fortfarande behov av ökade kunskaper om olika smärtlindringsmetoders inverkan på moder och barn, exempelvis för att utvärdera vilken personalutbildning och personaltäthet som behövs för att minimera eller eliminera risker med att använda smärtlindringsmetoder. En av anledningarna till att riksdagens beslut 1971 om rätt till smärtlindring vid förlossning inte har lett till önskat resultat torde således fortfarande vara att många läkare i ansvarig ställning anser sig sakna tillräckligt vetenskapligt underlag för en säker bedömning av riskerna

i samband med kvalificerade former av smärtlindring."

Landstingsförbundet understryker starkt behovet av "ytterligare undersökningar rörande olika smärtlindringsmetoders effektivitet och risker för moder och barn samt sådana speciella säkerhetsåtgärder som är erforderliga för att möta sidoeffekterna av metoderna".

Svenska läkaresällskapet påtalar också "ett otillfredsställt behov av forskning" inom sektorn.

Socialstyrelsen påpekar att det finns en väl etablerad internationell forskningsverksamhet men skriver samtidigt: "Det är emellertid väsentligt att framhålla att den anesthesiologiska forskningen hittills hämmats av en relativt låg forskningskapacitet, vilken orsakats av bristen på såväl anesthesiologer som på anesthesiologtjänster. Det är därför angeläget att förstärka forskningen inom förlossningsförberedelse och obstetrisk anesthesi genom utökning av forskningsresurserna."

Riksdagens principuttalande från 1971 föregicks av ett antal motioner i vilka påtalades att otillräckliga kunskaper föreligger om de eventuella risker som kan vara förenade med olika smärtlindringsmetoder och att forskningen i vårt land bör intensifieras för att få fram bra metoder. Det krävdes också åtgärder för att få till stånd klinisk och experimentell forskning på detta område.

Det finns inget som bestrider att forskning bedrivs på detta område både inom och utom landet, men däremot finns det vitsordat att den forskning som i dag bedrivs fortfarande är underdimensionerad och därför äger dessa motioner från 1971 fortfarande giltighet.

Utbildningsutskottets majoritet avstyrker motionen 465. Detta är anmärkningsvärt då så gott som alla remissinstanserna dokumenterat ett behov av att resurser i en helt annan omfattning än vad som i dag föreligger ställs till förfogande. I utskottets skrivning heter det att utskottet anser att riksdagens uttalande år 1971, att det föreligger behov av ytterligare undersökningar rörande olika smärtlindringsmetoders effektivitet och risker för moder och barn, fortfarande äger giltighet. I utskottets skrivning påtalas också att många läkare i ansvarig ställning anser sig sakna tillräckligt vetenskapligt underlag för en säker bedömning av riskerna i samband med kvalificerade former av smärtlindring och att detta i sin tur lett till att riksdagens beslut från 1971 inte gett önskat resultat. Till sist anför utskottet att det är ofrånkomligt att resurser för forskning kring smärtlindring bör avvägas mot resurser för andra forskningsområden och vill inte förorda att riksdagen prioriterar denna forskningsuppgift före andra forskningsuppgifter.

Tillåt mig tycka att det är litet av en antiklimax i utskottets skrivning och då framför allt mot bakgrund av vad remissinstanserna anför. Om riksdagens beslut från 1971 var allvarligt menat, och det har jag väl ingen anledning att betvivla, så borde riksdagen efter vad remissinstanserna vitsordat och klart deklarerat, nämligen att otillräckliga forskningsresurser föreligger, ta konsekvenserna av 1971 års beslut och tillse att beslutet följs upp i praktisk handling. Reella möjligheter måste ges till

Onsdagen den
20 november 1974

*Forskning om
smärtlindring vid
förlossning*

en intensifierad forskning för att få fram effektiva och säkra metoder för smärtlindring vid förlossning.

Det finns två att-satser i motionen 465. I den ena krävs att resurser ställs till förfogande för forskning kring smärtlindring vid förlossning. I den andra krävs resurser för att bedriva särskild smärtforskning.

I fråga om särskild smärtforskning anför utskottet att sådan forskning redan bedrivs vid teoretiska institutioner för fysiologi och neurofysiologi. Detta är riktigt, men vad som avsetts i motionen är att ge möjligheter till en samlad smärtforskning. I dag bedriver man på skilda institutioner och inom skilda ämnesområden var för sig smärtforskning. Vad som bör tillskapas är ett forum där en samlad smärtforskning kan bedrivas och för vilken särskilda resurser ges.

Tillåt mig, herr talman, deklarerat att min avsikt med denna motion är att försöka göra det lättare att föda barn i Sverige.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande nr 34.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! I den motion som fru Lantz hänvisar till och som utskottet behandlat yrkas för det första att resurser ställs till förfogande för forskning kring smärtlindring vid förlossning. Sådana resurser finns redan, och följaktligen är det motionsyrkandet ett slag i luften. För det andra yrkas att särskild smärtforskning skall bedrivas. Sådan bedrivs redan, och följaktligen är även den delen av motionsyrkandet ett slag i luften.

Nu har utskottet ändå gått in på en mera seriös behandling av denna motion än motionens att-satser rimligen motiverar. När det gäller dessa problems vidd och betydelse kan jag utan några inskränkningar dela den uppfattning som fru Lantz har gjort sig till tolk för. Hon har gjort uttalanden som rätt väl stämmer med vad riksdagen tidigare har sagt. Men för att undvika alla missförstånd vill jag säga att betydande forskning förekommer på båda de områden som vpk-motionen tar upp.

Sedan är det självfallet så att de flesta forskare vid universiteten och andra institutioner tycker att deras resurser är otillräckliga. På vilket ämnesområde som helst vid institutionerna där vi går ut och frågar om resurserna är tillräckliga, så svarar man att det vore värdefullt att få större resurser till forskningen. Det är säkerligen en riktig bedömning. Det kommer alltid att behövas mycket pengar, och det kommer alltid att föreligga en sådan situation att man kan säga att det vore bra om vi hade ännu mera. Det är i detta läge, herr talman, som vi i dag behandlar denna fråga.

Fru Lantz har i sin reservation anförat att utskottet bort förklara att de resurser som nu finns i högre grad än hittills skall överföras just till dessa forskningsområden. Det skulle betyda att vi tog bort pengar

från andra forskningsområden, och det kan naturligtvis utbildningsutskottet i detta läge inte be riksdagen göra. Om fru Lantz anser att vi skulle anvisa mera pengar borde hon ha yrkat på det, men det har hon inte gjort. Det var fritt fram att göra det när vi i våras anvisade medel till forskningsråden och universiteten. Vi har nu för det innevarande budgetåret anvisat pengar till universiteten, till forskningsråden och till andra institutioner. Att vi inom de ramarna nu skulle omfördela medel är inte möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är ju skönt att herr Alemyr och jag är överens i princip, men det är ingen mening med att uttala sin goda vilja om man inte är beredd att i praktisk handling ta konsekvenserna av det man säger. Det är självklart att en utbyggd förlossningsvård med möjligheter till en kvalificerad smärtlindring och den forskning som med nödvändighet måste föregå en fullgod förlossningsvård är resurskrävande. Frågan om smärtlindring och allt vad som hör dit är för mig och mitt parti en prioriteringsfråga. Därmed inte sagt att resurser skall omfördelas från andra lika angelägna forskningsobjekt.

Frågan varifrån man skall ta pengarna anmäler sig osökt. Härvidlag finns det olika möjligheter. Det finns t. ex. remissinstanser som förordat en ändrad fördelning i vad gäller anslagsmedel.

Lunds universitet säger bl. a.: "För att tillfredsställa de enligt fakultetens åsikt berättigade krav på förbättrad förlossningsanestesi som med kraft framförts av allmänheten genom massmedia och av folkets representanter genom ovannämnda riksdagsmotion, fordras en ändrad fördelning av anslagsmedel och en ändrad prioritering av nya läkartjänster."

Statens medicinska forskningsråd anför: "För att en brett lagd forskning skall möjliggöras anser rådet att det för detta ändamål måste tillskapas särskilda anslag till forskningsläkartjänster."

En möjlighet är, menar jag, att nya utökade resurser tillförs sjukvårdsforskningen och att därvidlag forskning om smärtlindring vid förlossning starkt prioriteras i den interna resursfördelningen. En annan möjlighet är att omfördela forskningsresurser från helt andra forskningsområden till forskningen kring smärtlindring. Jag tänker då närmast på militärforskningen, som har i det närmaste fyra gånger så stora resurser som hela den medicinska forskningen enligt uppgift från forskningsberedningen.

I socialstyrelsens petita för 1975/76 sägs: "Ökad uppmärksamhet har efter riksdagsbeslut 1971 ägnats frågan om smärtlindring vid förlossning. I samband därmed har det framstått som angeläget att ytterligare stödja den mödraundervisning som bedrivs vid mödravårdscentralerna." Något ytterligare uttalande om smärtlindring vid förlossning förekommer inte i socialstyrelsens petita för 1975/76. Resurser för avancerade smärtlindringsmetoder omnämns sålunda inte i petitan. Detta kan synas märkligt

Onsdagen den
20 november 1974

*Forskning om
smärtlindring vid
förlossning*

eftersom socialstyrelsen pekat på det viktiga i att öka och förstärka forskningen på detta område.

Bl. a. mot bakgrund av socialstyrelsens petita anser jag det mycket viktigt att riksdagen ger en viljeyttring till känna och uttalar krav på att resurser i tillräcklig utsträckning ställs till förfogande och gör detta genom att bifalla motionen 465 genom att stödja reservationen till utbildningsutskottets betänkande.

Jag visste när jag skrev den här motionen att de resurser som ställs till förfogande var otillräckliga. Efter genomgång av remissutlåtandena har jag fått klart för mig hur ofantligt stor bristen på resurser är på detta område. Jag kan här inte precisera ett exakt resursbehov, men jag skulle önska att riksdagen ville ge till känna en viljeyttring för att resurser ställs till förfogande i tillräcklig omfattning.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Fru Lantz har, vilket naturligtvis är taktiskt tillämpligt, valt att citera de delar av remissvaren som ger stöd för påståendet att resurserna är otillräckliga. Man kan i det digra remissmaterialet läsa ut också andra påpekanden som talar om i vilken utomordentligt betydande utsträckning forskning på dessa områden redan förekommer. De av riksdagens ledamöter som är intresserade av det här kan mycket lätt få del av de remissvar som har inkommit.

Det är sant att ett av universiteten sagt att man skulle kunna omfördela forskningsresurser. Ett universitet är skyldigt att framföra de synpunkterna till universitetskanslersämbetet i vanlig ordning när det lämnar in sina petita. Det är omöjligt för riksdagen att i efterhand göra omfördelningar med hänsyn bl. a. till alla de tjänster som finns ut i universitetsorganisationen, vilka man inte bara med ett penndrag så här en eftermiddag i riksdagen kan ändra. Detta är en mycket mer komplicerad problematik än vad fru Lantz över huvud taget föreställer sig.

Jag vill inte, herr talman, gå in på det som fru Lantz kallar militärforskningen. Om två veckor kommer vi troligen tillbaka till den här frågan, för det finns en annan kommunistmotion som hävdar att det är militärforskningen som styr hela forskningspolitiken i landet. Det yrkandet bör vi ha överläggning om när det kommer på riksdagens bord. Jag avstår från att gå in på den diskussionen i dag och konstaterar åter att utskottet inte velat förorda omprioriteringar inom beviljade anslagsramar.

Herr talman! Jag upprepar min hemställan om bifall till utbildningsutskottets förslag.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är att beklaga att kammarens ledamöter inte tidigare fått ta del av den omfattande remissomgång som den här motionen blivit föremål för. Då kunde de själva bedömt hur oerhört stort behovet av ökade resurser är på det här området.

Det finns i ett av remissyttrandena som kommer från Uppsala universitet en skisserad organisation som är tänkbar när det gäller forskningen. Enligt detta yttrande skulle de samlade personal- och utrustningskostnaderna för en väl fungerande prenatal forskningsenhet speciellt inriktad på smärtlindring vid förlösning kunna uppskattas till 700 000 à 800 000 kronor per år. Man skulle alltså, om man inrättade tre centra i landet, komma upp till 2,5 miljoner kronor. Mot det skall ställas de 200 000 kronor som Riksbankens jubileumsfond bidrar med i detta avseende.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag vill bara meddela att remissvaren i den här frågan varit tillgängliga sedan juni månad för de intresserade ledamöterna av kammaren.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 34 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 302
Nej - 20
Avstår - 2

§ 23 Lantbruksnämndernas verksamhet, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 41 i anledning av motioner angående vissa frågor rörande lantbruksnämndernas verksamhet, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:125 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga (punkten 5), hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en översyn gjordes av lantbruksnämndernas verksamhet i syfte att finna former för

Onsdagen den
20 november 1974

Lantbruksnämndernas verksamhet, m. m.

ett ökat demokratiskt inflytande i nämnderna i enlighet med vad som angetts i motionen,

1974:813 av herr Johansson i Holmgården m. fl. (c, m) vari hemställts att riksdagen skulle besluta att nuvarande ordning för utseende av ortsombud skulle ändras i enlighet med vad som anförs i motionen,

1974:1103 av herr Håkansson i Rönneberga m. fl. (c, m) samt 1974:1467 av herr Josefson m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen beslutade anhålla hos Kungl. Maj:t om att bidrag till miljövårdande åtgärder inom jordbruket fick utgå med upp till 50 % av investeringskostnaden för den del som understeg 20 000 kr.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. lämna motionerna 1974:125, yrkande 5, och 1974:813 utan åtgärd,
2. i anledning av motionen 1974:1467 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om tillfälligt förhöjda bidrag till miljövårdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårdsföretag,
3. lämna motionen 1974:1103 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Borrby (c) och Jonasson (c), fru Olsson i Helsingborg (c) samt herrar Johansson i Holmgården (c), Andersson i Ljung (m) och Enlund (fp) som ansett att utskottet under l bort hemställa,

att riksdagen skulle som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av motionerna 1974:125, yrkande 5, och 1974:813.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 41 behandlar fyra motioner. I fråga om två av dessa är utskottets ledamöter eniga, det gäller motionerna 1103 och 1467. Däremot är vi inte eniga beträffande motionen 125, yrkande 5, och motionen 813.

I motionen 125, yrkande 5, hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en översyn görs av lantbruksnämndernas verksamhet i syfte att finna former för ett ökat demokratiskt inflytande i nämnderna. I motionen 813 hemställs att riksdagen måtte besluta att nuvarande ordning för utseende av ortsombud skall ändras. Utskottsmajoriteten har avstyrkt dessa yrkanden.

I reservationen vill vi reservera framhålla vikten av förbättrade kontaktvägar mellan lantbruksnämnderna och den berörda jordbruksbefolkningen. Vi vill också peka på behovet av ökat lokalt inflytande i nämndernas verksamhet. Det beslut som lantbruksnämnderna fattar kan vara betydelsefullt inte bara för den sökande, utan även för övriga i bygden som det berör.

Enligt vår uppfattning är det i högsta grad angeläget att bygdens folks synpunkter kommer fram. Det sker inom övriga delar av vårt samhällsliv.

Onsdagen den
20 november 1974

*Lantbruksnämndernas verksamhet,
m. m.*

En ökad demokrati är med andra ord nödvändig här liksom på alla andra områden.

Jag skall klart säga ifrån att jag inte är nöjd med de direktiv lantbruksnämnderna arbetar efter, men det var en politisk fråga där majoriteten beslutade mot våra åsikter och förslag. Det gäller stödet till deltidjordbruk, kombinationsjordbruk, successiv uppbyggnad av jordbruksföretag m. m. Jag anser att lantbruksnämndernas direktiv bör ändras. Då skulle också lantbruksnämndernas arbete uppskattas bättre, och det behövs.

Denna fråga har centern arbetat hårt med, och genom motioner har nu en utredning tillsatts i detta syfte.

Ser vi på dagens situation kan vi konstatera att lantbruksnämnderna behövs när det gäller förvärvsfrågor, långivning till jordbrukare och mycket annat. Skall nämnderna kunna klara sitt uppdrag på bästa sätt, måste de ha jordbrukarnas förtroende. För att komma en bit på vägen mot detta mål behövs en bättre demokrati vid handläggningen av dessa frågor. Större hänsyn måste tas till bygdernas intressen.

Det finns säkert många bra ortsombud här i landet. Men förutom att de skall ha jordbrukarnas förtroende bör de få större möjligheter än för närvarande att framföra sina synpunkter. Det är lämpligt att RLF:s länsorganisation är med när ortsombuden utses. I verkligheten är det kommunstyrelsen som bestämmer vilka som skall vara ombud. Kommunstyrelsen lägger fram förslag för nämnderna, och nämnderna godkänner i regel dessa förslag. Enligt vår mening måste kommunstyrelsen, LRF och lantbruksnämnden samverka för att få fram de bästa ortsombuden.

Herr talman! Lantbruksnämnderna har arbetat sedan 1948, alltså i över 26 år. Det är nu nödvändigt med en översyn av deras arbetsformer för att åstadkomma ett större inflytande för bygderna och en bättre demokrati. Det vore till fördel, inte minst för lantbruksnämndernas möjligheter att arbeta på sikt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Norrby (c) och Carlsson i Vikmanshyttan (c).

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 41 behandlas tre frågor. Den första gäller översyn av lantbruksnämndernas verksamhetsformer, den andra stimulans till ökad lagring av drivmedel ute på gårdarna och den tredje bidrag till miljövårdande åtgärder inom jordbruket.

I de två sistnämnda frågorna är utskottet enigt, men beträffande lantbruksnämndernas verksamhet föreligger en reservation, som stöds av representanterna för centerpartiet och folkpartiet och av den ena av moderata samlingspartiets två företrädare. Det är, herr talman, för att säga några ord om den reservationen som jag har begärt ordet.

Onsdagen den
20 november 1974

*Lantbruksnäm-
dernas verksamhet,
m. m.*

Det finns i det moderna samhället en allmän strävan efter att förbättra de enskilda människornas möjligheter att påverka sin egen situation. Kravet på medinflytande har på senare år blivit allt starkare. Det gäller många samhällsområden: den egna arbetsmiljön, bostädernas utformning och förvaltning. Det gäller föräldrarnas och elevernas inflytande inom skolväsendet.

Inom de områden som jag nu har nämnt pågår en ganska intensiv reformverksamhet, just i syfte att öka den enskilda medborgarens inflytande. Det är mot bakgrunden av denna allmänna utveckling som man får se den kritik som med jämna mellanrum i olika delar av vårt land riktas mot lantbruksnämndernas verksamhet. Man bör nog ha viss förståelse för de lantbrukare som tycker att utvecklingen har gått i motsatt riktning när det gäller jordbrukets rationalisering och den framtida fastighetsbildningen ute i byarna. Man bör förstå den negativa reaktionen hos de lantbrukare som vägras rationaliseringsstöd med den motivering- en, uttalad eller bara anad, att fastigheten i framtiden sannolikt inte skall bestå såsom självständig enhet därför att den inte anses bärkraftig.

Nu skall det kanske ändå sägas att en hel del av denna kritik egentligen inte borde riktas mot lantbruksnämnderna utan snarare mot de bestämmelser som de enligt sina instruktioner måste följa. Herr Jonasson var nyss inne på denna fråga. Detta gäller framför allt bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen och i jordförvärvslagen. Eftersom dessa bestämmelser nu skall ses över av 1972 års jordbruksutredning och av jordförvärvslagsutredningen, har vi i denna debatt inte anledning att syssla med problemen.

Med vårt yrkande i folkpartimotionen vill vi åstadkomma förbättrade kontakter mellan myndigheterna och de människor som berörs av lantbruksnämndernas verksamhet. Vi vill framför allt tillgodose följande två önskemål.

1. Bättre information till samtliga berörda markägare om de rationaliseringsärenden som tas upp i lantbruksnämnderna. Med berörda markägare menar vi då inte bara köpare och säljare i det just aktuella förvärvsärendet utan även de fastighetsägare som indirekt berörs av ärendet. Vi vet allihop att en sammanläggning av två fastigheter i en by kan stoppa utvecklingsmöjligheterna för en eller flera andra.

2. Samtliga berörda markägare skall ha möjlighet att innan beslut fattas till lantbruksnämnden framföra sina synpunkter.

Vi förstår mycket väl att de här önskemålen, om de uppfylls, kan öka arbetsbördan för lantbruksnämnderna. Vi är också medvetna om att konflikter kommer att uppstå även om önskemålen tillgodoses. Men vi bör komma ihåg att människor som vet att beslutsfattarna har fått del av deras synpunkter – läst vad man skrivit eller lyssnat på vad man sagt – känner en viss tillfredsställelse över detta även om önskemålen inte helt kunnat tillgodoses. Det är också möjligt att konfliktsituationer i en del fall skulle kunna undvikas eller dämpas, om lantbruksnämnden närmare utvecklar sina motiveringar för besluten. Man kan väl dessutom

Onsdagen den
20 november 1974

*Lantbruksnämndens verksamhet,
m. m.*

ha den förhoppningen att de ömsesidiga kontakterna skulle leda till bättre och mera välmotiverade beslut.

Det har sagts många gånger förr att lantbruksnämnderna har en grannlaga och svår uppgift, och jag upprepar det gärna. Men just därför är det viktigt att vi utnyttjar alla möjligheter att minska svårigheterna och ta bort anledningarna till missnöje. En översyn av lantbruksnämndernas handläggningsformer enligt önskemålen i reservationen vore ett steg i rätt riktning.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 41.

Herr HÅKANSSON i Rönneberga (c):

Herr talman! I motionen 1103 angående lagerhållning av drivmedel i gårdscisterner framhålles att jordbrukets utveckling inneburit en mycket snabb rationalisering. Antalet sysselsatta i jordbruket har minskat till att för närvarande bara vara ca 4 procent av den yrkesverksamma befolkningen. Detta minskade behov av mänsklig arbetskraft motsvaras av en ökning på mekaniseringens område. Det gäller i första hand användningen av traktorer, skördetröskor m. fl. maskiner. Denna mekaniserings- och rationaliseringsprocess har varit nödvändig, men samtidigt har näringsgrenen i hög grad blivit beroende av tillgången på drivmedel och myndigheternas hantering av denna, vilket inte minst vinterns oljekris vittnar om.

Jordbrukarna har i regel skaffat egna oljetankar för att ha behövliga drivmedel nära till hands, men genomsnittligt sett täcker denna lagring endast cirka två tredjedelar av ett års förbrukning. En utökning av den egna oljereserven med ytterligare tankanläggningar för att säkra driften vid ett eventuellt avbrott i leveransen skulle mera få formen av en beredskapslagring. En sådan reservlagring vid de enskilda gårdarna är en i hög grad vällovlig och önskvärd beredskapsåtgärd. Decentraliseringen till mellan 95 000 och 100 000 olika ställen, relativt väl skyddade i avspärrnings- eller ofärdstider, och leveranserna utförda under normala förhållanden är positivt.

För att stimulera till detta föreslogs i motionen att jordbrukarna skulle själva få disponera dessa lager för egendomens bruk, vilket de inte får enligt nuvarande bestämmelser.

Under oljekrisen måste jordbruk med egen gårdstank söka licens för att utnyttja egna drivmedel. Det borde ha räckt med att avge en deklARATION om den innehavda kvantiteten drivmedel.

Vidare föreslogs i motionen att för att uppmuntra dylik lagerhållning förmånliga bidrag och lånemöjligheter för anskaffande av gårdscisterner skulle tillkomma.

Det är fem remissinstanser som har yttrat sig över denna motion, nämligen lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, Lantbrukarnas riksförbund, bränslenämnden och överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Samtliga har i sina yttranden understrukit det stora värdet med bered-

Onsdagen den
20 november 1974

Lantbruksnämndens verksamhet, m. m.

skapslagring på enskilt initiativ.

Lantbruksstyrelsen omnämner att en omställning till gengasdrift av jordbrukets traktorer m. m. kräver avsevärd tid samt att en för gengasdrift på enklaste sätt ombyggd dieselmotor fortfarande förbrukar en del dieselbränsle för tändfunktionen i motorcyldrarna, uppskattningsvis 10–20 procent av normalförbrukningen.

Statens jordbruksnämnd framhåller att kostnaderna för "förmånliga lån och bidrag" får vägas mot kostnaderna för en ökad lagring i statlig regi.

Lantbrukarnas riksförbund, som till stora delar instämmer i motionen, framför vissa betänkligheter om att en ökad lagring skulle bli dyrbar för jordbruket. Till detta kan anföras att kostnaderna för en gårdscistern kan avskrivas under åren och att drivmedel alltid skall betalas när de inköps. Har man ett större lager så är det ränta på nedlagt kapital som det här gäller. Men möjligheten att ha ett lager som tryggar driften är väl värd en liten ränteutgift.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar framhåller att statsmakterna 1939–1940 beslöt om ett ekonomiskt stöd för dylik lagring, men detta försvärades då genom inskränkningen av importmöjligheterna. Frågan togs ånyo upp 1950 och då beslutades och infördes möjlighet till lån för inköp av gårdscisterner och drivmedelslagring i dessa för 1 1/2 års förbrukning. Lagret skulle disponeras för eget bruk och kunde endast om rikets intresse så oundgängligen krävde tas i anspråk för annat ändamål.

Förhållandena har helt förändrats sedan 1950. Mekaniseringen inom jordbruket är nu total och jordbruket är därför mera beroende av drivmedel.

I några yttranden anförts tvetsamhet i fråga om den fria dispositionsrätten. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar menar emellertid att drivmedelsbehovet hos jordbruket måste tillgodoses med hög prioritet och understryker att man borde gå in för samma regler som man gjorde 1950. Styrelsen framhåller att från beredskapssynpunkt är en lagring av drivmedel i jordbrukets gårdscisterner eftersträvansvärd och tillstyrker att åtgärder av det slag som motionärerna anført övervägs för att stimulera till ökad egen lagerhållning.

Utskottet har inte följt överstyrelsens rekommendation att instämma i motionen. Jag tycker att det är beklagligt att utskottet inte har gjort det. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar måste ju ha möjlighet till en noggrann överblick över just drivmedelsproblematiken.

Mot ett enigt utskott skall jag inte yrka bifall till motionen, men jag förväntar att denna fråga så småningom, såsom utskottet skriver, skall tas upp i ett större sammanhang.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! De föregående talarna har uppehållit sig vid de frågor där utskottet inte har kunnat biträda motionsyrkandena. Den enda punkt som reservanterna kunnat ena sig om gäller lantbruksnämndens verk-

samhet. Jag vill därför, herr talman, i huvudsak hålla mig till den punkten.

Reservanterna har föreslagit dels att en översyn görs av lantbruksnämndernas verksamhet i syfte att finna former för demokratiskt inflytande i nämnderna, dels att formerna för utseende av ortsombud övervägs. Vidare tar de upp frågan om hur ombuden skall kunna medverka i ärendenas handläggning i nämnderna.

Jag vill framhålla att i lantbruksnämnderna i dag ingår lekmannaledamöter. Många av dem är lantbrukare eller på något annat sätt knutna till lantbruk. Vid ärendenas handläggning hörs ortsombuden. I frågor som rör markdispositioner hörs också regelmässigt de direkt berörda lantbrukarna.

Nuvarande förhållanden garanterar alltså på ett tillfredsställande sätt att de av lantbruksnämndernas ställningstagande berörda parterna får möjligheter att göra sina synpunkter gällande.

Jag vill påpeka att för närvarande pågår utredning inom statskontoret om lantbruksnämndernas verksamhet. Även andra utredningar pågår som indirekt berör nämnderna. Något skäl att nu begära särskild utredning finns inte.

Problemen när det gäller formerna för utseende av ortsombud torde kunna lösas genom ökad information till kommunerna från lantbruksnämndernas sida. På så sätt bör lämpliga personer komma att utses till ortsombud.

Jag noterar i detta sammanhang att de borgerliga reservanterna i år intagit en annan ståndpunkt än tidigare i frågan om utseende av ortsombud. I reservationen till jordbruksutskottets betänkande nr 16 år 1973 ifrågasattes om inte kommunerna borde utse ortsombud. Jag konstaterar nu att årets reservanter bara vill ha *ändring* i gällande ordning. Detta visar enligt min mening reservanternas oklara inställning i den här frågan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Herr Hedström var ganska mild när han framförde sina synpunkter. Därför skall jag inte skärpa tonen särskilt mycket, men jag vill ändå bemöta honom på ett par punkter.

Han säger att det nuvarande systemet är helt tillfredsställande. Man kan kanske säga att det fungerar olika på olika platser i vårt land. Lantbruksnämnderna har arbetat sedan den 1 juli 1948, och det kan hända att det många gånger blir slentrian vid behandlingen av sådana här frågor. Det har hänt så kolossalt mycket i fråga om inflytande sedan 1948, herr Hedström, på alla andra områden. Man har fått större möjligheter att påverka frågorna; det kan gälla vägbyggnader och det gäller, vilket herr Enlund var inne på, en hel rad andra frågor i samhällslivet.

Man måste väl ändå också här få ett större inflytande från berörda personer; en opinionsyttring från människor som berörs i det här fallet är absolut nödvändig.

Onsdagen den
20 november 1974

Lantbruksnämndernas verksamhet, m. m.

Man kan konstatera att det har brustit i informationen på många håll och att en bättre upplysning till allmänheten i dessa frågor är nödvändig liksom också att bygdens folk bör få komma till tals i dessa frågor.

Vidare menade herr Hedström att årets reserveranter var inkonsekventa. Men man får väl alltid inrätta sig efter de förändringar som sker.

Det finns ändå en motion, herr Hedström, nr 813 av herr Johansson i Holmgården m. fl., där man hemställer om att nuvarande ordning för utseende av ortsombud skall ändras och förordar att samråd bör ske med LRF:s länsorganisation vid utseendet av ortsombuden. Det är detta motionskrav som föranlett oss att biträda reservationens förslag.

Herr talman! Jag vidhåller yrkandet om bifall till reservationen.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Herr Hedström säger att de nuvarande förhållandena garanterar att berörda parter får komma till tals. Jag kan inte riktigt dela denna belåtenhet. Jag tror säkerligen att lantbruksnämnderna eftersträvar att låta berörda lantbrukare komma till tals, men några garantier härför finns inte med nuvarande handläggningsordning.

Dessutom pekade herr Hedström på den bristande överensstämmelsen mellan de två motioner som ligger till grund för reservationen på en punkt, nämligen formerna för tillsättande av ortsombud. I folkpartimotionen ifrågasätter vi om inte kommunerna i stället för lantbruksnämnderna borde utse ortsombud. Men vi är medvetna om att denna förändring inte skulle vara särskilt revolutionerande, eftersom kommunerna redan enligt nuvarande bestämmelser avger förslag till vem som skall utses och eftersom lantbruksnämnderna ganska sällan avviker från dessa förslag. I princip anser vi det nog ändå riktigast att ortsombuden utses på det lokala planet i stället för att lantbruksnämnderna själva skall välja sina rådgivare. Men denna differens gäller som sagt endast tillsättningsförfarandet. Det väsentliga är att syftet med de båda motionerna är gemensamt, nämligen att dels förbättra kontaktvägarna mellan lantbruksnämnderna och berörd jordbruksbefolkning, dels öka det lokala inflytandet över nämndernas verksamhet.

Vidare nämnde herr Hedström den översyn som statskontoret skall göra. Jag har i dag försökt få reda på vad denna översyn skall avse, men det har inte varit möjligt att få direkt besked på den punkten. Nu har vi väl inte anledning att misstänka att den skulle syfta till att ytterligare stärka lantbruksnämndernas befogenheter på bekostnad av det lokala inflytandet eller på bekostnad av lantbrukarnas möjligheter att göra sin röst hörd, men vi har inte heller några garantier för att den översynen syftar till att tillgodose de önskemål som framförs i reservationen. Därför tycker jag, herr talman, att de önskemålen bör få riksdagens stöd.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall först säga några ord till herr Enlund.

Han förklarar att det inte finns någon garanti för att lantbruksnäm-

dernas beslut fattas i demokratisk ordning. Med anledning härav vill jag uttryckligen framhålla att lantbruksnämnderna är samhällseliga organ och att deras arbetsformer i sig garanterar att alla de synpunkter som behöver iakttagas vid handläggningen också kommer fram.

När det gäller t. ex. markdispositionerna i en by vet jag av egen erfarenhet att lantbruksnämnderna kallar alla berörda i hela byalaget till gemensamt sammanträde och där redovisar dels tillgången på åker och skog, dels vilka aktiva jordbrukare som finns.

Sedan får vederbörande vid nästa sammanträde tillfälle att göra sina synpunkter gällande. Lantbruksnämndens personal noterar noggrant vilka synpunkter som kommer fram vid dessa möten. Därefter kommer förslaget in till lantbruksnämnden och behandlas i vanlig ordning. Så går man ut ytterligare en gång för att höra de berörda parterna. Först därefter upprättas en plan i någon form i syfte att gestalta ett bättre jordbruk i den ort det är fråga om.

När ärendena kommer upp för slutlig handläggning i plenum har ortsombuden regelmässigt hörts – vilket jag sade i mitt tidigare anförande – och deras skriftliga yttrande föredras också. Ortsombuden känner väl till hur det förhåller sig på den aktuella orten, och de synpunkter de lägger på frågorna tillmätts stort värde.

Jag kan därför inte finna något som helst underlag för den bedömning som nu görs, nämligen att det skulle vara mindre demokrati i handläggningen efter den 1 juli 1948 då lantbruksnämnderna, som herr Jonasson nämnde inrättades. Han ville göra gällande att organisationen på lantbrukets område har arbetat så länge att det nu är fråga om att demokratin är i fara. Den bedömningen kan jag icke dela, utan jag anser att om det finns någon institution som hör berörda parter så är det lantbruksnämnderna här i landet.

Jag är väl medveten om att arbetet kan bedrivas på olika sätt i olika bygder. Själv norrbottning känner jag bara till hur det bedrivs där, men tillåt mig, herr talman, påpeka att Norrbotten omfattar en fjärdedel av Sveriges landareal – även om det mesta är fjäll och turistanläggningar.

Jag anser mig ha framfört utskottsmajoritetens mening när jag hävdar att den enda punkt de borgerliga reservanterna har lyckats bli eniga om gäller en översyn av lantbruksnämndernas verksamhet i fråga om utseende av ortsombud. Det är en liten detalj i det stora sammanhanget och den förtjänar inte fler ord.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! I sitt senaste inlägg säger herr Hedström att det finns garantier för att besluten i lantbruksnämnderna fattas i demokratisk ordning. På den punkten har jag inte så mycket att invända.

Men i sitt första inlägg sade herr Hedström, om jag inte hörde fel, att de nuvarande förhållandena garanterar att alla berörda parter får komma till tals när ett ärende föreligger i lantbruksnämnden. Det är på den punkten jag tror att garantierna inte är heltäckande.

Onsdagen den
20 november 1974

*Lantbruksnäm-
dernas verksamhet,
m. m.*

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Då måste jag ställa en fråga: Vilka garantier kräver herr Enlund?

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Dem angav jag i mitt första inlägg. Det gällde för det första att information går ut till alla berörda parter och att man då med berörda parter inte bara menar köpare och säljare utan även andra fastighetsägare i byn som är berörda av beslutet.

För det andra ville jag ha garantier för att var och en som är berörd av ett förvärvsärende skall kunna föra fram sina synpunkter till lantbruksnämnden och vara förvissad om att de verkligen når fram.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Det var just de punkterna jag försökte klargöra i mitt första inlägg, även om jag gjorde det i mycket koncentrerad form. Jag beklagar om inte min framställning har gått fram.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! När herr Hedström talar om att den demokratiska ordningen fungerar tillräckligt väl vill jag gärna upprepa vad jag sade förut, att den tycks fungera olika på olika håll. Ortsombuden kommer inte alla gånger till tals i de olika frågorna på det ingående sätt som de borde få göra.

Därtill kommer att det finns en del ombud som inte är tillräckligt insatta i jordbruksförhållanden och icke äger den kunnsighet, de kontakter och den kännedom om ortens förhållanden som är nödvändiga. Det är ur den synpunkten det kan vara riktigt att man får en bredare förankring när det gäller att utse ordsombud.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Till herr Jonasson vill jag säga att det finns ju, som jag framhöll i mitt första inlägg, alla möjligheter till att frågorna blir belysta på ett allsidigt sätt vid den handläggning som sker. Men om någon synpunkt inte skulle ha kommit fram eller kunnat göras gällande, så finns möjligheten att överklaga lantbruksnämndens beslut till högre instans. Därmed får man också en garanti för att ärendet blir ytterligare prövat.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonasson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 41 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonasson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 165
Nej - 162
Avstår - 1

Fru Fredrikson (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 24 Luftvård

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 42 i anledning av motioner angående luftvård.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:319 av fru Anér m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde 1. att förberedelser vidtogs för ytterligare skärpningar av avgasreningsnormerna för motorfordon, 2. att en utredning gjordes av förutsättningarna för utnyttjande av gas som motorbränsle, 3. att utvecklingsarbetet på nya motortyper, t. ex. elmotorer och hybridmotorer, stimulerades, 4. att ytterligare åtgärder vidtogs i syfte att främja en trafikplanering som tog större hänsyn till miljörisker i form av avgasutsläpp m. m. samt

1974:531 av fru Radesjö m. fl. (s).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. lämna motionen 1974:319, yrkandena 1-3, utan åtgärd.
2. lämna motionen 1974:319, yrkande 4, utan åtgärd,
3. lämna motionen 1974:531 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Borrby (c) och Jonasson (c), fru Anér (fp), herr Wachtmeister i Johannishus (m), fru Fredrikson (c), herr Andersson i Ljung (m) samt fru Andersson i Trollhättan (c)

som ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen skulle i anledning av motionen 1974:319, yrkandena 1-3, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående avgasreningsnormer för bilar, utnyttjande av gas som motorbränsle och utvecklingsarbete på nya motortyper.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det ärende vi nu behandlar – jordbruksutskottets betänkande nr 42 – är ett miljövårdsärende av den sorten som mycket lätt faller under bordet när det börjar bli besvärligt med resurser och pengar. Både i Sverige och USA bestämde man för några år sedan om skärpta avgasnormer för bilar – det är detta det handlar om här i dag. Då låg Sverige något steg efter USA. I folkpartiet motionerade vi då om ytterligare skärpningar, kombinerat med satsningar på andra motortyper som skulle kunna avge mindre avgaser. I USA har man nyligen uppskjutit beslutet om de nya avgasnormerna på grund av energikrisen, och jordbruksutskottet förordar att vi också i Sverige väntar – och bör komma något efter USA – med att skärpa avgasnormerna på grund av osäkerheten om vår energiförsörjning.

I detta läge vill emellertid reservanternas, i anledning av folkpartimotionen 319, att förberedelser snarast kommer till stånd dels för att skärpa avgasnormerna, dels för att samtidigt mera satsa på att lå fram nya motortyper. Vi nämner då särskilt elmotorer och sådana motorer som använder gas som bränsle. Vi anser att det får varken ske här eller på andra områden att energikrisen och råvarukriser över huvud taget tas till anledning att i onödan släppa efter på berättigade miljökrav.

Vi kräver alltså att man skall undersöka förutsättningarna för att utnyttja gas som motorbränsle och att man skall satsa mera på att utveckla nya motortyper, t. ex. el. Det här är inte nya krav, som kammaren vet, men de har bara blivit aktuella för varje år. Jag kan nämna att det för ögonblicket finns inte mindre än nio olika drivkraftssystem för bilar under bearbetning. De har olika nackdelar och fördelar, men åtminstone åtta stycken har den fördelen att de har obetydliga eller inga avgaser. De behöver fortfarande förbättras, men det råder alltså ingen brist på idéer och långt gångna experiment för nya motortyper. Till sådana här nya motortyper behövs det i vissa fall också nya bränsletyper. Där saknas det fortfarande i ganska hög grad en nödvändig samordning.

Vi har nyligen hört att industridepartementet och Volvo arbetar på ett nytt okonventionellt bränsle, nämligen metanol.

Metanol har den fördelen att det kan tillverkas av en rad olika råvaror – olja, kol, oljeskiffer, trä, naturgas eller gas tillverkad på avfall eller jordbruksavfall. Man kan alltså ställa om metanoltillverkningen från den ena energikällan till den andra allteftersom tillgången varierar. Detta är ett exempel på att det kommer fram gamla – eller i det här fallet nygamla – bränslen, som på ett nytt och okonventionellt sätt kan hjälpa oss att klara våra transportproblem och våra avgasproblem. Nackdelarna är i

allmänhet inte så mycket kemiska eller tekniska som organisatoriska. För metanolen t. ex. liksom för gas finns inga distributionsmöjligheter, eftersom bensinen under 50 år totalt dominerat här.

Det tar tid och arbete att göra den organisatoriska omställningen. Därför är det väsentligt att både främja forskningen på dessa nya motor- och bränsletyper och se över vilka organisatoriska åtgärder som kan bli nödvändiga för att kunna använda dem, om vi skall kunna genomföra de skärpta avgasnormer som vi behöver och som vi kräver.

Motionen 319 är en framtidsmotion. Den handlar om hur vi i dag förbereder det energibevarande samhälle som vi ser fram emot och som vi inte skall behöva se på enbart med ovilja utan också med vissa förväntningar. Om tekniken är rätt styrd kan den användas att skapa ett drägligt liv för oss också utan den oljenarkomani, som utmärker industriländerna i dag. Skall vi klara den omställningen utan svåra abstinenssymtom, så är det i dag vi måste aktivt förbereda oss. Och ett av sätten att göra dessa förberedelser är att fördomsfritt och energiskt satsa på lösningen av de tekniska problemen med nya bilmotorer, så att vi kan fastslå och effektivt följa de lägre avgasnormer som måste komma därför att de är nödvändiga för vår miljö och vår hälsa. Transportsätt som inte förgiftar luften är möjliga att få fram, och det är den utvecklingen som reservanterna i utskottet vill påskynda.

Herr talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till den vid jordbruksutskottets betänkande nr 42 fogade reservationen av herr Larsson i Borrbý m. fl.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! I den reservation som fogats till jordbruksutskottets betänkande nr 42 yrkas att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna att utvecklingsarbetet och lagstiftningen kring avgasnormer och användning av alternativa motorbränslen och motortyper bör skärpas för att minska luftföroeningarna. När det gäller skärpningen av avgasnormerna hänvisar reservanterna bl. a. till USA. Det är väl riktigt att man i USA i princip skärpte sina avgasnormer fr. o. m. 1973 års modeller, men sedan har man genom ett beslut nyligen tagit bort vad som tidigare sades om den framtida utvecklingen och skärpningen av avgasnormerna. Och det har man gjort just med hänsyn till energikrisen.

Jag tycker att vi här i Sverige har gått mera realistiskt fram, när vi har förordat en sänkning av avgasnormerna på lång sikt från 1976 års modeller. Det bör vara riktigt att man på det sättet får litet längre tid för att anpassa sig till de normer vi vill ha. Det finns väl ännu inte något direkt beslut om att vi skall skjuta på ikraftträdandet av de nya avgasnormerna, även om det med hänsyn till energikrisen vore bra om vi kunde gå fram på olika alternativa vägar.

Här i Sverige satsar vi också på att skapa ett kontrollsystem som garanterar att de normer vi har verkligen efterlevs, ett system som man arbetar med på Svensk bilprovning under kontroll av naturvårdsverket.

Jag anser det vara viktigare att se till att de normer som finns efterlevs än att utfärda nya normer som man i realiteten inte kan följa.

Reservanterna önskar också en utredning om gas som drivmedel i motorfordon. I det fallet hänvisar utskottet till ett tidigare uttalande av en arbetsgrupp i kommunikationsdepartementet, som konstaterat att en övergång till gasdrift skulle kräva mycket stora kostnader. I de diskussioner som fördes i samband med oljekrisen rörande alternativa bränslen kom gasen, speciellt då naturgas, att spela en viss roll, och förhandlingar pågår för närvarande om import av naturgas. Jag tror därför inte att något speciellt initiativ är nödvändigt från riksdagens sida i denna fråga, speciellt som man i radion häromdagen nämnde – vilket fru Anér också bekräftade – att industridepartementet och bilindustrin hade enats om ett forskningsprojekt kring ett nytt och billigare motorbränsle som också var mer miljövänligt. Från statens sida synes det vara det statliga utvecklingsbolaget som skall driva på utvecklingen i det fallet. Man har alltså redan från statens sida tagit itu med dessa frågor.

Reservanterna begär också att ett snabbare forsknings- och utvecklingsarbete skall bedrivas kring elmotorer, sterlingmotorer och ångdrivna fordon. Men nu pågår det just på detta område ett mycket långt framskridet utvecklingsarbete med statligt stöd. Inom styrelsen för teknisk utveckling finns dessa forskningsprojekt, och där har man parlamentariska inslag i forskningsnämnderna. Där kan alltså riksdagsmännen genom parlamentarikerna och genom de rapporter som STU lämnar följa forskningsarbetet. Jag tror inte att något speciellt initiativ från riksdagen är behövligt på det området, och jag tycker inte heller att reservanternas förslag är realistiskt.

I övrigt kan man säga att arbetet på att få fram mindre bullersamma motorer – som t. ex. trafikbillerutredningen nyligen har föreslagit – kommer att medföra att avgasfrågorna uppmärksammas mera när det gäller motorfordonens utformning. Den trafikplanering ur miljövärdssynpunkt som trafikbillerutredningen föreslagit kommer också att ha positiva effekter för luftvården i våra bostadsområden.

Det har ofta påpekats att arbetet på miljövärdssområdet måste ske i internationell samverkan. Från svensk sida har man hela tiden försökt att pressa på i internationella miljövärdssammanhang. Från de nordiska ländernas sida görs det också stora ansträngningar för att få normerna skärpta internationellt. Nordiska rådet behandlade 1972 bl. a. ett medlemsförslag om luftföreningar och rekommenderade då de nordiska regeringarna att snarast vidta åtgärder för att minska luftföreningarna genom bilavgaser. Åtgärderna skulle främst sättas in på det internationella området. Nordiska rådet har nu också en kommitté som arbetar för att de nordiska länderna skall uppträda gemensamt för att få till stånd en skärpning av bestämmelserna på det internationella området.

Man måste alltså konstatera att reservanterna, på alla de punkter där de önskar ytterligare markeringar, bildligt talat slår in öppna dörrar. Det förs en klar politik för en realistisk sänkning av normerna för bilavgaserna.

Det pågår ett utvecklingsarbete kring nya motorbränslen, och dessa strävanden har tagit ytterligare fart på grund av energikrisens följdverkningar. Det arbetas också – huvudsakligen med statligt stöd – för ytterligare forskning kring och utveckling av miljövänliga motortyper.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört yrkar jag bifall till jordbruksutskottets hemställan på alla punkter och avslag på reservationen i anslutning till punkten 1.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Realistiskt anser jag i detta sammanhang vara att, som reservanterna begär, förbereda den ytterligare skärpning av avgasnormerna som är nödvändig och inte låta den saken flyta med hänvisning till att USA låter den flyta, att vi har en energikris och att trafiksäkerhetsverket fått i uppdrag att träffa avtal om undersökning rörande kontroll av luftföroreningar. Jag tycker inte att det räcker. Jag vidhåller att våra krav på en förberedelse av en skärpning av normerna är realistiska i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 42 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 164

Nej – 164

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr andre vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr andre vice talmannens anmodan herr Larsson i Vänersborg (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl.

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Onsdagen den
20 november 1974

Ändringar av
miljöskyddslagen

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 45 i anledning av motioner angående ändringar av miljöskyddslagen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:326 av herr Strömberg i Botkyrka m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta om en sådan ändring i miljöskyddslagen att tillståndsplikt infördes för byggande av vägar och flygplatser samt

1974:508 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga (yrkande 1), föreslagits att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om omarbetning, precisering och förslag beträffande miljöskyddslagen med en sådan inriktning att ekologiska miljöaspekter beaktades och en objektiv beslutsprocess i miljöärendena eftersträvades med samhällsekonomisk optimering som målsättning.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionen 1974:326 anfört rörande tillståndsprövning enligt miljöskyddslagen i fråga om vägar och flygplatser,
2. lämna motionen 1974:508, yrkande 1, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. vid 1 i utskottets hemställan (tillståndsprövning) av herrar Hedström och Magnusson i Tanum, fru Theorin och fru Lundblad, herrar Wictorsson och Strömberg i Vretstorp samt fru Ohlin (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:326.

2. vid 2 i utskottets hemställan (omarbetning av miljöskyddslagen) av herr Takman (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen skulle i anledning av motionen 1974:508, yrkande 1, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanten i reservationen anfört beträffande översyn och omarbetning av miljöskyddslagen, m. m.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 45 yrkar utskottsmajoriteten att tillståndsplikt skall införas beträffande flygplatser och vägar som kan medföra miljöstörningar av väsentlig betydelse, och så säger majoriteten att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma förprövningsskyldighetens omfattning. I reservationen 1 tar den socialdemokratiska minoriteten avstånd från det förslaget och yrkar avslag på den motion som ligger till grund för utskottsmajoritetens ställningstagande.

Sedan utskottet realbehandlade denna fråga har Kungl. Maj:t i propositionen 166 i år med förslag till ändringar i naturvårdslagen föreslagit att samrådsbestämmelserna i 20 § naturvårdslagen skall skärpas. Sålunda föreslås att samråd med länsstyrelsen blir obligatoriskt innan någon utför arbetsföretag som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Vidare föreslås att regeringen eller efter regeringens bemyndigande länsstyrelsen får befogenhet att föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga om särskilda slag av arbetsföretag. Samrådsbestämmelserna blir tillämpliga också beträffande byggande av vägar och flygplatser. Genom samrådsförfarandet skapas en smidig handläggningsordning som gör det möjligt för länsstyrelsen att ta upp diskussioner i ärenden som bedöms angelägna från naturvårdssynpunkt. Länsstyrelsen har även möjlighet att ge sådana förelägganden som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön.

Härigenom bör de av motionärerna anförda naturvårdsaspekterna bli tillräckligt beaktade. Det kan inte anses praktiskt att vid sidan av denna kontroll från länsstyrelsens sida och den särskilda prövning i övrigt som de här anläggningarna är underkastade också föreskriva obligatorisk förprovning enligt miljöskyddslagen.

Dessa förhållanden var inte bekanta för vare sig utskottsmajoriteten eller reservanterna när vi behandlade ärendet i jordbruksutskottet. Enligt vår uppfattning bör man samordna behandlingen av förslaget om ändringar i naturvårdslagen med de aktuella motionerna. Jag ber därför, herr talman, att få yrka återremiss av detta ärende till jordbruksutskottet för ny beredning. Jag hoppas att vi skall få förståelse för dessa synpunkter så att detta något ovanliga förfarande kan användas i detta ärende.

För den händelse mitt yrkande om återremiss avslås yrkar jag bifall till reservationen 1.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag hade för avsikt att yttra mig över motionen 508, men då här har yrkats återremiss avstår jag från att göra det och går med på att frågan går tillbaka till utskottet. Jag återkommer när frågan på nytt kommer upp i kammaren.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Herr Wictorsson har yrkat återremiss av detta ärende. Som stöd för det yrkandet har herr Wictorsson anført att det i propositionen 166 i år, som handlar om bl. a. ändringar i naturvårdslagen, finns sådana förslag att de förslag som motionen innehåller kommer i ett helt annat läge. Herr Wictorsson torde då avse de ändringar av 20 § som föreslås i propositionen.

Hittills har lagens 20 § haft följande lydelse:

”Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndsvång enligt 18 eller 19 §, komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör, innan företaget utföres, samråd ske med länsstyrelsen.”

Onsdagen den
20 november 1974

*Ändringar av
miljöskyddslagen*

Den föreslagna lydelsen är:

”Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndstvång enligt 18 eller 19 §, komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall, innan företaget utföres, samråd ske med länsstyrelsen.”

Ett ”bör” ändras till ”skall”, och ordet ”landskapsbilden” utbyts mot ”naturmiljön”.

Dessutom görs ett tillägg i den föreslagna lydelsen: ”Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga om särskilda slag av arbetsföretag.”

Om man då undrar vad som menas med ”särskilda slag av arbetsföretag”, kan man på s. 110 i propositionen ta del av en uppräknning av sådana arbetsföretag. Under kantrubriken ”Samrådskyldighet” anges vad naturvårdskommittén anser vara angelägna samrådsföretag, nämligen ”utförande av vägar, större schaktningar, upptagande av ledningsgator, slutavverkning och markberedning genom hyggesplöjning”. Litet längre fram i texten skriver departementschefen att han för egen del vill ”nämna markberedning genom hyggesplöjning”. Det är vad departementschefen nämner!

Motionen 326 handlar om flygplatser och vägar, medan departementschefen i den proposition som herr Wictorsson åberopar talar om hyggesplöjning. På dessa grunder vill alltså herr Wictorsson yrka återremiss.

Herr talman! Jag yrkar att ärendet avgörs i dag, och jag tänker plädera för motionen.

Motionen 326 handlar om hur man bättre än hittills skall tillvarata miljöintressena när man bygger nya vägar och flygplatser.

Majoriteten i utskottet har stött motionen och vill förstärka möjligheterna att tillvarata och bevaka miljöskyddsintressena. Den socialdemokratiska minoriteten tycker att allt är bra som det är och anser att miljöskyddsintressena redan är tillgodosedda i gällande lagstiftning.

Låt oss då se hur gällande lagstiftning fungerar!

En statlig utredning – kallad ULF – lade i mars i år fram förslag om lokalisering av ett inrikesflygfält i Storstockholm till Tullinge/Getaren. I denna utredning diskuterar man sida upp och sida ner – utredningen omfattar 350 sidor – tekniska och ekonomiska aspekter. Noga analyserar man om det eventuellt går att vinna en eller annan minut när man skall åka från Stockholms centrum till det tilltänkta flygfältet. Lika viktigt är om postflyg och fraktflyg kan vinna några minuter eller bli några kronor billigare.

När utredningen så småningom skall motivera varför man föreslår en placering i Tullinge/Getaren så ägnar man tre sidor åt miljöproblemen. Men ekonomi och tekniska frågor om transporter mellan flygfältet och Stockholm får många sidor.

När utredningen jämför olika alternativ väger man investeringar, driftkostnader och transporttider. Men man väger inte miljöfaktorerna, för dem har man helt enkelt inte utrett.

Denna utredning är publicerad 1974. På detta material tvingades kommunen säga ja eller nej till flygfältet. Med detta material som enda källa skulle alla de människor som var berörda av förslaget ta ställning.

Utredningen säger knappast något om miljön. Att det tänkta flygfältet ligger i ett av regionens värdefullaste fritidsområden, att flygplanen vid start och landning skulle flyga över stora bostadsområden och ett av landets största sjukhus talar man inte om. Utredningen har helt enkelt inte behandlat miljöproblemen.

Vi har alltså i dag en situation där en statlig utredning kan föreslå en lokalisering av en flygplats vid Storstockholm utan att man granskat miljöaspekterna. Detta är en helt orimlig situation. Men det är en följd av gällande lagstiftning. Det är den situation som reservanterna vill bevara.

Nu kom viktiga miljöaspekter ändå fram i fallet Tullinge/Getaren, men dessa fakta togs fram av frivilliga krafter. Vore det inte rimligt att den som vill anlägga en flygplats också skall utreda flygplatsens inverkan på miljön? I så fall kunde en bred diskussion underlättas och många missförstånd undvikas.

I fråga om vägar är det lika nödvändigt med en ändring av gällande regler. För en kort tid sedan fick vi höra talas om mycket allvarliga bullerproblem orsakade av genomfartstrafiken i Malmö och Norrköping. Där har kommunerna ålagts mycket kostnadskrävande åtgärder för att skydda människor från trafikbuller. Situationen är betungande för kommunerna men än mer för de invånare som bor vid de bullrande trafiklederna. Den situationen bör vi kunna undvika i framtiden om reglerna ändras.

För bara ett par veckor sedan öppnades en ny Europaväg genom Södertälje. Redan nu kommer klagomål från dem som bor längs den nya vägen. Bullret är så starkt att man anser sig allvarligt störd. Detta är den verklighet som människor upplever hösten 1974.

Felaktig placering av flygfält eller stora vägar kan medföra svåra miljöskador. Men att omlokalisera ett flygfält eller flytta på en väg är svårt – ibland omöjligt. Det rör sig om ekonomiskt tunga investeringar. Därför måste dessa anläggningar hamna rätt från början. Miljöaspekterna måste vägas in i de allra första lokaliseringsundersökningarna. Det är helt nödvändigt att en förprövning sker enligt miljöskyddslagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag skall inte ta upp kammarens tid med någon argumentering i sakfrågan. Jag kan inskränka mig till att i stora delar ansluta mig till de synpunkter som har framförts av herr Strömberg i Botkyrka.

Jag begärde ordet, herr talman, med anledning av herr Wictorssons yrkande om återremiss till utskottet. Herr Wictorsson anser att en förändring har inträffat i och med att regeringen framlagt propositionen 166 med förslag till ändringar i naturvårdslagen. Han tycks mena att

situationen nu är annorlunda. Jag bestrider dock att det finns anledning att fördenskill förändra tidsbehandlingen.

När det gäller det förslag som senare skall läggas på riksdagens bord – ett förslag beträffande vilket vi formellt sett inte vet om det blir antaget – framhåller herr Wictorsson att ett samrådsförfarande skall ske i sådana här ärenden. Jag vill då peka på vad som står i utskottets betänkande om gällande rätt: "Skälet till undantagsbestämmelsen i 6 § ML och till det förhållandet att vägar och flygplatser inte är underkastade tillståndsplikt är att dessa anläggningar underkastas särskild prövning, varvid även anläggningens inverkan på omgivningen beaktas." Skälet till att man i dag underkastar vissa objekt särskild prövning och begagnar ett samrådsförfarande är svårt att ange. Det måste bli fråga om politisk exegetik om man skall finna det.

Att en fråga prövas enligt två olika lagar är ingenting unikt. Det sker redan i dag. Exempelvis när det gäller anläggningar inom industrin förekommer ärenden som prövas såväl enligt miljöskyddslagen som enligt lagen om kontroll av miljöfarliga produkter. I detta fall skulle det enligt herr Wictorssons modell bli en prövning av ett flygfält eller en trafikleds inverkan på naturmiljön, men man skulle inte kunna få en prövning enligt miljöskyddslagen av miljöstörningarna, nämligen bullret och föroreningarna.

Jag kan alltså, herr talman, inte finna några bärande skäl för att riksdagen i dag inte skulle kunna ta ställning till denna fråga. Jag vill tillägga att regeringen vid ganska sen tidpunkt lämnar riksdagen en mängd tunga propositioner, vilket gör att såväl utskottens som riksdagens arbetssituation blir ansträngd. Jordbruksutskottet har en stor proposition – den av herr Wictorsson antydda propositionen 166 – att behandla. Ett återremissförfarande innebär att jordbruksutskottets arbetssituation förvärras och att ärendet kommer att ta även kammarens tid i anspråk ytterligare en gång.

Jag finner således inga sakliga skäl för sammanbindningen mellan naturvårdslag och miljöskyddslag i det avseende som herr Wictorsson menar. Därför, herr talman, yrkar jag avslag på yrkandet om återremiss till jordbruksutskottet.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I och med att jag avstod från att plädera tidigare har jag förverkat min rätt och kan inte göra det nu. Men om återremissyrkandet mot förmodan skulle förkastas av kammaren och frågan alltså avgöras i dag, yrkar jag bifall till reservationen 2 av herr Takman.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Propositioner framställs först beträffande det under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare utredning.

Jag erinrar om att det i § 63 RO stadgas:

”Om ledamot av riksdagen yrkar det och minst en tredjedel av de röstande förena sig om yrkandet, skall frågan dock återförvisas till utskottet för ytterligare utredning.”

Propositioner gavs först på bifall till yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare utredning samt vidare på avslag på återremissyrkandet, och förklarades minst en tredjedel av de röstande ha besvarat den först framställda propositionen med ja. Sedan herr Krönmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller yrkandet om återförvisning av de i jordbruksutskottets betänkande nr 45 upptagna frågorna till utskottet för ytterligare utredning röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Erhåller ja ej minst en tredjedel av de avgivna rösterna har kammaren avslagit återremissyrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades minst en tredjedel av de röstande ha röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare utredning.

§ 26 Meddelande ang. plena

Herr ANDRE VICE TALMANNEN anförde:

Sammanträdet torsdagen den 28 november blir ett arbetsplenum som börjar kl. 11.00.

Vid det bordläggningsplenum som utsatts till fredagen den 29 november kommer ett stort antal interpellationer att besvaras. Nämnda sammanträde börjar därför redan kl. 11.00.

§ 27 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 45 i anledning av motion om lagstiftning mot brandfarliga textilier.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 47 i anledning av motioner i vissa frågor rörande skogsindustrin.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:863 av herrar Nilsson i Växjö (s) och Fagerlund (s) samt

1974:1472 av herr Lorentzon m. fl. (vpk) vari hemställdt

1. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till en samordnad utveckling av skogsnäringsens forskningsarbete i enlighet med vad som i denna motion anförts, och

2. att riksdagen uttalade sig för skogsindustrins överförande i statens ägo, om skogsbolagen skulle ställa sig ovilliga till forskning av här angivet slag.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:863,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1472.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1472 skulle

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till en samordnad utveckling av skogsnäringsens forskningsarbete i enlighet med vad reservanten anført,

b) som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anført i fråga om förstatligande av skogsindustrin.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Svensson i Malmö (vpk).

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Att så här dags få ordet, när kammararen är inställd på att det inte blir något kvällsplenum, innebär att man lätt kan bli anklagad för att dra ut på tiden, men vi har ju haft en hel rad talare före mig här i dag och fler kommer.

Näringsutskottets betänkande nr 47, vilket nu är föremål för riksdagens behandling, tar ställning till motionen 1472, väckt av ledamöter från vänsterpartiet kommunisterna. Motionen är ingen nykomling. Den fråga motionen aktualiserar har ställts inför tidigare riksdagar. Frågan blir dock mer och mer aktuell för varje år som går.

Första gången den var föremål för riksdagsbehandling var år 1966. Motion väcktes på nytt 1967 och återkom 1973; i år är det alltså fjärde gången. Sker inget väsentligt på detta område kommer motionen troligen att bli en s. k. perenn motion.

Redan inledningsvis måste jag visa på bristen i utskottsskrivningen,

där man helt glömt motionen från år 1967 och endast hänvisat till motionerna från år 1966 och 1973. Redan vid 1973 års riksdagsbehandling saknades hänvisning till 1967 års motion i utskottets skrivning. Då jag skrivit samtliga dessa motioner och även stått som första namn på dem vet jag vad jag talar om. Utskottet och dess hjälpredor har tydligen haft alldeles för bråttom. Därmed vill jag inte göra gällande att en påfallande brådska genomsyrar hela utskottsbetänkandet den här gången. Utskottsskrivningen till det problem motionen aktualiserar är denna gång betydligt mer omfattande än vid tidigare års behandling. Utskottsskrivningen i år kan inte jämföras med utskottsskrivningen exempelvis 1966, då statsutskottet avvisade motionen med endast några ord. Men till denna fråga återkommer jag.

Problemen som motionen tar upp grundar sig på det faktum att för endast några decennier sedan närmare hälften av landets exportvärde och valutainkomster kom från de svenska skogarna för att i dag vara nere i knappa fjärdedelen. Trots att exportvärdet av skogsindustriprodukter sedan 1950 ökat från 2,4 miljarder kronor per år till 9 miljarder kronor har dess andel av den totala exporten minskat från 42 procent till endast 22 procent. Detta förhållande är rätt anmärkningsvärt.

Härtill är att märka att i takt med skogsindustrins stigande virkesbehov skogsbrukets bruttoavverkningar sedan 1950 har ökat från 40 miljoner skogskubikmeter per år till ca 75 miljoner skogskubikmeter i år. En omfattande kalhuggning har blivit följden. Och i dag diskuteras allvarligt huruvida det finns några skogar kvar i det här landet om 10–15 år – detta på grund av en skogsskövling som vi aldrig har skådat maken till tidigare och där skogsbolagens profiter har varit helt avgörande.

Den procentuella andel av landets export som utgörs av skogsindustriprodukter har alltså halverats sedan år 1950. Här inställer sig frågan hur detta har kunnat ske i ett land som gärna vill räkna sig till de mest utvecklade industriländerna i världen. Varför har inte skogsindustrins produkter utvecklats i samma takt som skett inom andra industrier i vårt land, exempelvis inom verkstadsindustrin? Otvivelaktigt förhåller det sig på så sätt att den utvecklade forskning som förekommit inom verkstadsindustrin, och som gett denna industri dess starka produktutveckling under åren, inte alls har förekommit inom skogsindustrin.

Även om det har förekommit forskning inom den svenska skogsindustrin har den inte varit i nivå med utvecklingens krav; den har mest gällt gradvisa förbättringar av redan existerande metoder. Det gemensamma utnyttjandet av forskningsrönen är inte på långt när utbyggt. Man slår svartsjukt vakt om de forskningsresultat som uppnåtts i de egna laboratorierna. Vissa bolag bedriver ingen forskning att tala om alls, utan de bygger hela sin tillverkning på massproduktionen eller andra halvfabrikat.

Redan år 1964 slogs det fast på s. 180 i regeringspropositionen nr 185 om lokaliseringpolitiken:

”En avgörande förutsättning för fortsatt snabb standardstegring är att

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

vårt näringsliv anpassas och utvecklas efter det moderna samhällets krav. Ny teknik, nya produktionsprocesser och nya varor kommer att skapa nya företag och marknader.”

Det slogs fast år 1964, men för den svenska skogsindustrin har detta inte gällt. Nog har det forskats och utvecklats nya metoder, men då har det i stort sett gällt att få fram effektiva skogsavverkningsredskap, som på senare tid slagit ut tiotusentals skogsarbetare och lagt hela byar öde. Det var väl ändå inte detta som regeringen avsåg med sin skrivning i den nyss citerade propositionen av år 1964?

Hur har utvecklingen varit i andra länder då det gäller produkter ur cellulosan? Låt oss ta några exempel. I Norge exempelvis framställs en fjärdedel av världens vanillinbehov. I Amerika framställs som biprodukter skumningsmedel, bl. a. för olje- och cementindustrins behov. Råterpentin exporteras från Sverige till Västtyskland per långtradar. Det kommer sedan tillbaka till Sverige förädlad till ren målarterpentin. Talloljan går exempelvis i dubbla tankbilar varje dag från svenska cellulosafabriker till Norge. I Norge framställs färger, hartser, tvål och såpa av denna svenska tallolja, som alltså senare återkommer till Sverige och försäljs här som förädlade varor.

I vårt grannland Finland ägnas den träkemiska forskningen verkligen stort intresse. Nobelpristagaren professor Arthuri Virtanen, chef och grundare av Biokemiska institutet, har slagit en hel värld med häpnad genom sina forskningsrön. Det gäller forskning för framställning av foder för nötkreatur. I en artikel i Dagens Nyheter har professor Arthuri Virtanen redogjort för att hans forskning visat att både protein och kolhydrater kan fås ur biprodukter från cellulosan. Jag citerar ur artikeln följande:

”Kon kan i en kemisk fabrik i vommen själv framställa det för människorna livsnödvändiga proteinet. Men än märkligare: 30–40 procent av kons foder kan fås från skogen. Kon, denna mänsklighetens stora livsmedelsfabrik, kan för sin produktion av mjölk och kött nyttiggöra en del av cellulosaindustrins avfallsprodukter, de s. k. O-fibrerna, som i både Sverige och Finland utgör stora naturvårdsproblem, då de via fabrikernas avlopp svårt förorenar våra sjöar och vattendrag.”

I Finland där man håller på med dessa intensiva forskningar har man nu på laboratoriestadiet lyckats framställa för människan ätliga, näringsrika varor ur cellulosaens avfallsprodukter. Detta skildrades i ett TV-program från Finland för några månader sedan, återgivet i svensk TV, där man även visade de agerande ätande matvaror framställda ur vad som tidigare varit avfallsprodukter från cellulosan. Sverige ligger långt efter Finland då det gäller den forskning det här är fråga om.

I Sverige utvinns cellulosaindustrin ungefär hälften av virkesmängden i form av papperscellulosa medan den andra hälften efter utvinning av tallolja, råterpentin, alkohol o. d. till 80 procent förbränns i fabrikenas ångcentraler. Och ändå påstår forskare att dessa avfallslutar innehåller utgångsämnen för olika kemiska produkter i sådan mängd, att man räknar

med att kunna ge dem ett marknadsvärde motsvarande mer än dubbla marknadsvärdet för den cellulosa som fortfarande är huvudprodukten inom landets skogsindustri.

I andra länder säger experterna om det svenska tillvägagångssättet att förbränningen av avfallslutarna i cellulosa-fabrikerna är ungefär lika klokt som att elda med dollarsedlar. Men SCA, Mo och Domsjö och de andra stora skogsbolagen inom skogsindustrin tjänar ännu mer på att producera och exportera pappersmassa.

Det förhållandet att exempelvis ligninet inte utnyttjas inom den kemisk-tekniska industrin är en nationalförlust av ofantliga dimensioner.

Men den grundforskning det här är fråga om har cellulosa-bolagen inte velat vara med och finansiera i erforderlig utsträckning. Den har nämligen inte gett de omedelbara och stora profiterna. Den forskningen kostar ju rätt stora pengar. Och alla skall veta att då det gäller profiter är skogsbolagen synnerligen bortskämda i vårt land. Det visar inte minst de senaste årens vinstredovisningar med de s. k. övervinsterna, där skogsbolagen toppar vinstligorna.

Profiterna på den exporterade pappersmassan har varit så stor att den t. o. m. under tidigare år verkat hämmande på pappersframställningen inom landet. Halvfabrikatet – pappersmassan – gav de största profiterna. De härigenom intjänta förmögenheterna har i stor utsträckning exporterats till utlandet – självklart med regeringens goda minne, eftersom de annars inte hade kunnat utföras – för upprättande av fabriker där. Samtidigt lade man ner de fabriker i Ådalen där pengarna var intjänta. Man kunde i stället ha byggt pappersfabriker och satt in nya och större pappersmaskiner i Sverige och framför allt använt pengarna till forskning för att ur cellulosa-ns avfallsprodukter få fram nya konsumtionsvaror.

När vi kommunister redan år 1966 motionerade i den fråga det här gäller var vårt yrkande att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om en utredning om samordning och utveckling av skogs-näringens forskningsarbete. Något dylikt existerade nämligen inte då. Statsutskottet avfärdade motionen med endast några ord. Motionen borde inte föranleda någon riksdagens åtgärd, då statsutskottet vid sin prövning av yrkandet funnit sig sakna tillräckligt underlag för att tillstyrka det-samma. Man hade funnit sig sakna tillräckligt underlag! Det var allt statsutskottet hade att anföra till vår motion år 1966. Om utskottet den gången hade velat se seriöst på frågan hade flera remissinstanser stått till buds. Inga sådana hade dock getts möjligheter att yttra sig.

Professor Börje Stenberg, föreståndare för Träforskningscentrums papperstekniska avdelning och för Tekniska högskolans institution för pappersteknik skulle säkerligen den gången ha gett sin syn på frågan. I tidningen SIA, Skogsindustriarbetareförbundets facktidning, påpekade han bl. a. att det saknas en integrerad branschorganisation för hela skogs-industrin, vilket finns i andra länder, och att forskningssidan saknar en gemensam organisation. Vad man kan kritisera trä- och skogsforskningen för, hävdade professor Stenberg vidare, är att den mest sysslar med grad-

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

visa förbättringar av redan existerande metoder. Däremot saknas det djärva experimenterandet, som kan leda till radikalt nya idéer och produkter.

Men det fanns även andra remissinstanser som utskottet kunde ha vänt sig till, t. ex. Skogsindustriarbetareförbundet, men statsutskottet ansåg att man funnit sig sakna tillräckligt underlag för att tillstyrka motionens yrkande.

Motionen återkom år 1967 – det är den motion som näringsutskottet helt enkelt har glömt bort – med samma yrkande som år 1966. Nu behandlades den av jordbruksutskottet. Det som kan ske efter det att motioner är avstyrkta inträffar nu. Regeringen handlar, varför jordbruksutskottet detta år avstyrker motionen med en hänvisning till att regeringen till samma års riksdag framlagt en proposition nr 51 "med förslag till åtgärder i syfte att ej oväsentligt förstärka och samordna den skogliga forskningen". Det var svar på den motion och det yrkande vi ställt året innan. Något nämnvärt händer givetvis inte – allt blir i stort sett vid det gamla, frånsett den omfattande skogsskövlingen och att tiotusentals arbetare slås ut inom skogsindustrin.

År 1973 återkommer vi med ytterligare motion i samma ämne och med samma yrkande som tidigare. Nu är det näringsutskottet som är ansvarigt för motionens behandling. Utskottsskrivningen till motionen upptar nu närmare två sidor i betänkandet, och det är ett kolossalt framsteg jämfört med den första gången när vi motionerade. Då motiverades avstyrkandet med endast några ord. Utskottet ger motionärerna rätt och säger bl. a.: "Det förhåller sig otvivelaktigt så att forsknings- och utvecklingskostnadernas andel av omsättningen och av förädlingsvärdet för skogsindustrins del är lågt om man jämför med andra kapital- och teknikintensiva branscher och med genomsnittet för all industri." Här kunde näringsutskottet också ha tillagt "med tanke på de övervinster som finns inom skogsnäringen", men det saknas givetvis. Utskottet säger vidare att Svenska träforskningsinstitutet har fått en ny form genom en omorganisation år 1968 och fortsätter:

"Sedan år 1966," – det var alltså när vi första gången motionerade – "då en motion med likartat innehåll behandlades av riksdagen har förutsättningarna för skogsindustrins kollektiva forskning sålunda ändrats väsentligt." Vi kommunister var alltså inte ute i ogjort väder 1966. "Det kan nämnas att flera av institutets projekt avser ligninet, vars utnyttjande för produktiva ändamål särskilt förespråkas av motionärerna." Det tar sig!

Detta var naturligtvis en vänlig skrivning innan utskottet föreslog att motionen skall avslås. Man kan i detta sammanhang fråga utskottet hur en avancerad grundforskning och målsättning skall kunna ge resultat med de ytterligt små medel som skogsbolagen ställer till förfogande.

Efter denna summariska resumé över tidigare motioner i frågan och deras behandling av olika utskott och riksdagens majoritet, är vi så framme vid årets motion. Årets motion har tillförts ytterligare en punkt i hemställan, punkten 2, där det hemställs att riksdagen uttalar sig för

skogsindustrins överförande i statens ägo, om skogsbolagen skulle ställa sig ovilliga till forskning av här angivet slag.

Nu har ju denna ovilja från skogsbolagen varit synnerligen markant under åren som gått och är det även nu. Detta faktum har uppmärksamats av arbetarna inom skogsindustrin, av enskilda fackföreningar inom skogsindustrin och även av Pappersindustriarbetareförbundets kongresser. Vi motionärer är alltså i synnerligen gott sällskap när vi i riksdagsmotion fört fram krav från Pappersindustriarbetareförbundets medlemmar.

Ett statligt övertagande av skogsbolagen har krävts i motioner till två av Svenska pappersindustriarbetareförbundets kongresser. År 1965 motionerades från avdelning 17 i Kramfors till Pappers kongress. Bakgrunden till den motionen var de upprörande förhållanden som varit rådande i många år inom svensk skogsindustri. – De höga vinsterna för bolagen, de låga lönerna för arbetarna, bortrationaliseringen av arbetskraft med en omfattande arbetslöshet som följd, nedläggningen av fabriksenheter och en omfattande export av intjänat kapital i bl. a. Ådalen till utlandet, i detta fall Canada.

I motionen till Pappers kongress säger pappersarbetarna i Kramfors bl. a. följande: "Som bekant har den privata företagsamheten inte kunnat klara folkförsörjningen i Norrland. Exporten från denna del av landet gäller fortfarande i stor utsträckning råvaror och halvfabrikat. De stora profiterna på exempelvis pappersmassa har gjort att de privata bolagen inte ägnat den träkemiska forskningen det intresse som ur samhälls-synpunkt hade varit det fördelaktigaste – –".

Motionärerna från avdelning 17 säger också följande till sin fackliga kongress: "I stället för att avsätta tillräckligt kapital för en vidareutveckling av den norrländska råvaran – skogen, har dessa storbolag gjort sig skyldiga till en omfattande kapitalexport. En avancerad forskning skulle säkerligen skapa nya konsumtionsvaror ur skogen som råvara" – och därmed nya arbetstillfällen.

Kramforsavdelningen hemställde att kongressen måtte besluta att framföra till statsmakterna "att vill de privata skogsbolagen inte inordna sig i de förhållanden som bäst är ägnade att gagna samhället och folket, bör frågan om förstattligande av skogsindustrin ställas på dagordningen."

Efter diskussionen det året på Pappers kongress, som delade Kramforsavdelningens mening, beslöt man att tillstålla regeringen och Landsorganisationen ett uttalande om ett förstattligande av skogsindustrin.

Frågan om en omfattande träkemisk forskning är naturligtvis inte endast ett norrländskt problem utan gäller för skogsindustrin i hela landet.

I år genomförde Pappersindustriarbetareförbundet återigen en kongress. Sällan har en facklig kongress och dess förhandlingar varit så intensivt bevakade av TV, radio och tidningspress. Vad var det då som var så sensationellt och spännande för Rapport, för Aktuellt och allt vad det heter och som orsakade mängder av reportage från kongressen, även i pressen? Jo, följande hade inträffat: Pappersarbetarna i Alfredshem i

Önsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

Ångermanland hade tillställt Pappersindustriarbetareförbundets kongress en motion med hemställan att kongressen skulle besluta uttala som sin mening att den privata skogsindustrin bör övergå i samhällets ägo. Motiveringarna var i stort sett desamma som tidigare under åren framförts av pappers- och massaarbetarna. De överensstämmer också med dem som återfinns i de kommunistiska motioner som väckts här i riksdagen.

Förbundsrådet inom Pappersindustriarbetareförbundet förklarade sig "i allt väsentligt" dela Alfredshems motionens uppfattningar, och förbundsrådets yrkande utmynnade i "att kongressen ger förbundsstyrelsen i uppdrag att arbeta för att en statlig styrning av skogsindustrin kommer till stånd". Kongressen beslöt vidare att hos regeringen "beställa" åtgärder för att, som man uttryckte det, socialisera skogsindustrin – alltså snarare en skärpning av det ursprungliga kravet från pappersarbetarna i Alfredshem.

Om vad som tilldrog sig på Pappersindustriarbetareförbundets kongress i denna fråga har utskottet naturligtvis inte ett ord att säga. Tydligt lever näringsutskottet i ett lufttomt rum. Har näringsutskottet inte märkt att pappers- och massaarbetarna vid sin kongress i somras hade en bestämd viljeyttring i denna fråga? Det var en viljeyttring som står helt i överensstämmelse med yrkandet i den kommunistiska motionen, som näringsutskottet nu yrkar avslag på.

Härtill kan ytterligare läggas beslutet vid Grafiska fackförbundets kongress för en kort tid sedan, där krav restes på ett förstatligande av alla svenska pappersbruk. Det krav vi ställer i motionen är alltså mycket starkt underbyggt ute på det fackliga fältet.

Men bakom de olika fackliga kongressbesluten, bakom uttalanden och motioner från fackföreningar och bakom vänsterpartiet kommunisternas motioner i riksdagen ligger ju det faktum att dessa skogsbolag bildligt talat säljer fäderneslandet bit för bit. Kvar blir endast kalhyggen och ödebygder. Det har ju sagts att storfinansen har inget fosterland – det är bara plånboken och pengarna som är avgörande. Man tänker inte på de tiotusentals människor som bor i dessa trakter och som gjorts arbetslösa. Men dessa skogsbolag kan handla så, för de nöjer sig endast med de stora och snabba profiterna. Skogsbolagen är som bekant de som gjort de största rekordvinsterna men som avsätter de minsta beloppen till forskning och utveckling för att skapa nya arbetstillfällen.

Efter vad som skett och i anslutning till den situation som råder på de områden det här är fråga om avfärdar näringsutskottet vår motion med att anföra att det enligt utskottets mening inte finns någon anledning – märk väl: inte *någon* – anledning för riksdagen att enligt motionen uttala sig för ett förstatligande av skogsindustrin.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Herr Lorentzon började sitt anförande med att säga att han skulle vara kortfattad och koncentrerad när han kommenterade vpk-motionen, men jag tror att herr Lorentzon faktiskt överskred den tid han anmält sig för. Detta är dock ingen förebråelse från min sida, ty ett viktigt ärende skall inte diskuteras under tidspress. Och detta är ett viktigt ärende, därom råder det inga som helst tvivel.

Bakgrunden känner vi väl, och vi tecknar den på samma sätt oberoende av om teckningen sker i en vpk-motion eller i ett betänkande från näringsutskottet. Vi är medvetna om de bekymmer som det har inneburit för skogslänen att sysselsättningen har minskat genom kraftig rationalisering både inom skogsbruket och inom skogsindustrin. De arbetsplatser som har fallit bort genom den rationaliseringen har inte kunnat kompenseras av ett utbud av nya arbetsplatser. På den punkten råder det alltså inga som helst meningsskiljaktigheter.

Graden av engagemang för att råda bot på dessa bekymmer ökar naturligtvis om man dagligen upplever dem genom att själv vara invånare i dessa skogslän eller om man på annat sätt har nära anknytning till dem som på egen nacke känner bekymren. Det är givetvis inte någon tillfällighet att vi i fjol hade motionärer från norra Kopparberg som ville att skogsbruket skulle integreras framåt genom nya skogsindustrier, eller att vi vid olika tillfällen haft att behandla motioner från Norrlandslänen, framburna av företrädare för dessa län, vilka önskat inte bara att skogsbruket skulle integreras framåt i ökad skogsindustri utan också att skogsindustrierna skulle integreras framåt genom vidareförädling av skogsprodukter.

Så långt vill jag påstå att vi alla är ense. Sedan är det kanske så att man på vissa håll är benägen att reducera de svårigheter som är förknippade med att realisera önskemålen. I fjol talade herr Svensson i Malmö för vpk:s synpunkter och sade faktiskt då i sin reservation: "Åtgärder av det slag som motionärerna förordar är givetvis inte utan sina problem." Någon motsvarande deklaration har inte avlämnats i år, vare sig i skriftlig form eller – såvitt jag hörde – i herr Lorentzons muntliga utläggning i dag. Men nog tycker jag att det vore befogat att erkänna att det faktiskt föreligger en rad svårigheter som man inte utan vidare kan bortse från.

Det krävs en noggrannare analys av det faktiska läget för att klarlägga vem som är skyldig till svårigheterna och hur de skall kunna avhjälpas på ett rimligt sätt. Där tycker jag att man i vpk-framställningen gör sig skyldig till en rad misstag. Man talar om den bristande expansionsviljan hos skogsindustrierna och söker bevisa att sådan föreligger genom att jämföra den produktion som skogsindustrin står för i dag med den andel i den totala produktionen som man noterade för fem eller tio år sedan eller vad man nu jämför med. Det är väl ett äventyrligt resonemang. Om avståndet ökar mellan vad som produceras i en industrigren och i andra industrigrenar, så behöver det ju inte innebära att man har misskött sig i den gren som sackat efter. Det kan i stället vara så att man

Nr 125

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

har skött sig mycket bra i de grenar som drar ifrån – och det har vi väl anledning att objektivt konstatera att man gjort t. ex. inom vår mycket dynamiska och mycket expansiva verkstadsindustri. Att annan industri ökar sin relativa andel innebär med nödvändighet att skogsindustrins relativa andel minskar.

Man får inte heller glömma de faktiska förutsättningar som föreligger. Det är förvånande att vpk-alesmännen glömmet bort dem när de talar om den "rovdrift" som skogsindustrierna gjort sig skyldiga till. De menar med andra ord att för mycket har tagits ut ur de svenska skogarna. Det är mycket möjligt att så är fallet – jag tycker jag har läst mig till att det påståendet kan vara riktigt. Men då är det rätt märkligt att man samtidigt förebrår skogsindustrin att den inte expanderat kraftigare. Basen för dess expansion är ju till sist uttaget ur skogarna. Att det lokalt kan växla vet vi innerligt väl. Jag nämnde dem som i fjol talade för norra Kopparberg. De kom med sifferuppgifter på ett ganska uppseendeväckande underutttag i skogarna. Att skogsindustrin skulle ha vanskött sig kan alltså inte beläggas på det sättet.

Nu siktar motionärerna speciellt till utveckling av nya produkter och säger att en sådan skulle kunna komma till stånd med hjälp av ökade forskningsinsatser. Det är så riktigt. Där har vi väl alla att förebrå oss att vi, trots medvetandet om den rationalisering som måste komma till stånd inom skogsindustrin, inte i tid vidtog tillräckliga åtgärder för att skapa nya arbetsuppgifter. Men inte heller den förebråelsen kan direkt riktas mot skogsindustrin. Det är ju faktiskt inte så att skogsindustrins produkter inte tas till nytta här i landet. Av herr Lorentzons framställning kunde man få intrycket att vi helt saknar den teknik och det intresse som för skogsindustrins produkter vidare i förädlingskedjan. Så är det faktiskt inte. Däremot är det så att i och med att sågat virke tas i anspråk för t. ex. dörrframställning och småhusproduktion, redovisas statistiskt den produktionen inte längre inom skogsindustrin utan inom byggnads-materialindustrin eller småhusindustrin. Är det så att det körs tankvagnar från olika skogsindustriella anläggningar ned genom landet till andra fabriker så noteras de vidareförädlade produkterna som nyttigheter som skapas inom den kemiska industrins framställningsområde. Om papperet går vidare till förpackningsindustrin redovisas det statistiskt i nya kolumner. Så bortkomna är vi faktiskt inte här i landet att vi utan vidare avhänder oss värdefulla produkter.

Det är för resten förvånande att herr Lorentzon, som tillhör ett parti som i alla sammanhang brukar tala om det hårda profitänkandet i det enskilda näringslivet, menar att man inom skogsindustrin betar sig som om man eldade med dollarsedlar och att man i vattendragen släpper ut sådant som man på räntabelt sätt skulle kunna ta till vara inom landet.

Det är väl så, herr Lorentzon, att man för att kunna fullgöra en dyrbar forskning måste ha tillgång till de pengar sådan kostar. Där tecknar herr Lorentzon en, jag höll på att säga grundfalsk, men låt oss använda det vackrare uttrycket en i grunden felaktig, bild av t. ex. massaindustrins

villkor. Han talar om massaindustrin som om den hade varit oerhört profitabel åren igenom. Det riktiga förhållandet är att skogsindustrierna är typiskt cykliska. De har en mycket utpräglad kurva. Vinsterna stiger vid vissa tillfällen och sjunker vid andra tillfällen.

Det gångna verksamhetsåret och det som vi nu är inne i – 1974/75 – är mycket vinstgivande år för skogsindustrierna, men de år som dessförinnan redovisats var sannerligen icke något som de som arbetade inom dessa industrier kunde vara tacksamma för. Om kurserna på aktier får vara en värdemätare på detta, kan det noteras att de för sådana företag som Cellulosa eller Mo och Domsjö sjönk till ungefär en tredjedel av vad de noterades för under den föregående toppnoteringen. Nu har de stigit på nytt, för att i dag återigen noteras försiktigare, eftersom man är medveten om att de feta åren kommer att följas av magrare år. De vinster – även kallade övervinster på somliga håll – som noteras av dessa företag borde få användas i lugn och ro för företagets konsolidering, erforderlig för den tryggade sysselsättningen inom dessa företag och erforderlig för den forskningsverksamhet som bör bedrivas där.

I medvetande om att skogsindustriföretagen inte alltid kan kontinuerligt finansiera den forskning och utveckling som är önskvärd har staten i rätt stor utsträckning gått in. Vi har Träforskningsinstitutet, och att nedvärdera dess insats tror jag vore orätt. Vi har också andra tillskott från det allmännas sida till den forskning som har bedömts vara riktig och erforderlig.

Nu sade herr Lorentzon att som något nytt i årets motion framförs kravet på ett förstatligande av skogsindustrin. Jag tillhör en meningstriktning som anser att detta är en lösning som inte fungerar vare sig i alla fall eller i de flesta fall. Ser jag på hur staten, som redan tidigare varit ganska kraftigt engagerad både i skogsbruk och i skogsindustri, har agerat, kan jag inte finna något skäl till att tro att ett utvidgat förstatligande skulle lösa de svårigheter som jag inledningsvis menade att vi alla är medvetna om och som alla så långt det är möjligt söker bemästra.

I talarstolen i det gamla riksdagshuset brukade riksdagsmannen Hagnell – välkänd näringspolitiker inom det socialdemokratiska partiet och numera landshövding i ett skogslän – påpeka hur den hårda rationaliseringen tillämpats inte minst på den statliga sidan och att den inneburit friställande av så och så många som tidigare varit anställda i den statliga verksamheten. Han brukade tillfoga att det var felaktigt att staten inte i god tid hade sört för nya jobb som skulle ha kunnat ge de bortrationaliserade möjligheter att i sin hemtrakt fortsätta en meningsfylld verksamhet.

En annan förebräelse som herr Lorentzon riktade mot den enskilda industrin är att man för verksamhet utomlands exporterat kapital osv. – givetvis med myndigheternas goda minne, var han dock vänlig att tillägga, så att ingen skulle tro att detta hade varit någon sorts smusslande. Ja, det har man gjort, men också ASSI har skaffat sig betydelsefulla stödjepunkter i Tyskland genom att där köpa sig in. Använder jag nu

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

uttrycket stödjepunkt, är det en erinran om att utlandsetableringar ofta är en förutsättning för att man framgångsrikt skall kunna fortsätta den tillverkning och den aktivitet som man redan har i sitt eget land och som i många fall ter sig än angelägnare, om man siktar till att utvidga aktiviteten här hemma.

Herr talman! Detta var vad jag hade att säga som bakgrund till mitt yrkande om bifall till näringsutskottets hemställan på de punkter som innehålles i utskottets betänkande nr 47. Karaktären och värdet av detta utlåtande, som sattes ganska lågt av herr Lorentzon, skall jag inte kommentera ytterligare. Jag menar att situationen har redovisats och att man kanske inte har varit nödsakad att ta med i utlåtandet sådant som herr Lorentzon tog upp i sitt anförande. Han betecknade det som allmänt bekant och mycket uppmärksammat i massmedia, liggande nära i tiden osv. Det innebär väl, herr Lorentzon, att kammarens ledamöter är väl informerade om detta och genom ytterligare tryck här i riksdagen inte skulle behöva få en förnyad erinran. Jag tror att man har dessa förhållanden så klara för sig att man också utan ytterligare pekpinna från utskottets sida kan fatta de riktiga besluten.

I detta anförande instämde herrar Hovhammar (m) och Johansson i Vrångebäck (m).

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det tal som herr Regnéll höll går bra att framföra i riksdagen, men jag tror knappast att det hade accepterats av människorna i Ådalen som på sina bara ryggar har känt piskan från skogsbolagen när de har drivits ut från fabrikena då nedläggningarna har varit ett faktum.

Låt mig anföra ett citat från Skogsindustriarbetareförbundets årsberättelse – det är fråga om de problem som vi diskuterar här:

”Värst drabbas, som så många gånger tidigare, Västernorrlands län och i synnerhet Ådalen genom SCA:s nedläggning av Kramfors Sulfitfabrik och avskedandena i Fagervik och Matfors. Därmed har SCA under den senaste åttaårsperioden lagt ned sex arbetsplatser och ställt över 900 människor utan arbete i Ådalen. SCA har därigenom helt utblottat bygden på sysselsättningstillfällen, och detta har kunnat ske utan kostnad för företaget. Tvärtom har företaget ytterligare försämrat läget för Ådalen genom att åren 1965–1967 tvinga kommun och stat att satsa ca 125 miljoner kronor som förberedelse till ett pappersbruk, som skulle uppföras i Kramfors. Utan hänsyn till dessa investeringar ändrade SCA planerna och uppförde i stället en wellpappfabrik i Järfälla.”

Vilket skoj kan inte SCA:s bolagsstyrelse bedriva med en hel befolkning! Nej, herr Regnéll, ett dylikt tal skulle inte gå i Ådalen.

SCA sorterar ju under en av landets större banker. Man avskedar folk i Ådalen. Det kan vara yngre människor. Man tar ingen hänsyn till om

de får arbete eller ej, utan då får samhället träda in. De yrkesutbildas, och sedan tar SCA – eller banken som äger bolaget – på sina metallfabriker söderut hand om denna arbetskraft som man tidigare har givit sparken i Ådalen. Man får den alltså gratis utbildad till sina fabriker söderut.

Vad gjorde man när man hade inhöstat de stora vinsterna i Ådalen för några år sedan? Man skeppade över till Canada 65 miljoner kronor som man sedan sade egentligen var bortkastade. Men varför, herr Regnéll, kunde inte dessa pengar ha investerats i Ådalen? Det var ändå befolkningen där som genom sitt arbete hade skapat dessa värden! Nej, herr Regnéll, att försvara storfinsans i detta avseende ställer sig synnerligen svårt.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lorentzon kommenterade mitt anförande som så, att det kanske gick an att hålla det här i riksdagen men att man skulle få föga gehör om man framförde dessa synpunkter uppe i Ådalen. Där har människorna, sade herr Lorentzon, på sina ryggar känt piskan från industrierna. Det var, herr Lorentzon, en formulering som faktiskt låg rätt nära en som jag själv använde; jag sade att människorna som bär bekymren på sina egna skuldror – jag tror att jag uttryckte mig så – givetvis känner dem annorlunda än den som inte är på detta sätt personligen engagerad. Det är faktiskt så att vi som riksdagsmän får försöka väga samman synpunkterna från det ena och det andra hållet.

Att lägga ut ersättningsindustrier till trakter där det friställts människor, tidigare verksamma inom skogen och skogsindustrierna, kan innebära att man tar bort arbetstillfällena från dem som tidigare kunnat räkna med sådana. Nya dörrfabriker uppe i Norrland skulle innebära att dörrfabriker på annat håll, som i dag har avsättningssvårigheter, får markerade bekymmer.

De 65 miljoner kronor som Stora Kopparberg satsat i Canada var i stor utsträckning upplånade på den internationella marknaden; det var inga medel som Stora Kopparberg hade i sina kassakistor här hemma. Det är inte heller säkert att de hade stått till förfogande för investeringar i Sverige, om man lånat upp dem i utlandet.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I uttalandena från Pappers' avdelningar och Pappers' kongress sägs det klart och tydligt ifrån att den privata industrin icke har klarat – och inte vill klara – folkförsörjningen inom Norrland och att alltså annat måste till i stället. Därför ställs frågan om att samhället tar hand om denna industri.

När jag hör herr Regnélls tal finner jag att han inte är så bekymrad över denna fråga som direktör Matts Carlgren i företagets personaltidskrift *Insikt*, där han på tre å fyra sidor behandlat denna motion till Pappers' kongress och frågan om förstatligande. Han bad senare fram på höstkanten sin egen branschorganisation om hjälp för att reda ut denna fråga.

Nu måste jag i sanningens namn säga att Mo och Domsjö faktiskt tillhör de företag här i landet som i fråga om forskning håller sig främst. Kritiken kan i större utsträckning riktas mot SCA och andra storbolag, som inte har visat någon som helst hänsyn.

Den rovdrift som nu sker med de svenska skogarna är framför allt orsakad av profiten på pappersmassa. Genom effektiv och avancerad forskning skulle nya produkter ur cellulosa och med skogen som råvara ha kunnat skapas och därmed nya arbetstillfällen. På det sättet sparar man råvaran skogen. Men skall man fortsätta på den linje som man varit inne på i alla dessa år, dvs. att halvfabrikat och t. o. m. rena trävaror skall skickas till utlandet, då bli följderna att tiotusentals arbetare förlorar sina jobb. Detta har pågått under en lång tidsperiod.

De som framför allt är intresserade av detta är de som bor i skogslänen. Det är dem det här gäller.

Ersättningsindustrier till Norrland, säger herr Regnéll, kan betyda att det blir mindre sysselsättning i andra områden. Det behöver det alls inte bli. Vi har ställt frågan om en avancerad forskning som skogsbolagen inte vill vara med om. Denna forskning kan ge nya konsumtionsvaror, nya produkter och därmed nya arbetstillfällen. I övrigt ställer vi från kommunistiskt håll frågan om statliga basindustrier, då storfinansen icke tar ansvaret för folkförsörjningen i Norrland och i skogslänen.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lorentzon återkommer till den märkvärdiga argumentering som förs i motionen och som han begagnade också i sitt första inlägg, nämligen att de privata företagen skulle bedriva en så kortsiktig politik att de – för att använda en liknelse från skogens område – genom baggböleri i skogarna sågar av den gren som de själva sitter på. Ett sådant baggböleri kan man tillåta sig om man kortsiktigt äger någonting. Men så är inte förhållandet med dessa företags marker och egendomar. De sköts ju genom föryngring och nyplantering. Det finns lyckligtvis lagstiftning om detta. Även utan denna lagstiftning föreställer jag mig att företagen med den sakkunskap som finns representerad hos dem på eget initiativ skulle ha sett till att de inte föröder sina egna tillgångar.

Lika märkvärdigt är det att herr Lorentzon tror att man försummar sådan forskning som man bedömer såsom lönsam och framtidsbetonad, att man med andra ord säger nej till hägrande vinster. Att man inte skulle slå vakt om bevarandet av sin egendom och inte sikta till framtida vinster passar dåligt med den bild som vpk annars tecknar av det enskilda företagandet.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Lorentzon anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Forskning och utveckling är betydelsefulla faktorer när det gäller industrins utveckling här i landet. Merparten av den tekniska

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

utvecklingen sker genom landets industrier med utnyttjande av varierande finansieringsvägar. Även staten bedriver en forskning som omfattar kemi-, skogs- och träteknik. Den sker framför allt genom styrelsen för teknisk utveckling, som beviljar anslag till olika institutioner. Just anslaget till forskning inom kemi-, skogs- och träteknik intar tredje platsen bland STU:s anslag. I första hand har anslaget gått till kollektiv forskning, i andra hand till högskolor och universitet men också till enskilda uppfinnare och utvecklingsbolag.

Om man ser på de utvecklingsprojekt som STU medverkar i, finner man att Sverige inte precis är något u-land när det gäller dessa forskningsområden. Beträffande massa- och pappersteknik pågår inom målområdet mät- och reglersteknik ett idéprojekt, en utveckling ur tidigare av STU stödd kunskapsutveckling. Inom målområdet högutbytesmassor pågår för första året ett större utvecklingsprojekt. STU:s satsning på Stiftelsen svensk träforskning belöpte sig under budgetåret till 7,44 miljoner kronor. Vidare pågår tre smärre institutionsprojekt gällande syrgasdelignifiering, tvättning av cellulosafibrer, svartlutsindunstning samt ett under det senaste året upptaget utvecklingsprojekt avseende kontinuerlig blekning.

I fråga om träteknik har STU ett avtal med Stiftelsen svensk träforskning. Insatser görs beträffande bl. a. träskydd, brandskydd av skivmaterial och limträutveckling.

När det gäller kemiteknik – något som är utomordentligt viktigt just för denna bransch – pågår inom målområdet prestationskemikalier ett stort utvecklingsarbete. Man har ett antal idéprojekt med klar industriell inriktning, och i flera fall medverkar STU aktivt för att få fram nya idéprojekt och utveckla tidigare STU-stödda kunskapsutvecklingar.

Utöver stödet till den kollektiva forskningen ger STU anslag till enskilda forskare, och jag kan nämna några av de under året och under det kommande året upptagna forskningsprogrammen: Utredning om mikrobiella processer baserade på träkomponenter samt bi- och avfallsprodukter. Specialutredning om barkforskning. Utredning av utvecklingsmöjligheter för svensk organisk kemisk industri genom forskningsinsatser på speciella områden. Bark- och råvarukomponent i träbaserade skivor. Sågade trävaror, utvecklingstendenser och produktinnovationer. Sammansättningsrapport avseende konkurrenskraft, framtida forsknings- och utvecklingsinsatser. Man håller också på med orienterande studier beträffande förädlade träprodukter och träkonstruktioner.

Jag skulle kunna räkna upp en hel rad forsknings- och utvecklingsprojekt som bl. a. STU medverkar i. Jag vill kanske inte påstå att detta är till fylllest, men jag vill ändå att bilden skall bli litet mera nyanserad när det gäller de insatser som staten gör i det här sammanhanget. Det satsas och det forskas mycket just inom den här berörda branschen.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
20 november 1974

*Vissa frågor
rörande skogsindu-
strin*

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 47 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av det på föredragningslistan återstående ärendet till ett senare sammanträde.

§ 29 Interpellation nr 160 om användning av jordvärmens som energikälla

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖNELL (c), som yttrade:

Herr talman! Världen över pågår en intensiv forskningsverksamhet och annan verksamhet i syfte att finna lösningar för tryggande av den framtida energiförsörjningen. I Sverige har som bekant flera utredningar behandlat detta ämne. Beträffande särskilt förutsättningarna att upptäcka och utnyttja alternativa energikällor har en av dessa utredningar, energiprogramkommittén, gjort omfattande undersökningar och kartlagt förutsättningarna härför samtidigt som ingående bedömningar gjorts av de möjliga forskningsinsatserna inom hela energiområdet.

Den geotermiska energin – jordvärmens – är ett intressant alternativ som energikälla. Den nyss nämnda energiprogramkommittén har inte visat något större intresse för denna energiform. I betänkandet föreslås sålunda endast 400 000 kronor för en treårsperiod för vissa marginella undersökningar i vilka provborrningar inte ingår. Som ledamot i utredningen har jag reserverat mig för en betydligt kraftigare forskningsinsats i syfte att kartlägga den geotermiska energins möjligheter som framtida energikälla i vårt land.

Under senare tid har det framkommit – stick i stäv mot alla tidigare svenska uppgifter – att vissa speciella temperaturmätningar utförts i den

svenska jordskorpan. Bl. a. fick man i Dagens Nyheter nyligen – den 19 november – del av en del fragmentariska uppgifter härrörande från det halvstatliga Oljeprospektering AB (OPAB). Där uppgavs att OPAB bl. a. i Skåne uppmätt en temperatur om 75 grader på 2 500 meters djup.

Om dessa uppgifter är riktiga borde det finnas förutsättningar att tillvarata den geotermiska energin för utnyttjande inom hela landet. Det gäller i första hand en användning av jordvärmen för uppvärmning av byggnader. I Frankrike anger en rapport nyligen till industriministern det som möjligt att den geotermiska energin skall kunna svara för uppvärmning av 7 miljoner lägenheter år 1985, motsvarande inemot halva Frankrikes befolkning. Den begränsande faktorn är tills vidare bristen på borrhustrustning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern framställa följande frågor:

1. Har Oljeprospektering AB (OPAB) utfört mer omfattande mätningar av temperaturen i samband med oljeborrningar? Om så inte är fallet, har staten som intressent beordrat dylika mätningar?
2. Har staten genom sitt delägarskap i OPAB införskaffat uppgifter om temperaturmätningar i detta sammanhang?
3. Är uppgifterna i Dagens Nyheter riktiga att det bl. a. har uppmätts en temperatur av 75 grader på 2 500 meters djup i Skåne?
4. Ämnar statsrådet låta igångsätta temperaturmätningar av detta slag i stor skala över hela landet?

Denna anhållan bordlades.

§ 30 Anmäldes och bordlades motionen nr 1988 av fru *Anér* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:173 med förslag till ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar avseende sekretesskydd för handlingar i ärenden rörande studiestöd under sjukdom, m. m.

§ 31 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 360 Herr *Pettersson* i Lund (s) till herr justitieministern om sekretesskydd för vissa personuppgifter:

Är statsrådet – mot bakgrund av debatten kring statistiska centralbyråns levnadsnivåundersökning – beredd att för riksdagen skyndsamt framlägga förslag till sådan ändring i 16 § sekretesslagen att avpersonifierade, men ändå indentifierbara, personuppgifter kan sekretessbeläggas?

Nr 361 Herr *Henmark* (fp) till herr socialministern angående folkpensionärers rätt till bostadstillägg:

När avser socialministern framlägga förslag som eliminerar den diskriminering av folkpensionärerna i fråga om kommunala bostadstillägg i jämförelse med de statliga bostadstilläggen som nu förefinns och som till synes alltjämt kommer att kvarbli efter genomförande av den framlagda bostadspropositionen?

Nr 362 Herr *Larsson* i Staffanstorp (c) till herr jordbruksministern om åtgärder med anledning av det höjda sockerpriset:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga med anledning av att den inhemska sockerproduktionen inte täcker vårt konsumtionsbehov, vilket fått till resultat att ett högt världsmarknadspris slagit hårt igenom även i den inhemska prissättningen?

Nr 363 Herr *Berndtson* (vpk) till herr försvarsministern om åtgärder mot övergrepp mot värnpliktiga:

Vilka åtgärder är försvarsministern beredd vidtaga i syfte att förhindra och beivra att värnpliktiga eller andra underordnade utsättes för övergrepp från överordnade?

Nr 364 Herr *Rängård* (c) till herr socialministern om vidgade möjligheter att använda taxi för färdtjänst för handikappade:

Ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder för att, mot bakgrund av att körkortsreformen träder i kraft den 1 januari 1975, underlätta för kommunerna att fortsättningsvis använda taxi för färdtjänst för handikappade och förande av färdtjänstbuss?

Nr 365 Herr *Olsson* i Stockholm (vpk) till herr justitieministern angående tillämpligheten av lagen om tillfälligt omhändertagande:

Anser statsrådet att lagen om tillfälligt omhändertagande kan få användas för utnyttjande av polis för avhysning av arbetare från arbetsplats?

Nr 366 Fru *Fränkel* (fp) till herr kommunministern angående bestämmelserna om jordfästning:

Vilka bestämmelser gäller för jordfästning i samband med kremation i fråga om de olika momentens inbördes ordning och vilken bestämmelse kan utgöra grund för en tjänsteförrättares vägran att förrätta jordfästning?

Nr 367 Herr *Nilsson* i Agnäs (m) till herr kommunikationsministern angående projekteringen av ostkustbanan Härnösand-Umeå:

Vill statsrådet meddela hur långt projekteringen av ostkustbanan Härnösand-Umeå nått?

§ 32 Kammaren åtskildes kl. 18.23

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Onsdagen den 20 november

Herr talmannen 5

- ” andre vice talmannen 116, 117
- ” Alemyr (s) 94, 96, 97
- ” Andersson i Örebro (fp) 130

Fru Anér (fp) 108, 111

Herr Bengtson, förste vice talman (c) 6

- ” Björck i Nässjö (m) 68
- ” Clarkson (m) 9, 35, 36
- ” Danell (m) 28, 34, 36, 58

Fru Diesen (m) 78

Herr Ekström (s) 46, 52

Fröken Eliasson (c) 64, 77

Herr Enlund (fp) 99, 104, 105, 106

Fru Fränkel (fp) 72

Herr Fågelsbo (c) 83

- ” Gustafson, Sven, i Göteborg (fp) 11, 15, 20, 25, 26, 33, 34
- ” Gustafsson i Stockholm (s) 56

Fru Hambræus (c) 39

Herr Hedström (s) 102, 104, 106

- ” Helén (fp) 6
- ” Hernelius (m) 18, 20, 26
- ” Håkansson i Rönneberga (c) 15, 101
- ” Israelsson (vpk) 113, 116
- ” Johansson i Skärstad (c) 80
- ” Jonasson (c) 98, 103, 106
- ” Komstedt (m) 10, 14, 15
- ” Krönmark (m) 115

Fru Lantz (vpk) 90, 95, 96

Herr Leander (s) 76

- ” Lindahl i Lidingö (s) 21
- ” Lorentzon (vpk) 118, 128, 129

Fru Lundblad (s) 109

Herr Nilsson i Agnäs (m) 84, 87

Fru Nilsson i Sunne (s) 54

Herr Regnéll (m) 125, 129, 130

- ” Rosqvist (s) 37

Fru Ryding (vpk) 71, 77

Herr Sjönell (c) 132

- ” Strömberg i Botkyrka (fp) 113
- ” Sundman (c) 74, 86, 88
- ” Svanström (c) 55, 57

Nr 125
år 1974

Fru Theorin (s) 42, 45
" Thunvall (s) 23, 26
Herr Torwald (c) 31
" af Ugglas (m) 51, 53
" Westberg i Ljusdal (fp) 60
" Wictorsson (s) 112
" Winberg (m) 22, 25
" Wirtén (fp) 50
" Åsling (c) 44, 45, 48, 53